

FILOSOFINEN TARKASTELU SOKRATEEN JA TOMMASO BENCIN
FILOSOFISTA RAKKAUTTA KOSKEVISTA PUHEENVUOROISTA
PLATONIN JA MARSILIO FICINON KIRJOITTAMIEN TEKSTIEN
POHJALTA

Hannele Ollinen
Maisterintutkielma
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Humanistis-yhteiskuntatieteellinen
tiedekunta
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2020

TIIVISTELMÄ

FILOSOFINEN TARKASTELU SOKRATEEN JA TOMMASO BENCIN FILOSOFISTA RAKKAUTTA KOSKEVISTA PUHEENVUOROISTA PLATONIN JA MARSILIO FICINON KIRJOITTAMIEN TEKSTIEN POHJALTA

Hannele Ollinen

Filosofia/ Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Maisterintutkielma

Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos

Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Jyväskylän yliopisto

Ohjaaja: Mikko Yrjönsuuri

Syksy 2020

Sivumäärä: 69

Työssäni perehdytään kysymykseen: Mitä rakkaudella tarkoitetaan filosofiassa? Tarkoitukseni ei ole saada yksiselitteisiä vastauksia kysymykseen, vaan pikemmin luoda ajatuksellisia aihioita, joiden avulla voisimme ymmärtää, mitä filosofit ovat tarkoittaneet rakkaudella filosofiassa. Työni etenee siten, että metafilosofia on työni teoreettinen tausta, josta lähdetään tarkentamaan elämänfilosofisen kerroksen läpi kohti tarkempaa kuvaa rakkaudesta filosofiasta filosofianhistoriallisin keinoin.

Tutkimuksen lähteenä on Platonin (427–347 eaa.) kirjoittama dialogi *Pidot*. Tätä samaista dialogia Marsilio Ficino (1433–1499) on tarkastellut renessanssin aikaan pitämällä kutsut eli pidot Platonin syntymäpäivänä marraskuussa vuonna 1468. Ficino kirjoitti muistiin illan puheet ja kirjoitti näiden pohjalta latinankielisen kommentaariteoksen Platonin *Pitoihin*. Tästä Ficino kirjoitti kansalle tarkoitetun toscanankielisen version, joka on toisena lähteenä tässä työssä.

Tutkimuskysymystä tarkastellaan filosofianhistoriallisen menetelmän avulla. Tämä tarkoittaa sitä, että tutkimusta tehdään sekä filosofian että historian tutkimuskeinoja käyttäen. Tutkimuksen tutkimuskysymys on: Mitä rakkaudella tarkoitetaan Platonin *Pitojen* Sokrateen puheenvuorossa ja Marsilio Ficinon Platonin *Symposiumin* kommentaarin Tommaso Bencin puheenvuorossa?

Tutkimuskysymykseen vastataan sekä Platonin että Ficinon osalta. Tuloksia tarkastellaan myös elämänfilosofian ja metafilosofian näkökulmista. Tarkoituksena on löytää niitä viisauden rakastamiseen liittyviä asioita, joiden perusteella filosofit ovat pitäneet viisauden rakastamista filosofiana. Tutkimuksen tuloksista ilmenee, että Platonin sekä Ficinon ajattelussa filosofia, viisauden rakastaminen, nähdään yhteisen keskustelun myötä tapahtuvaksi uudeksi ymmärrykseksi. Filosofia nähdään ihmisen tiedollisena matkana eri tasoilta kohti jotakin tiettyä. Filosofialla on päämäärä, joka koskettaa koko ihmislaajaa. Platonin rakkauden päämääränä on se, että ihmisen sielu täydellistyy itsekseen ikuisen harmoniseen kiertokulkuun ja Ficinolla sielu pääsee Ykseyteen. Näihin päämääriin ihminen pääsee rakkauden avulla ja hyveellisen tiedon kautta. Platonin ja Ficinon filosofiassa viisauden rakastamisen avulla saavutamme filosofista tietoa päästäksemme lähemmäs omaa alkuperäistä eksistenssiämme ja näin ollen voimme olla osana maailmamme harmoniaa. Näiden tietojen perusteella esitän jatkotutkimusehdotuksen, jossa nykyfilosofiaa tarkasteltaisiin sen pohjalta, miten nykyfilosofit määrittelevät filosofian rakastamisen?

Avainsanat: Platon, Marsilio Ficino, metafilosofia, elämänfilosofia, filosofianhistoria, viisauden rakkaus, Eros

Sisällysluettelo

1 JOHDANTO	1
2 PERSPEKTIIVEINÄ METAFILOSOFIA JA ELÄMÄNFILOSOFIA.....	3
2.1 <i>Metafilosofia</i>	3
2.2 <i>Elämänfilosofia</i>	6
2.3 <i>Filo ja sofia ennen filosofiaa</i>	7
3 TUTKIMUSASETELMA: TUTKIMUSMENETELMÄ, PÄÄLÄHTEET JA TUTKIMUSKYSYMYS.....	9
3.1 <i>Tutkimusmenetelmänä filosofianhistoriallinen tarkastelu</i>	10
3.2 <i>Päälähteet: Platonin <i>Pidot</i> ja Marsilio Ficinon <i>De Amore</i></i>	11
3.4 <i>Tutkimuskysymys</i>	14
4 ANTIIKIN FILOSOFIAN PÄÄPIIRTEITÄ, PLATON JA PIDOT -DIALOGI.....	16
4.1 <i>Antiikin filosofian pääpiirteitä</i>	16
4.2 <i>Platon</i>	18
4.3 <i>Pidot -dialogi</i>	20
5 SOKRATEEN PUHE.....	25
6 PLATONIN FILOSOFIAA RAKKAUDESTA.....	33
7 RENESSANSSIN FILOSOFIAN PÄÄPIIRTEITÄ, MARSILIO FICONO JA HÄNEN SUHTEENSA PLATONIIN JA RAKKAUTEEN.....	40
7.1 <i>Renessanssin filosofian pääpiirteitä</i>	40
7.2 <i>Marsilio Ficino ja hänen suhteensa Platoniin ja rakkauteen</i>	42
8. TOMMASO BENCIN PUHE	46
8.1 <i>Bencin puhe: Eros</i>	48
8.2 <i>Bencin puhe: Eroksen hyöty ihmisille</i>	50
8.3 <i>Benci puhe: Ihmisestä yleensä ja Platonin rakastamisen kaavat</i>	51
9 FICINON FILOSOFIAA RAKKAUDESTA	54
10 TUTKIELMAN PÄÄTÄNTÖ	59
10.1 <i>Platonin ja Ficinon antia elämänfilosofiaan</i>	59
10.2 <i>Filosofista rakkautta ja metafilosofiaa</i>	61
10.3 <i>Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusehdotus</i>	62
LÄHTEET	66

1 JOHDANTO

Tässä työssä on kyse filosofiasta. Mikä tekee filosofiasta filosofiaa, tai milloin joku on filosofi? Tällaisia ajatuksia pohdin näin valmistumiseni kynnyksellä. Voiko joku todella olla filosofi pelkästään suoritettuaan tarpeeksi opintoja? Vai tarvitaanko siihen jotakin muuta? Filosofiaa pidetään yleisessä merkityksessä viisauden rakastamisena. Viisaus sanana sopinee hyvin yliopistolliseen filosofiaan, mutta entäpä rakkaus? Pierre Hadot'n mukaan antiikin ihmisten filosofiakäsitys poikkeaa huomattavasti nykyään yleisesti tuntemastamme filosofian oppiaineesta, jota yliopistovaatimuksissa tarjoillaan (Hadot 2010, 16). Tässä työssä palataan filosofian alkujuurille antiikkiin. Tarkoituksena on perehtyä antiikin aikana annettuun filosofian määritelmään. Haluan tietää, mistä silloin on ollut kyse, kun puhutaan filosofiasta, filosofista tai filosofoimisesta. Hadot'n mukaan antiikin filosofiassa filosofia on tapa elää tai elämäntapa, jossa valmistaudutaan, mennään kohti viisautta (Hadot 2010, 17). Tämän Hadot'n ajatuksen viitoittamana työtäni ohjaa ajatus filosofisesta matkasta kohti viisautta. Antiikissa Sokrates kulki kansan keskuudessa ja pysähtyi filosofoimaan eri ihmisten kanssa. Tämä Sokrateen toiminta on oman filosofiani suhteen merkityksellinen ja ajattelen, että viisauden matka kuuluu meille kaikille.

Väyrynen kirjoittaa kirjassaan *Viisauden haaste, Metafilosofinen johdatus filosofiaan* metafilosofian olevan filosofian ydinaluetta, johon ajattelumme tulee rakentua (Väyrynen 2019, 11). Työni ajatuksellisena kehikkona toimii metafilosofia, jonka avulla filosofiaa tarkastellaan. Tarkoituksena ei ole saada yksiselitteistä vastausta tutkimuksessa esiin nousseisiin kysymyksiin tai tutkimuskysymykseen, vaan pikemmin luoda ajatuksellisia aihioita, joiden avulla voisimme yrittää ymmärtää, mitä filosofit ovat viisauden rakastamisella, filosofialla, tarkoittaneet. Metafilosofia on siis työni ajatuksellinen kehikko, josta lähdän kameran linssin tavoin tarkentamaan aiheittani elämänfilosofisen kerroksen läpi kohti tarkempaa kuvaa filosofiasta.

Tarkasteluni keskiössä on filosofia, viisauden rakastaminen, sekä antiikin että renessanssin aikana. Varsinainen lähteeni tutkielmassani on antiikin filosofi Platonin *Pidot* - dialogissa esiintyvä Sokrateen puhe, joka on kirjoitettu todennäköisesti vuonna 384 eaa. (Thesleff, Knuuttila 1979, 369). Toinen lähteeni on Sokrateen puheen toisinto,

Tommaso Bencin pitämänä, jonka Marsilio Ficino on muistiin kirjoittanut vuonna 1468. (Ficino 2016, Farndell, xiii). Platonin ja Ficinon kirjoittamissa puheissa pääteemana on rakkaus filosofiassa. Rakkautta määritellään monin eri tavoin ja perustellaan rakkauden olemusta filosofiaan tai filosofoimiseen nähden. Syvennän ymmärrystäni käyttämällä filosofianhistoriallista menetelmää. Tämä tarkoittaa sitä, että pyrin työssäni ottamaan huomioon historialliset tosiasiat, tarkastelemaan aiheitani filosofisesti ja ymmärtämään kulloisenkin aikakauden sekä historiallista että filosofista maailmaa.

Tutkielmani etenee siten, että alussa esitän teoriataustaa työni ajatuksellisista lähtökohdista eli metafilosofiasta ja elämänfilosofiasta. Tämän jälkeen kuvaan käyttämäni filosofianhistoriallista tutkimusmenetelmää ja lähteitäni: Platonin ja Ficinon kirjoituksia sekä esitän tutkimuskysymykseni, joka on: **Mitä rakkaudella tarkoitetaan Platonin Pitojen Sokrateen puheenvuorossa ja Marsilio Ficinon Platonin Pitojen kommentaarin Tommaso Bencin puheenvuorossa?** Tutkimuksen kehyyksellisen osuuden jälkeen alkaa historiallinen osio, jossa tarkastelen antiikin aikaa pääpiirteittäin ja kerron Platonista sekä hänen kirjoittamastaan tekstistä *Pidot*. Tämän jälkeen tarkastelen Platonin *Pitojen* Sokrateen puheenvuoroa siten, että vastaan tutkimuskysymykseen Platonin filosofian osalta. Samankaltaisen rakenteen avulla kirjoitan renessanssiin liittyvässä osiossa. Ensin kuvaan lyhyesti renessanssin aikakautta, sen ajan filosofista ilmapiiriä ja kerron Marsilio Ficinosta. Tämän jälkeen käyn läpi Marsilio Ficinon kirjoittaman Tommaso Bencin puheen yksityiskohtaisemmin ja vastaan tutkimuskysymykseen Ficinon filosofian osalta. Näiden osioiden jälkeen seuraa tutkielman päätös, jossa esitän johtopäätöksiä Platonin ja Ficinon tekstien annista elämänfilosofiaan sekä palaan metafilosofisiin pohdintoihin. Lopuksi arvioin tutkielmani tekemistä ja siinä onnistumista sekä kerron mielestäni varteenotettavan jatkotutkimusehdotuksen.

”Kaikessa muussa toiminnassa hedelmä poimitaan vaivoin lopussa, mutta filosofiassa tyydytys liittyy tietoon. Nautinto ei näet tule oppimisen jälkeen, vaan nautinto ja oppiminen tulevat yhtä aikaa.”

(*Epikuroksen mietelmiä Vatikaanin käsikirjoituksesta*)¹

---

¹ Liite kirjassa *Merkittävien filosofien elämät ja opit*. (Kirjoittaja Diogenes Laertios 2003, 415)

2 PERSPEKTIIVEINÄ METAFILOSOFIA JA ELÄMÄNFILOSOFIA

Tässä työssä on kyse filosofiasta. Työni palautettuani hyväksytysti olen saanut kaikki opintoni päätökseen, ja olen filosofian opintoni suorittanut. Sitten olen filosofi vai olenko? Voiko filosofiksi valmistua opintopisteitä suorittamalla? Mitä filosofia oikeastaan on? Mikä on filosofian tarkoitus? Tällaisia ajatuksia pohdin mielessäni tätä työtä tehdessäni. Tämän luvun tarkoituksena on luoda ajatuksellista kehikkoa koko työlleni. Kehikko muodostuu metafilosofiasta ja elämänfilosofiasta, joiden pohjalta lähdän kameran linssin tavoin kohdentamaan ja tarkentamaan näkymääni filosofiasta. Metafilosofisessa osuudessa peilaan ajatuksiani filosofi Kari Värysen pohdintoihin ja elämänfilosofian osuudessa Pierre Hadot'n ajatuksiin, joiden avulla pääsemme tarkastelemaan filoa ja sofiaa ennen filosofiaa.

2.1 Metafilosofia

Kari Värynen tuo kirjassaan *Viisauden haaste, Metafilosofinen johdatus filosofiaan* (2019) esiin filosofian peruskysymyksiä. Värynen on kirjoittanut ennen koronavirusepidemiaa, että olemme sekavassa historiallisessa tilanteessa ratkaisevan metafilosofisen kysymyksen äärellä, ja hän kysyy, mikä on filosofian tarkoitus ja tehtävä (Värynen 2019, 8). Tämä kysymys on nyt koronavirusaikaan entistäkin merkityksellisempi. Suomen ja koko maailman yhteiskunnalliset tilanteet ovat radikaalisti muuttuneet kuolemaa tuottaneen epidemian seurauksena. Värynen (2019, 8) kysyy: Onko filosofialla joitain erityisiä velvollisuuksia suhteessa tulevaisuuteen vai voiko se jatkaa olemassaoloaan puhtaan teorian norsunluutornissa? Kirjassaan Värynen haluaa tuoda esiin filosofian praksiksen olemusta ja kytköstä ihmisen arkiseen elämään. Nämä Värysen edellä mainitut pohdinnat ovat myös minun työni peruslähtökohtia ja lähdän tarkastelemaan filosofiaa, viisauden rakastamista.

Värynen kirjoittaa värikkäästi siitä, miten filosofia nähdään norsunluutornissa olevaksi puhtaaksi teoriaksi. Jos filosofia on tällaista, kuinka se sopii ihmisen arkipäiväiseen toimintaan? Itselleni ajatus filosofiasta on Sokrateen mukainen. Sokrates kulki Ateenassa keskustellen erilaisten ja eri ihmisten kanssa, ja filosofia rakentui yhdessä toisten kanssa

keskustellen. Tällöin filosofia täytti praksiksensa osana ihmisten arkipäiväistä elämää. Oma filosofien kotini on Sokrateen ja Platonin filosofiassa, ja näin ollen kirjoitan työni siten, että se olisi mahdollisimman helposti avautuva myös sellaiselle, joka ei filosofiaa juurikaan tunne. Tiedostan akateemisen kirjoittamisen kriteerien olevan erilaiset kuin arkiteksteissä. Itselleni on tärkeämpi arvo se, että haluan tarjota filosofiseen keskustelemiseen osallistumisen mahdollisuuden mahdollisimman monelle, kuin se, että kirjoittaisin tekstini siten, että vain hyvin rajoittunut, syvällisesti filosofiaan perehtynyt joukko ihmisiä voisi ymmärtää lukemansa. Värysen esiin tuoma kysymys filosofian velvollisuuksista tulevaisuutta kohtaan nostaa samalla esiin tarpeen filosofisen harjoittamisen laajentamiseksi. On ihan selvää, että mitä laajemmin filosofista pohdintaa harjoitetaan, sitä enemmän ihmisillä on mahdollista löytää työkaluja ja mahdollisuuksia ratkaista tulevaisuuteen liittyviä ongelmia ja kysymyksiä. Toivon, että tämä työni voisi toimia kipinä viisauden rakastamiseen myös sellaiselle, joka ei ole filosofiaan juurikaan perehtynyt.

Työni kehikkona toimii metafilosofia, jonka avulla filosofia asetetaan tarkasteltavaksi. Tarkoituksena ei ole saada aikaan yksiselitteistä tietoa mitä filosofia, viisauden rakastaminen on, vaan pikemminkin hahmotella aihioita siitä, mitä viisauden rakastamisella, filosofialla, on tarkoitettu antiikin ja renessanssin aikana. Toisin sanoen etsin vastausta filosofian perusolemukseen: mistä filosofia alkaa ja miksi ihminen filosofoi? Värysen mukaan kysyessämme filosofian perustehtäviä harjoitamme metafilosofiaa. Värysen toteaa, että metafilosofia on filosofian ydinaluetta, filosofian kivijalka, johon ajattelumme tulee rakentua. (Värynen 2019, 11). Metafilosofia terminä ei ole kovinkaan vanha. Värysen mukaan 1950-luvulla analyyttisessä etiikassa meta-etuliitettä käytettiin filosofiassa. Tällöin metaetiikka pyrki korvaamaan perinteisiä normatiivisen etiikan teorioita, ja kielenkäytön analyysin kuviteltiin paljastavan, mistä filosofiassa on kyse. Värynen jatkaa, että tosiasiaa tällöin yritettiin uuden lingvistisen tutkimusohjelman avulla kiertää perinteiset filosofian vaikeudet. (Värynen 2019, 17.) Tieteenfilosofian piirissä on käytetty termiä 'metatiede' analysoimaan tieteellisen ajattelun yleisimpiä piirteitä ja muita meta-alkuisia termejä on käytetty etenkin analyyttisessä filosofiassa, kuten metaontologia ja metafysiikka (Värynen 2019, 17). Värysen mukaan metafilosofia ei voi olla vain jonkin tietyn filosofisen koulukunnan omaisuutta, vaan metafilosofian tulee tarkasti perustella oma positionsa koko filosofisessa kentässä. Tässä työssä metafilosofian ajatellaan kattavan kaikki filosofiset koulukunnat yrittäen nostaa

tarkasteltavan perspektiivin niin korkealle, että filosofian ydin tulee ilmi, muttei sen kaikkia yksityiskohtaisia haaroja.

Väyrysen esiin tuoma metafilosofia on mielestäni erittäin tervetullut ajatus filosofian nykyiseen keskusteluun. Ajattelen, että onko filosofialle käynyt niin, että sen alkuperäinen olemus on muuntunut ja haarautunut niin moneksi, ettei enää tiedetä mitä filosofia oikeastaan on. Työssäni yritän hahmottaa filosofian alkuperäiseen olemukseen liittyviä asioita ja ominaisuuksia, joista voisimme tunnistaa mikä on filosofiaa. Olen valinnut Väyrysen metafilosofisen ajatuksen siksi, koska se kattaa kaiken filosofian ja mielestäni filosofian alussa on ollut kaikki filosofian ainekset kuten siemenessä, joka kasvaa omaksi olemukseksi. Tämän vuoksi olisi epäreilua tarkastella filosofian alkuaineiksi vain jostakin tietystä näkökulmasta. Tietty tarkkaan valikoitu näkökulma tietysti voisi syväsuuntaisesti tuottaa hyvinkin tarkkaa tietoa, mutta tässä työssä ei pyritä yksittäisten asioiden tarkkaan kuvaamiseen vaan pikemmin kyse on hahmotelmasta ja sen alkuperäisen kehikon löytämisestä, josta filosofia on alkanut muodostua.

Maurice Merleau-Ponty on kirjassaan *Filosofisia kirjoituksia* tuonut esiin metafysiikan ja kirjallisuuden suhdetta. Mielestäni hänen kirjoituksessaan tulee hyvin ilmi filosofian olemuksen tarkastelemisen olennaisuus. Merleau-Pontyn kirjoittaa klassisen metafysiikan toimineen kiistämättömän rationalismin pohjalta, joka käsitteiden järjestelemisen avulla pyrki tekemään maailmaa ja ihmisen elämää ymmärrettäväksi. Merleau-Pontyn mukaan kyse oli pikemminkin elämän selittämisestä ja reflektoinnista kuin jäsentämisestä. Hän kirjoittaa Platonin puhuneen samasta ja toisesta, Descartes Jumalasta ja Kant tietoisuudesta siten, että lopulta filosofit aina esittivät oman olemassaolonsa samaan tapaan kuin alkukantaiset ihmiset heijastivat oman olemassaolonsa myyteissä. Merleau-Pontyn mukaan ihmiseen kuuluva metafyyisyys asettui jyrkästi ihmisluonnon päälle. Hänen mukaansa fenomenologinen tai eksistentiaalinen filosofia ilmaisee maailmakokemuksen, maailmakosketuksen, joka edeltää kaikkea ajattelua maailmasta. Mielestäni Merleau-Ponty kuvaa hyvin sitä, että aikaisemmin filosofit ovat ajatelleet metafyyisyyden olevan jotakin ulkopuolista ihmisen arjen maailmasta, mutta Merleau-Ponty tuo fenomenologian ja eksistentialismin avulla metafysiikan ihmisen arjen maailman sisään, ihmisen sisäiseen maailmaan. Tällöin metafysiikka ei enää ole empiirisen olemisen tuolla puolen vaan sisässä. (Merleau-Ponty 2013, 153–155.) Tätä Merleau-Pontyn metafysiikan ajatusta hyödynnän työssäni siten, että mielestäni Väyrysen kuvaama metafilosofia kattaa sekä aiempien filosofien ulkoisen ja Merleau-Pontyn sisäisen metafysiikan. Merleau-Pontyn

kirjoituksessa tulee hyvin näkyviin sama ajatus kuin Väyrysen kirjoittama ajatus filosofisista koulukunnista ja se, ettei yksittäisen koulukunnan näkökulma riitä filosofiaa itsessään tarkasteltaessa. Tämän vuoksi olen valinnut tarkasteluperspektiiviksi Väyrysen kirjoituksen mukaisen metafilosofian, joka sallii laajemman perspektiivin.

2.2 *Elämänfilosofia*

Pierre Hadot'n kirjan *Mitä on antiikin filosofia* esipuheessa Hadot kirjoittaa, että hänen kirjassaan on tarkoitus tuoda ilmi sitä eroa, mikä on antiikin ihmisten filosofiakäsityksen ja nykyisen tavallisen filosofiakuvan välillä, joka yliopisto-opetuksen vaatimuksissa annetaan. Hadot haluaa nostaa filosofiseen keskusteluun sen filosofian, millaista filosofia on ollut antiikin aikaan (Hadot 2010, 16.) Ymmärrän hyvin Hadot'n tarpeen tuoda esiin filosofian alkuperäistä olemusta. Filosofiankin vaatii perusteluita ollakseen filosofiaa. Tietty toiminta vaatii tiettyjä perusteluita ollakseen juuri sitä, mitä sen on tarkoitus olla. Onko nykyinen filosofia filosofiaa?

Hadot'n mielestä antiikin filosofit pohtivat tietoteoriaa, logiikkaa ja fysiikkaa syvällisesti ja taitavasti. Näitä antiikin filosofien teoreettisia pohdintoja tulisi Hadot'n mukaan kuitenkin tarkastella eri näkökulmasta, joka poikkeaa nykyisestä filosofiankäsityksestämme. Hän toteaa, että Sokrateesta lähtien elämäntavan valitseminen tapahtui filosofoinnin aluksi. Filosofian harjoittajan yleisnäkemys tietystä maailman ja elämän näkemisen tavasta sekä muiden eksistentialististen asenteiden kriittinen tarkastelu ja oma päätös kohtaavat monisyisellä tavalla, josta alkaa valinnan prosessi. Hadot'n mukaan tämä valinta määrittää määräpisteeseen saakka sekä itsensä opin että opetettavan tavan. Hän korostaa, että filosofinen puhe perustuu eksistentiaaliseen kokemukseen ja elämänvalintaan. Hadot jatkaa, ettei tällaista päätöstä tehdä yksin, sillä filosofiaa ja filosofeja ei ole olemassa ryhmän tai yhteisön ulkopuolella. (Hadot 2010, 16–17.)

Hadot'n mukaan filosofian alussa filosofin tulisi pohtia näitä useita asioita ennen varsinaisen filosofoimisen alkua. Filosofin tulisi siis tavallaan tuoda itselleen ilmi se viitekehys, jonka kautta filosofi filosofoi. Lisäksi Hadot korostaa ajatusta, että filosofia on antiikin aikana alkanut elämänfilosofisesta lähtökohdasta, eli filosofi on jo elänyt elämää, tehnyt filosofoimiseensa liittyviä päätöksiä, keskustellut asioista muiden kanssa ja vasta tämän jälkeen päässyt oman henkilökohtaisen filosofoimisensa äärelle. (Hadot 2010, 16–

17.) Jos Hadot'n elämänfilosofinen näkemys otetaan vakavasti ja alamme pohtia filosofian käsitettä, huomaamme, että meidän todellakin täytyy palata alkuun, antiikkiin, filosofian alkujuurille.

2.3 *Filo ja sofia ennen filosofiaa*

Jotta pääsisimme nykyisen filosofiamme alkuun, meidän on hyvä tietää siitä maaperästä, josta nykyinen filosofiamme on lähtenyt kasvamaan. Hadot kuvaa kirjassaan *Mitä on antiikin filosofia?* sitä maaperää, joka edelsi nykyistä länsimaista filosofiaamme. Hadot'n mukaan Lähi-idässä ja muualla arkaaisessa Kreikassa oli luotu luonteeltaan myyttisiä kosmogonioita eli maailman syntyä selittäviä käsityksiä, jotka kuvasivat maailmanhistoriaa persoonallisten olentojen välisenä taisteluna. Nämä kosmogoniat käsittelivät maailman, ihmisten ja kansan luomista. Hadot'n mukaan kreikkalaiset ajattelijat korvasivat myyttiset kertomukset rationaalisella teorialla maailmasta säilyttäen kosmogonioiden kolmijaon koskien maailman, ihmisen ja valtion syntyä. Hadot kirjoittaa, että tämän rationaalisen teorian avulla pyrittiin selittämään maailmaa fyysisten realiteettien kamppailun avulla. Hän tähdentää, että jyrkkä ajattelun muutos tiivistyi kreikan sanaan *fysis*, joka alkuperäisessä merkityksessään tarkoitti jonkin asian muotoutumisprosessin alkua, etenemistä ja lopputulosta. Hadot'n mukaan alkuperäinen kosmogoninen kaava vaikuttaa kaikkiin Kreikan filosofisen perinteen piirissä oleviin teorioihin. (Hadot 2010, 25–26.)

Hadot'n mukaan yleisesti ottaen Homeroksen ajoista lähtien *filo*-alkuiset sanat tarkoittivat Ateenassa sitä, että joku löytää kiinnostuksenkohteensa, nautintonsa tai syyn elää johonkin omistautuen: esimerkiksi *filo-posia* oli kiinnostusta juomiseen, *filo-timia* taipumusta kunnianosoitukseen ja *filo-sofia* kiinnostusta *sofiaan* (Hadot 2010, 31). Hadot kirjoittaa, että *sofia* ja *sofos* sanoja käytettiin hyvin erilaisissa asiayhteyksissä käyttäytymistavoista ja taipumuksista, joilla ei näyttänyt olevan mitään yhteyttä ”filosofien” kanssa. Hadot jatkaa, että sanaa *sofia* käytettiin muun muassa puheen taitona, musiikillisena taitona tai vaikkapa laivan veistämisessä taitona. *Sofia* on myös Hadot'n mukaan tarkoittanut sellaista toisten kanssa toimimisen taitoa, joka voi muuttua viekkaudeksi ja teeskentelyksi. (Hadot 2010, 32–33,34.) Kuudennelta vuosisadalta lähtien *sofian* käsitteeseen liittyy uusi osatekijä eli tiede. Hadot kirjoittaa, että asiantuntijoita (*sofoi*) ei ollutkaan enää pelkästään taiteen ja politiikan saralla vaan nyt myös tieteessä. Ja niitä, jotka pyrkivät opettamaan nuorille *sofiaa* kutsuttiin sofisteiksi. Heille, sofisteille, sana *sofia* merkitsi Hadot'n mukaan

ensisijaisesti poliittisen elämän taitotietoa, mutta myös muita yleissivistykseen kuuluvia asioita. (Hadot 2010, 36.)

Hadot'n mukaan Platonin dialogissa *Pidot* esiintyvä Sokrateen hahmo vaikutti ratkaisevasti filosofin määritelmään. Platonin kirjoituksen myötä filosofin paradoksaalinen asema ihmisten joukossa todella tiedostetaan. (Hadot 2010, 37.) Hadot tuo esiin Sokrateen suuren vaikutuksen eri koulukuntiin. Vaikutus oli niin suuri, että esiin nousi uusi filosofiakäsitys, ajatus filosofiasta, jossa filosofia ymmärretään elämäntapaan kytkeytyväksi puhettavaksi ja puhettavaan, joka kytkeytyy elämäntapaan. Hadot huomauttaa, että meillä voisi olla toisenlainen käsitys Sokrateesta, jos kaikkien hänen oppilaittensa koulukuntien teokset olisivat säilyneet. Hadot muistuttaa kuitenkin siitä, että keskusteluasetelma, jossa Sokrates esiintyy lähes aina kysyjänä, ei ole Platonin keksintöä vaan Platonin dialogit kuuluvat lajityypiltään sokraattiseen dialogiin, joka oli suosittua Sokrateen oppilaiden parissa. (Hadot 2010, 38.) Hadot kirjoittaa, että Sokrateen kysymykset eivät saa keskustelukumppania tietämään ja pääsemään johtopäätöksiin vaan johtavat pikemminkin umpikujaan. Kun keskustelussa ei päästä johtopäätöksiin tai tiedon muotoilemiseen, huomio siirtyykin Hadot'n mukaan keskustelijaan itseensä ja hän alkaa tarkastella itseään. Hadot painottaa, että sokraattisessa dialogissa todellinen kysymys ei liity siihen, mistä puhutaan, vaan siihen kuka puhuu. (Hadot 2010, 42.) Hadot kirjoittaa, että toisin kuin sofistit ajattelivat, filosofoiminen ei ole tietoa tai taitotietoa (*sofia*), vaan se on itsensä kyseenalaistamista. Tästä on Hadot'n mukaan kyse filosofi-sanan määrittelyssä Platonin dialogissa *Pidot*. (Hadot 2010, 43–44.)

3 TUTKIMUSASETELMA: TUTKIMUSMENETELMÄ, PÄÄLÄHTEET JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Mitä filosofia oikeastaan on? Tähän kysymykseen lähdin etsimään vastausta ensin sanan *filosofia* määrittelystä. Kaarina Turtia määrittelee filosofian vuoden 2001 sanakirjassa seuraavasti:

”**Fil- filo** (kreik. filos ”ystävä, rakastaja”), ystävyyttä, rakastamista, suosimista merkitsevä alkuliite. **Filosofia** (kreik. ”viisaudenrakkaus”) 1. Tietämistä, todellisuutta, toiminnan alkuperusteita jne. tutkiva tiede, yleistiede; tarkoitti antiikin aikana usein tieteellistä toimintaa yleensä, toisinaan myös olemassaolon äärimmäisten perusteiden pohtimista. 2. Yleisessä kielenkäytössä sekä metafyyssinen ajattelu että elämäkatsomus – ja moraalikysymysten tarkastelu tai esim. logiikan, tieteen teorian ja arvoteorian tieteellinen tutkimus. 3. Jonkin asian perustana oleva ajattelutapa, toiminnan periaate, suuntaviivat.” (Sivistyssanat (Turtia) 2001, 282,284, hakusana filosofia.)

Turtian määritelmästä ilmenee, että *filosofia* käsitteenä pitää sisällään monia eri asioita kuten esimerkiksi tietäminen, pohtiminen, tutkiminen ja ajattelutapa. Kreikan kielestä käännettynä *filosofia* tarkoittaa viisauden rakastamista. Työssäni perehdyn nimenomaisesti rakkauteen. Tieteelliseen työskentelyyn ei yleensä liitetä rakkauden käsitettä. Platon on kuitenkin kirjoittanut määritellesään *filosofian* käsitettä rakkauden siihen kuuluvaksi (Platon, Pidot 1961 sekä 1979.) Kun me siis harjoitamme filosofiaa, rakastamme viisautta. Filosofian opiskelijana olen pohtinut sitä, mitä viisauden rakastaminen oikein tarkoittaa. Jos esimerkiksi kirjoitan esseän Platonin filosofiasta tai esseän muurahaisista niin mistä voi päätellä, että juuri Platonin esseitä kirjoittaessani olen viisauden rakastaja? Miten se ilmenee? Mitä filosofia on?

Tässä työssä metafilosofisen aihion kautta syvennyttään filosofiaan tarkemmin tarkastelemalla rakkautta. Koska pelkästään metafilosofinen pohdiskelu näin aloittavalle filosofille olisi liian haastavaa, on syytä rajata aihetta systemaattisesti. Tämän vuoksi tarkastelen työssäni tiettyjä tekstejä tietyn menetelmän avulla. Työn tarkoituksena on saada esiin viisauden rakastamiseen, filosofiaan, liittyviä ajatuksia, joita filosofit ovat esittäneet siihen kuuluvaksi. Antiikin kreikan filosofiaa pidetään nykyisen länsimaisen filosofiamme lähtökohtana, ja näin ollen on syytä tarkastella juuri tähän aikakauteen liittyvää tekstiä eli Platonin *Pitoja*. Harjoitamme filosofiaa vielä nykyisinkin noin 2400 vuotta myöhemmin, joten on syytä tarkastella filosofiaa myös matkan varrelta. Marsilio Ficino toisinsi Platonin tekstin vuonna 1468. Tämän tekstin tarkasteleminen antaa näkymän renessanssin aikaan eläneiden filosofian ajatusten tarkastelemiseen.

3.1 Tutkimusmenetelmänä filosofianhistoriallinen tarkastelu

Lähden tarkastelemaan viisauden rakastamista filosofianhistoriallisin keinoin. Tämä lienee perusteltua jo siitä syystä, että mennyttä, historiaan kuuluvaa filosofiaa tarkastellaan filosofianhistoriallisesta näkökulmasta. Päälähteinäni ovat kirjoitukset ovat antiikin historian ajalta 384 eaa. Platonin *Pidot* ja renessanssin ajalta vuonna 1468 pitämä Tommaso Bencin puhe. Filosofianhistoriallinen tutkimus on sekä filosofista että historiallista. Mikäli kirjoitettaisiin historiallista filosofian historiaa, tutkijan ihanteena olisi esimerkiksi kirjoittaa ajatteliijoista heidän omien sanojensa mukaisesti. Jos taas kirjoitettaisiin filosofinen filosofianhistorian kirjoitus, jossa ei pyrittäisi historialliseen todenmukaisuuteen, kirjoitusta ei voitaisi pitää filosofianhistoriallisena, joskin filosofisena esityksenä kylläkin. Filosofianhistoriallinen tutkimus puolestaan sisältää sekä historiaa että filosofiaa; lisää lähdemateriaaliin jonkinlaisen filosofisen tuotteen, kehikon, jonka avulla lainauksia ja lähdemateriaalia voidaan ymmärtää. (Korkman 2003, 19.) Bertrand Russell kirjoittaa teoksessaan *Länsimaisen filosofian historia 1*, että jos haluamme ymmärtää jotakin aikakautta, meidän täytyy ymmärtää sen filosofiaa ja ymmärtääksemme sen filosofian meidän täytyisi itekin olla jossain määrin filosofeja. Russell jatkaa, että ihmisten elämänotot määräävät suuresti heidän filosofiaansa ja puolestaan ihmisten filosofia määrää heidän olosuhteitaan. Eli kyseessä on ainainen vuorovaikutussuhde. (Russell 1996, 2.) Filosofianhistoriaa tutkivan täytyisi siis omata sekä filosofiaan että historiaan liittyvää tietoa. Työssäni filosofianhistoria on siis tutkimusmenetelmä, jossa filosofia ja historia sekä yhdistyvät että lomittuvat ja tuovat esiin jotakin uutta. Filosofiaa voidaan siis tarkastella filosofianhistoriallisesti muutoinkin kuin filosofien ajatteluhistorian kautta.

Tutkijan ymmärrys, kuten tässäkin työssä, on sidoksissa tutkijan omaan historialliseen aikaan, pohdintoihin ja arvomaailman (Korkman 2003, 15). Tässä maailman ajassa antiikissa ja renessanssissa esitetyt ajatukset näyttävät tietysti hyvin erilaisilta, kuin millaisilta ne omina historiallisina aikoinaan näyttivät. Esimerkiksi antiikin aikana kysyttiin neuvoa oraakkeleilta ja renessanssin aikana enkelit ovat voineet olla tiedonvälittäjiä. Kuitenkaan tutkija ei voi sanoa kohteestaan mitä hyvänsä: en voi esimerkiksi ajatella, että silloin ajateltiin väärin ja jättää asioita sivuun ja huomiotta. Pikemminkin tekemilläni tulkinnoilla olisi oltava aikakautta ymmärtävä ote ja asialliset perusteet, jotta tutkimus olisi filosofianhistoriaa. Historian lisäksi filosofianhistorioitsijalla

täytyisi olla perehtyneisyyttä filosofiaan ja erityisesti tutkimansa kohteen filosofiaan. Tutkijan tulisi ymmärtää lähdemateriaaliaan historian lisäksi myös filosofisesta maailmasta käsin (Korkman 2003, 15). Tässä työssä perehdyn Platonin historialliseen ja filosofiseen maailmaan käyttämällä useita eri lähteitä sen sijaan, että nojaisin yhteen päälähteeseen tai biografisiin tietoihin. Tässä työssä pyrin kuvaamaan lyhyesti historiallisen Platonin ja maailmaa, jossa hän eli sekä filosofian pääpiirteitä Platonin historialliselta ajalta antiikista. Tällaisen kehikon myötä lähdän filosofisesti pohtimaan Platonin kirjoittaman Sokrateen puheenvuoron antia. Samoin toimin Tommaso Bencin puheenvuoron osalta. Tarkastelen historiallisesti Marsilio Ficinion ja Tommaso Bencin renessanssin aikaa sekä renessanssifilosofian pääpiirteitä Ficinion osalta.

3.2 Päälähteet: Platonin Pidot ja Marsilio Ficinion De Amore

Nykyisen länsimaisen filosofiamme synnyttäjinä, luojina ja perustajina yleisesti pidetään parivaljakkoa: Sokrates (470–399 eaa.) ja Platon (427–347 eaa.). Platon on Sokrateen ja muiden antiikin filosofien ohella länsimaisen filosofiamme peruspilarina kuin myös erittäin taidokkaana kirjoittajana eittämättä yksi filosofian tärkeimmistä henkilöistä, jota ei voida sivuuttaa filosofian peruslähtökohtia tarkasteltaessa. Sokrateen ajatukset ja Platonin kirjoitukset vaikuttavat edelleen nykyiseen filosofiaamme. Gerald A. Pressin editoimassa kirjassa *The Continuum companion to Plato* (2012) todetaan, että Platonin dialogit ovat edelleen laajimpia ja vaikutusvaltaisimpia kaikista filosofisista teksteistä ja hänen kestävästä vaikutustaan jokaiselle filosofian alueelle ei voida liioitella (Press 2012). Platon, joka satoi *filon* ja *sofian* yhteen viisauden rakkaudeksi, filosofiaksi, kirjoitti itsensä ja sankarinsa Sokrateen lähtemättömästi filosofian historian peruskiveksi, loi sen tieteellisen pohjan, jolla tänäkin hetkenä seisomme. Useissa lähteissä Platonin kirjoituksia pidetään nykyisen länsimaisen filosofiamme lähtökohtana. Jussi Kotkanvirta (2008, 222) kirjoittaa artikkelissaan *Sokrates, Platon ja filosofian suhde arkiajatteluun* näin: ”Filosofia monessa mielessä alkaa Sokrateen ja Platonin tavoista asettaa kysymyksiä ja pohtia erilaisia mahdollisia vastauksia.” Kotkanvirta toteaa filosofian alkavan Sokrateen ja Platonin tavoista asettaa kysymyksiä ja pohtia, eli Sokrateella ja Platonilla on Kotkanvirran mukaan ollut joitain tapoja kysymysten asettamiseen ja pohtimiseen. Näin ollen voisimme ajatella, että Sokrateella ja Platonilla on ollut jokin alkuajatus filosofiasta ja siitä, miten filosofoidaan.

Työni lähde sisältää Sokrateen ja Platonin harjoittamaa filosofiaa, jota pidetään nykyisen filosofiamme alkulähteenä. Tässä tutkielmassa perehdytään yhteen länsimaisen filosofian ensimmäisistä tärkeistä filosofisista puheista, joka on säilyttänyt merkittävyytensä ihmisen elämässä jo melkein 2400 vuoden ajan. Kyseessä on Platonin kirjoittama *Pidot*-dialogi, jossa pidetään puheenvuoroja aiheesta rakkaus. Tätä dialogia pidetään merkittävänä filosofian ja filosofoimisen kannalta. Sokrates käsittelee puheessaan rakkautta, viisautta ja filosofoimista yleensä. Tämä Sokrateen pitämä puhe sisältää *Pidot* -dialogin filosofisen ytimen (Thesleff, Knuutila 1979, 371).

Päälähteinä tutkielmassani ovat Platonin *Pidot*-dialogissa esiintyvä Sokrateen puhe, joka on kirjoitettu todennäköisesti vuonna 384 eaa. (Thesleff, Knuutila 1979, 369) ja tämän samaisen puheen toisinnossa, Tommaso Bencin pitämä puhe vuonna 1468, Marsilio Ficinin myöhemmin muistiin kirjoittamana (Ficino 2016, Farndell, xiii). Molemmissa puheissa pääteemana on rakkaus. Rakkautta määritellään monin eri tavoin ja perustellaan rakkauden olemusta filosofiaan tai filosofoimiseen nähden. *Pidot*-dialogin merkitys on nähtävissä konkreettisesti tänäkin päivänä. Esimerkiksi tietäntyyppistä tieteellistä kokousta kutsutaan nykyisinkin symposiumiksi, mikä juontaa juurensa tästä *Pidot*-dialogista. *Pitoja* pidetään Platonin rakkausopin lähdeksi sekä Platonin ideaoppia sisältävänä kirjoituksena (Thesleff, Knuutila 1979, 368). Dialogin suurimmassa roolissa on tietenkin Platonin lempihahmo, Sokrates, joka filosofina perehtyy rakkauden ja kauneuden saloihin. Platon, kirjallisen mestarina, on kietonut monia asioita taitavasti jo vuosituhansia kiinnostaneeksi tekstiksi. *Pidoissa* on sekä oikeita historiallisia ihmisiä, tapahtumia, teemoja, Platonin ja Sokrateen filosofiaa, että taitavasti kirjoitettua fiktiota, kansantaruja ja jumaltarinoita.

Työssäni toisen tarkasteltavan tekstin nimestä löytyy myös sana symposium, *The commentary of Marsilio Ficino to Plato's Symposium*. Ficino laati Platonin dialogista *Symposium* kaksi eri versiota: latinankielisen version ja toscanankielisen version. Latinankielinen versio julkaistiin vuonna 1484 ja toscanalainen versio julkaistiin vasta 60 vuotta myöhemmin. Käyttämäni lähde, *On the Nature of Love. Ficino on Plato's symposium*, on siis Ficinin toscanankielinen versio, jonka Arthur Farndell on kääntänyt englanniksi, ja teos on julkaistu vuonna 2016. Tämä toscanalainen versio, *Sopra lo Amore*, on latinankielisen *Symposiumin* versio, joskin kääntäjä Farndellin mukaan siinä on pieniä eroja havaittavissa. Ficino halusi kirjoittaa *Symposiumin* kansan kielellä, jotta kaikki pääsisivät osallisiksi Platonin filosofisista ajatuksista.

Kirja sisältää Ficinon kirjoittamia tekstejä, jotka pohjautuvat Ficinon järjestämällä kutsuilla tapahtuneeseen Platonin *Pitojen* uudelleen tulkintaan. Ficinon kutsuilla toistettiin Platonin dialogin puheet Ficinon kutsumien vieraiden pitäminä. Platonin *Pitojen* ydinpuheen puhui Sokrates ja Ficinon kutsujen Sokrateen puheen kommentaaripuheen esitti Ficinon ystävä Tommaso Benci. Tässä Bencin pitämässä puheessa erityisesti tulee esiin historiallinen ajankuva. Renessanssi tulee ilmi enkeleiseen ja astrologioineen ja muun muassa terveyteen liittyvinä kommentteina. Benci kuvaa puheessaan rakkautta eri näkökulmista ja monin eri tavoin. Hän toteaa sielun ja ruumiin välistä rakkautta muun muassa seuraavasti: Bencin mukaan sielun rakastajalla on kuva omasta rakkaastaan, ja henget ovat myös piirretty rakastetulla. Tämän vuoksi puhdas veri tarvitsee täydennystä hengistä, jotka eivät koskaan lopeta lentoa. Jos puhdas veri on väsynyttä, se on paksua, kuivaa ja mustaa. Niinpä ruumistakin tulee kalpea, ja rakastaja tulee melankoliseksi, koska melankolia tekee veren kuivaksi, paksuksi ja mustaksi. Tällainen mieli täyttää pään höyryillä, tekee aivot kuiviksi, päivin ja öin sielu täyttyy kauheilla kuvilla. Bencin mukaan tällainen pitkällinen rakkaus tapahtui Lucretiukselle ja Epikuroalaisille filosofeille, jotka ensin olivat levottomia rakkaudesta, sen jälkeen hulluja raivosta ja riistivät henkensä. (Ficino 2016, 99.) Tästä Bencin puheen katkelmasta tulee hyvin ilmi renessanssin moninainen maailma, jossa yhteen kietoutuvat niin sielun ja ruumiin maailmat kuin henkinen ja astrologinen maailma. Rakkaus tällöin käsitti lääketieteellisten elementtien lisäksi psyykkisen, henkisen ja astrologian elementtejä, joita filosofisissa puheissa tarkasteltiin.

Platon sekä Ficino käyttivät kirjoitustensa päähenkilöinä todellisia ihmisiä. Se kuinka paljon Platonin kirjoituksissa on Sokrateen omaa ajattelua tai Marsilio Ficinon kirjoittamassa Tommaso Bencin ajattelua on täysin epäselvää. Tämä jäänee mysteeriksi, koska tiettävästi Sokrates ja Tommaso Benci eivät ole kirjoittaneet omia filosofisia tekstejään. Sokrateelta ei tiettävästi ole jäänyt mitään kirjallista ja Benci oli puolestaan kirjojen kääntäjä sekä runoilija. Vielä monimutkaisemmaksi kirjoitusten ymmärtämisen tekee se, että Platonin kirjoittamassa Sokrateen puheessa Sokrates kertoo papitar -Diotiman kertoneen hänelle rakkaudesta. Myös Ficinon kirjoittamassa Bencin puheessa Benci viittaa Diotimaan. Platon on ilmeisesti kirjoittanut Diotiman hahmon silloisen esikuvan, Perikleen puolison Aspasian mukaan, joka on tiettävästi ollut mukana filosofoimassa Sokrateenkin seurassa (Thesleff, 1989,156). Mielenkiintoista tässä on se, että Platon on ikään kuin antanut filosofian, viisauden rakastamisen naisen käsiin, josta miehet kertovat. Tämän saman alkuasetelman Ficino on halunnut säilyttää ja Bencin puhe kommentoi tätä

alkuperäistä viisauden rakastamisen tilannetta. Platonin ja Ficinin kirjoitukset sopivat hyvin heidän muuhun filosofiseen viitekehykseensä, ja tästä päätellen kirjoitukset ovat sellaisia, jotka he itse ovat halunneet tuoda esiin.

Platon käsittelee rakkautta myös muissa dialogeissaan. Esimerkiksi Georgy Vlastos teoksessaan *Platonic Studies* pohtii rakkauden hyötynäkökohtaa ihmiselle Platonin *Lysis* dialogin pohjalta. Vlastos pohtii muun muassa sitä, että Sokrateen mukaan ihminen tulee rakastetuksi silloin kun hän tuottaa hyvää. Vlastos jatkaa pohdintaansa ja esittää tähän kysymyksen siitä, että kenelle hyvää tulisi tuottaa. (Vlastos 1981, 7.) A.W. Price käsittelee kirjassaan *Love and friendship in Plato and Aristotle* rakkautta Platonin dialogien *Symposiumin* ja *Lysisen* lisäksi *Faidon*-dialogin mukaan. Price kirjoittaa, että *Faidonissa* Platon tuo jumalaisen ja ihmisen sielun yhteen tavalla, joka luo kommunikaation niiden välille. Price jatkaa, että tässä dialogissa jumalainen inspiraatio, alkuperäinen itsensä hakeminen ja todellisuuden muistaminen osoittautuvat yhden prosessin eri puoliksi. (Price 1989, 67–68.) Nämä Platonin dialogien pohjalta tehtävät rakkauden pohdinnat osoittavat edelleen Platonin suuren merkityksen nykyisessä filosofisessa keskustelussakin. Se miksi tässä työssäni olen valinnut lähtökohdeksi juuri *Symposiumin* ja Sokrateen puheen on se, että tässä dialogissa Platon määrittelee rakkauden käsitettä ja kuvaa filosofian kannalta tärkeimmän asian eli viisauden rakastamisen.

3.4 Tutkimuskysymys

Tässä työssäni perehdyn alkuperäiseen filosofiaan antiikissa ja miten tämä alkuperäinen ydin on näyttäytynyt renessanssin aikana. Tarkoitukseni on filosofianhistorian avulla tuoda esiin sitä filosofian alkuperäistä ydintä, joka on kestänyt aikaa ja ollut ehkä välillä hukassakin. Tämän ytimen tarkastelun keskiössä on filosofien keskustelujen aihe rakkaus. Filosofia on esitetty viisauden rakastamisena, mutta mitä filosofit ovat tällä rakastamisella ja rakkaudella tarkoittaneet? Tutkimuskysymykseni koostuu siis Platonin kirjoittaman dialogin *Pidot* Sokrateen puheenvuorosta, jossa Sokrates kertoo mitä Diotima on hänelle rakkaudesta opettanut. Tämä samainen puheenvuoro on ollut lähtökohtana Marsilio Ficinin kirjoittamassa puheessa, jonka Tommaso Benzi on renessanssin aikana pitänyt Ficinin järjestämällä kutsuilla. Tutkimuskysymykseni siis sisältää usean ihmisen puhumisen ja kirjoittamisen sisällön tiettyinä historiallisina ajankohtina. Tutkimuskysymykseni on:

Mitä rakkaudella tarkoitetaan Platonin *Pitöjen* Sokrateen puheenvuorossa ja Marsilio Ficinin Platonin *Symposiumin* kommentaarin Tommaso Bencin puheenvuorossa?

Tutkimukseni ollessa filosofianhistoriallinen, historian osuus näyttelee tärkeää osaa filosofian ohella. Perehdyn antiikin ja renessanssin aikaan ja kerron kirjoittajista sekä puhujista historiallisia faktoja, jotta puheen sisältöjä voisi paremmin ymmärtää puhujiensa ja kirjoittajiensa omista lähtökohdistaan. Kerron myös aikakausien filosofisista maailmoista. Pelkkä faktinen historian kuvaus ei tuo esiin niitä filosofisia piirteitä tai filosofisen ajattelun ilmapiiriä, joissa päähenkilöni ovat eläneet. Saadakseni laajempaa ymmärrystä minun on myös peilattava saamiani käsityksiä muiden filosofien ajatuksiin. Tutkijan eli minun haasteenani onkin yrittää saada esiin mahdollisimman hyvä kuva siitä, mitä nämä historialliset henkilöt ovat filosofiassa tarkoittaneet rakkaudella.

Tutkimuskysymykseen vastataan sekä Platonin että Marsilio Ficinin osalta. Tutkimuskysymykseen saatuja vastuksia tarkastellaan myös elämänfilosofian ja metafilosofian näkökulmista. Tarkoituksena on tuoda ilmi niitä perusteita, joiden mukaan ennen antiikissa ja renessanssissa filosofia on ollut filosofiaa, viisauden rakastamista.

4 ANTIIKIN FILOSOFIAN PÄÄPIIRTEITÄ, PLATON JA PIDOT -DIALOGI

Tässä luvussa perehdytään antiikin Kreikan filosofian pääpiirteisiin, Platoniin henkilönä ja *Pidot*-dialogiin. Kerron ensin lyhyesti Antiikin filosofian pääpiirteistä viitaten Miira Tuomisen *Antiikin filosofia* -kirjoitukseen vuodelta 2018 ja Riku Jutin *Tiedon filosofia, antiikista nykyaikaan* (2013) kirjan pohjalta. Tämän tarkoituksena on tuoda lukijalle esiin sitä maailmaa, jossa Platon ja Sokrates elivät ja millaisessa maailmassa filosofiaa harjoittivat. Tämän jälkeen kerron historiallisesta Platonista ja hänen elämästään pääsääntöisesti Holger Thesleffin kirjan *Platonin arvoitus* (2011) myötä. Tämän alaluvun tarkoituksena on tuoda esiin Platonin historiallista taustaa, joka eittämättä on vaikuttanut hänen kirjoitustensa syntyyn. Platonin taustan kuvaamisen myötä tulee esiin myös hänen suhteensa historialliseen Sokrateehen. Tässä työssäni en kuitenkaan koe tarpeelliseksi käsitellä historiallista Sokratesta. Näin sen vuoksi, että Platon on kirjoittanut Sokrateen tarinansa päähenkilöksi tuomaan esiin filosofisia ajatuksia eikä kuvaamaan historiallisesti Sokrateen puhetta. Työni tarkoituksena on perehtyä ensisijaisesti Platonin kirjoittamiin filosofisiin ajatuksiin, jotka hän tuo esiin Sokrates-hahmon kautta. Tämän luvun lopuksi kuvaan yhden tämän työni lähteistä eli Platonin dialogin *Pidot*. Käsitelen lyhyesti kaikki muut puheet, paitsi Sokrateen puheen, jonka käsitelen yksityiskohtaisemmin omassa luvussaan, koska tämä puhe on työni yksi tärkeimmistä puheista. Tarkastelen *Pidot*-dialogia Holger Thesleffin ja Simo Knuutilan kirjoittaminen huomioiden valossa, jotka löytyvät *Pidot*-dialogin Esittelyjä ja Selityksiä (1979) osiosta.

4.1 Antiikin filosofian pääpiirteitä

Länsimaisen filosofian katsotaan alkaneen joonialaisesta luonnon filosofiasta. Ensimmäisenä luonnonfilosofeista esitellään perinteisesti Thales (arviolta eli n.624–545 eaa.), jonka mukaan vesi on todellisuuden peruselementti. Miira Tuominen kirjoittaa, että tämän perinteen katsotaan alkaneen Aristoteleen *Metafysiikan* ensimmäisestä kirjasta, jossa tarkastellaan näiden varhaisten filosofien selityksiä todellisuudesta. Aristoteleen mukaan luonnonfilosofien päämäärä tuolloin oli löytää vastaus siihen, mitkä olivat todellisuuden lähtökotia tai perusperiaatteita. Näinä todellisuuden peruselementteinä pidettiin maata, vettä tulta ja ilmaa. Varhaisten filosofien monenlaiset näkemykset ovat kiehtoneet ihmisiä

kautta aikojen. Esimerkiksi Parmenides (s.510 eaa.) korosti järjen käyttöä, ajattelua ja käsittämistä esittämällä, että oleminen on samaa kuin käsitetyksi tuleminen. Tämä ajatus on inspiroinut myöhemmin monia platonisteja. (Tuominen 2018).

Aristoteles on kuvannut muulla tavoin aikaa ennen nykyisen filosofiamme syntyä. Riku Juti kuvaa Aristoteleen tuoneen esiin sitä alustaa, joka mahdollisti nykyisen filosofian syntymisen siten, että ensin ihmistä olivat kiinnostaneet taidot, koska ne koskivat elämän välttämättömyyksiä, tämän jälkeen taitojensa kehittymisen myötä ihmiset kiinnostuivat selittävästä tieteistä. Juti kirjoittaa, että tällainen taitojen kehittyminen ja kiinnostuminen tieteistä olivat mahdollisia sellaisilla seuduilla, missä ihmisillä oli elämän välttämättömyyksistä riippumatonta vapaa-aikaa. Jutin mukaan lopulta Kreikassa ihminen kiinnostui viisaudesta itsestään, ja filosofia syntyi. Antiikin kreikkalaiset halusivat perehtyä viisautta koskevaan tietoon, mitä se oli ja miten sitä voitiin saavuttaa. Jutin mukaan he halusivat tietää tiedon itsensä syyt sekä periaatteet. Tämä on edelleen tiedon filosofian keskeisin tehtävä. (Juti 2013, 25.)

Antiikin viisausperinteeseen kuuluivat Jutin mukaan filosofit ja sofistit, jotka olivat viisausoppineita ja viisauden ystäviä. He toivat esiin Kreikan klassisen kauden yhteiskunnallista murrosta omien oppineisuuden ihanteidensa valossa. Ateenan tulikin pian tunnetuksi demokratiasta, vapaasta ajattelusta ja väittelytaidoista. Kaupunkivaltion rakenteen ja valtiojärjestelmän ansiosta kaikki ja kaikkien asiat tahtoivat olla enemmän tai vähemmän ”yhteisiä”, kuten Juti kirjoittaa. Ateenan oikeusjärjestelmä, jossa syytteen nostaminen oli helppoa ja hallintokoneisto miltei olematon, edesauttoi vilkasta keskustelujen käymistä. (Juti 2013, 45.) Filosofien ohella antiikin filosofiaan, etenkin Ateenassa, vaikuttivat sofistiksi kutsutut henkilöt. Tuominen kirjoittaa, että sofistien palveluksille oli kysyntää oikeusjuttujen ja poliittisten kamppailujen voittamiseksi. Sofistien vaikutus näkyi etenkin moraalin luonteesta käytävissä keskusteluissa antiikin filosofien kesken. Sofistit haastoivat perinteisinä pidettyjä moraalikäsitteitä pitäen niitä pelkästään tapoihin tai konventioihin perustuvina eikä sellaisina, että ne olisivat olleet luonnon mukaisia. (Tuominen 2018.)

Antiikin filosofiassa vaikuttaneet filosofit Sokrates, Platon ja Aristoteles ovat edelleen filosofian merkkihenkilöitä. Heidän vaikutuksensa filosofiaan on kiistaton. Filosofia on terminä vakiintunut nykyiseen muotoonsa juuri Platonin ja Aristoteleen myötä. Aiemmin filosofi-sanana merkitys on ollut väljempi ja tarkoittanut sellaista henkilöä, jonka on

tutkittava monia eri asioita. Nykyisen merkityksensä 'viisauden rakastaja' filosofi on saanut yllään etenkin Platonin dialogeissa, joissa Sokrates esiintyy viisautta rakastavana. (Tuominen 2018.)

Antiikin filosofia näyttäytyy päähenkilöidensä, Sokrateen, Platonin ja Aristoteleen, myötä etenkin elämänfilosofiana. Elämänfilosofiset kysymykset olivat tärkeitä filosofikouluissa. Kuitenkin myös muilla filosofian osa-alueilla oli paikkansa. Tuomisen mukaan Aristoteles laajoissa tutkimuksissaan tuo esiin ajatuksia tieteen teoriasta, esimerkiksi ajatuksen, jonka mukaan todellisuuden eri osa-alueita koskevat tutkimukset ovat toisistaan riippumattomia eikä kaikkia tieteellisiä tietoväitteitä voi johtaa yhdestä suuresta alkuperiaatteesta. Platonistit ja stoalaiset puolestaan pitivät logiikkaa filosofisen tutkimuksen osana, kun taas aristoteelikot pitivät logiikkaa johdonmukaisen ajattelun tärkeänä välineenä. Erilaisista näkemyksistä huolimatta antiikin filosofit kuitenkin jakoivat yhteisen päämäärän. Tuominen kirjoittaa, että monet platonistit ja aristoteelikot pitivät teoreettisen järjen harjoittamista ihmiselämän korkeimpana päämääränä, näin ollen logiikan tutkimuskin voidaan haluttaessa katsoa elämänfilosofiaan kuuluvaksi. (Tuominen 2018.)

4.2 Platon

Platon (427–347 eaa.) syntyi Ateenassa ja hänen vanhempansa kuuluivat aristokraattisukuihin. Platon menetti lapsena isänsä ja kasvoi äitinsä perheessä, jota hallitsi äidin serkku Kritias. Platon sai elää melko etuoikeutetussa ja turvatussa asemassa huolimatta Ateenassa käytävästä valtataistelusta. Kritias, joka oli lahjakas sofist ja näytelmäkirjailija kuoli vuonna 403 eaa. katutaistelussa. Hän johti oligarkkista vastarintaa (ns. kolmeakymmentä tyrannia) Ateenan hallitsija Perikleen edustamaa kansallismielisten joukkoa vastaan. Nuorukaisena Platon oli kannattanut kolmenkymmen tyrannin politiikkaa, mutta ilmeisesti Sokrateen vaikutuksesta tympääntyi siihen ja yritti lähestyä maltillisia demokraatteja myöhemmin. Kritiaan edustama sofismi ja näytelmäkirjallisuus olivat olleet kasvualustoina rauhallisen Platonin kirjailijaksi kasvamiselle. Thesleff kuvaa Platonin olleen henkilönä syrjäänvetäytyvä, kirjallisuuteen ja teorioihin mieltynyt henkilö, jolla oli heikko ääni. Platon ei harrastanut mielellään liikuntaa tai merielämää ja väkivaltaa hän vieroksui. Platonin oikea nimi oli Aristokles ja ilmeisesti Platon-nimen hän sai liikanimeksi, joka oli kenties annettu pyylevälle pikkupojalle. (Thesleff 2011, 15.)

Platonilla ei ollut koskaan omaa perhettä. Platonin kiinnostus erilaisten asioiden pohtimiseen sai lisäpontta hänen elämänsä merkityksellisimmän ihmisen kohtaamisesta, ja tästä henkilöstä hän teki myös kirjallisen tuotantonsa päähenkilön, kyseinen henkilö on tietenkin Sokrates. Platon kirjoittaa dialogissa *Pidot* Alkibiadeksen sanovan Sokrateesta: ”...mutta erityistä ihailua ansaitsee se, että hän ei ole kenenkään muun kaltainen, ei nykyisen eikä ennen eläneen” (Platon, *Pidot*, 221c). Platonille Sokrates oli siis jotakin enemmän. Yhä nykyäänkin kiistellään siitä, missä määrin kirjoitettujen dialogien Sokrateen ajatukset ovat Sokrateen tai Platonin ajatukset Platonin omia ajatuksia. Muutoin dialogien suhteen tutkijat ovat saavuttaneet jokseenkin yhteisymmärryksen, ja Platonin dialogit on jaettu kolmeen kauteen. Ensimmäinen kausi koostuu varhaisista Sokrateen kuoleman aikoihin kirjoitetuista dialogeista, muun muassa *Apologia*, *Kriton*, *Protagoras* ja *Gorgias*. Keskituotantoa ovat lähinnä Platonin ideaoppiin liittyen *Menon*, *Faidon*, *Faidros*, *Pidot*, *Valtio*, *Theaitetos* ja *Parmenides*. Myöhäisiä teoksia ovat muun muassa *Timaios* ja *Lait*. (Nordin 1999, 56). Platon on yksi harvoista antiikin filosofeista, jonka tuotanto on säilynyt miltei kokonaan (Nordin 1999, 55).

Sokrateen kuoltua Platon lähti Megaraan Sokrateen vanhan ystävän Eukleideen luo turvallisempaan ilmapiiriin. Platon matkusteli paljon ja eräs matka Sisilian Syrakusaan toi Platonin elämään merkittävän käänteen. Hän tapasi matkallaan kaupungin silloisen hallitsija Dionysos ensimmäisen sukulaisen Dionin. Miehet rakastuivat ja heidän suhteensa oli merkityksellinen sekä heille henkilökohtaisesti että filosofian kannalta. Matkalta palattuaan Platon perusti Ateenaan Akademeian puistoon Akatemian, jossa oli ajatus kasvattaa nuoria lahjakkaita miehiä uudeksi filosofiseksi eliitiksi. Dion vieraili Platonin luona ja mitä ilmeisemmin vaikutti innoittavasti ja taloudellisesti Akatemian toimintaan. Koulun kuuluisuuden myötä Platon sai suuren maineen. Hänen muistettavin oppilaansa lienee ollut Aristoteles. Platonin suureksi murheeksi Dion murhattiin vuonna 354 eaa. Dion oli Platonin neuvoista huolimatta valmistellut vallankaappausta Sisiliassa ja lyhyen ajan vallassa oltuaan hänet oli surmattu. Tämä lopetti Platonin roolin politiikassa kokonaan. Platon kuoli seitsemän vuotta myöhemmin jossakin tapahtumassa. On arveltu, että hän menehtyi hääjuhlassa tai teatterissa. (Thesleff 2011, 15–20.)

4.3 *Pidot -dialogi*

Seuraavaksi kuvaan lyhyesti tutkielmani merkittävimmän tekstin, johon koko työni pohjautuu. Platonin kirjoittama dialogi *Pidot* on kirjoitettu arviolta vuonna 384 eaa. (Thesleff, Knuutila 1979, 369). Pidän tarpeellisena tuoda esiin koko dialogin, koska Marsilio Ficinin kirjoittamassa Tommaso Bencin puheenvuorossa on nähtävissä alkuperäisten pitojen muitakin kommentteja kuin vain Sokrateen puheen sisältöjä. Näin olettaisin lukijan paremmin seuraavan Ficinin kirjoittamaa filosofiaa. Käyn dialogin pääkohdat läpi Holger Thesleffin ja Simo Knuutilan kirjoituksen: *Pidot, Esittelyjä ja selityksiä* avulla sekä tietenkin itse *Pidot*-dialogin tekstin pohjalta.

Dialogissa *Pidot* on kyse juhlista, jonka aikana esitettiin puheita rakkauden jumalan, Eroksen, kunniaksi. Dialogi noudattaa rakenteeltaan klassista kompositioperiaatetta, jonka mukaan painavimmat jaksot sijoittuvat keskivaiheille, ja muut osat kehystävät tarinaa. Dialogi alkaa lyhyellä kehyseskustelulla, joka on arvioitu käydyksi joskus 400-luvun lopulla ennen Sokrateen kuolemaa. Tämän tarkoituksena on ilmeisesti ollut se, että Platon on halunnut antaa vinkin siitä, että tuleva esitys on erilainen kuin muut esitetyt kertomukset kutsuista (vrt., Ksenofon *Pidot*). Vaikkakin Platon on käyttänyt kertomuksessaan useita välikäsiä, kertojia, Thesleffin ja Knuutilan mielestä dialogi on suhteellisen luotettava (Thesleff, Knuutila 1979, 369). Dialogi koostuu siis useiden eri kertojien kertomisista ja ensimmäinen kertoja on innokas Sokrateen ihailija Apollodoros. Koko *Pidot*-tarinan Apollodoros oli kuullut toiselta Sokrateen ihailijalta, Aristodemokselta, joka oli ollut pidoissa läsnä. Apollodoros kertoi tätä Aristodemoksen tarinaa tuttavalleen Glaukonille ja totesi, että hän on itse kysynyt Sokrateelta tarinaan liittyviä asioita, jotka Sokrates oli myöntänyt tosiksi (Platon, *Pidot*, 173b). Pääkertomuksessa kuvatut pidot olivat kutsut, jotka tragediakirjoittaja Agathon oli järjestänyt talossaan Ateenassa. Kutsuilla tarjoiltiin ruokaa ja juomaa, suoritettiin rituaaleja ja pidettiin puheita. Näille kutsuille Sokrates oli saapunut myöhässä, ja kun ateriat oli syöty ja rituaalit oli suoritettu, tehtiin yhteinen päätös siitä, että tällä kerralla juotaisiin hillitysti ja pidettäisiin puheita rakkauden, Eroksen², kunniaksi. Puheiden pitäjiksi valikoituivat Faidros, joka tässä dialogissa edustaa sovinnasta kaunosielua ja kirjallisuuden harrastajaa, Pausanias, joka on Agathonin rakastaja, Eryksimakhos, joka on lääkäri, asiallinen ja hieman pedanttinen tieteenharrastaja, Aristofanes, kuuluisa komediankirjoittaja, illan isäntä Agathon, Sokrates

---

² Kirjoitan tässä työssäni Eros -sanan isolla alkukirjaimella ja ilman kursiivia Platonin *Pitöjen* suomentajien mukaisesti

ja viimeisenä juopunut Kreikan historian huomiota herättävimpiin persoonallisuuksiin kuuluva poliittisesti ja sotilaallisesti merkittävä henkilö Alkibiades. (Thesleff, Knuuttila 1979 370, 371,373–374.) Thesleff ja Knuuttila kirjoittavat, että kukin puhuja käsittelee rakkautta oman luonteensa ja harrastuspiirinsä mukaisesti ja nämä osiot sellaisenaan eivät vastaa Platonin omaa käsitystä, mutta jokaisessa on kohtia, joissa Platon tuo myös omia tosiasiallisia käsityksiään esiin. (Thesleff, Knuuttila 1979, 371.)

Seuraavaksi kuvaan lyhyesti jokaisen puhujan puheen pääsisällöt. Faidros aloittaa puheiden pitämisen ja toteaa Eroksen olevan jumalista vanhin ja näin ollen häntä saa kiittää kaikesta, mikä meille on tärkeintä elämässä. Faidroksen mukaan elämässä tärkeintä on karttaa rumaa ja pyrkiä kauniiseen. Faidros sanoo, että ilman Erosta valtio tai yksityinen ihminenkään ei kykene suorittamaan mitään suurta eikä hyvää. Faidroksen mielestä Eros puhaltaa rohkeutta niille, jotka rakastavat. (Platon 178b-179a.) Thesleff ja Knuuttila toteavat, että Faidroksen puhe on sekä muodoltaan että sisällöltään aika sovinnasta retoriikkaa (Thesleff, Knuuttila 1979, 376). Seuraavan puheen pitää Pausanias ja hänen mielestään puheiden aihe on huonosti määritelty ja hän aikoo ensin määritellä, mitä Erosta on ylistettävä. Pausaniaksen mukaan Afroditeja on kaksi, on myös Eroksia kaksi: tavallinen ja taivaallinen. Pausaniaksen mukaan Eroskaan ei ole aina kaunis eikä ylistämisen arvoinen, ainoastaan sitten, jos se saa ihmisen rakastamaan kauniisti. (Platon 180c-181a) Pausaniaan mukaan hyveellinen rakastaminen on ainoa oikea taivaallisen rakastamisen laji. Pausanias kertoo esimerkin, jossa joku antautuu rikkaana pitämälleen rakastajalle tämän rahat mielessään ja pettyy, kun jää rahoitta, koska ilmenee, että rakastaja on köyhä. Tällaisen Pausanias kertoo olevan häpeällistä, jo senkin vuoksi, että on antanut ilmi itsestään sellaisen piirteen, että on rahasta valmis alistumaan mihin tahansa. Jos rakastaja suostuu rakastamaan siksi, että pitää tätä hyvänä, mutta joutuu pettymään rakastajaansa, pidetään tätä silti hyvänä, koska hän halusi hyvää. Pausanias tiivistää: ”Lyhyesti sanoen on siis kaunista antautua tavoitellakseen hyvettä. Silloin on kyseessä taivaallinen Eros, ”taivaallisen Afroditen seuralainen.” Pausaniaan mukaan tällainen Eros on tärkeä valtiolle ja yksityiselle ihmiselle, koska se saa rakastajat ja rakastetut ponnistelemaan hyveen löytämiseksi. (Platon 185a-185c.) Thesleff ja Knuuttila kirjoittavat, että Pausanias pyrkii puheessaan tekemään määrittelyjä ja erotteluja, jotka muistuttavat Platonin dihairesis-menetelmää. Tämän menetelmän käyttäminen tavallaan nostaa aiheen käsittelyn tason korkeammalle kuin Faidroksen puheessa, mutta Thesleff ja Knuuttila jatkavat, että

tämä Pausaniaksen näkemys on korostetusti homoseksuaalinen ja aistillisuuteen sidottu. (Thesleff, Knuutila 1979, 377.) Näin ollen menetelmä menettää analyttisen otteensa.

Lääkäri Eryksimakhosen puhe Pausaniaksen jälkeen avaa jälleen uuden näkökulman Eroksen. Thesleff ja Knuutila kirjoittavat, että Platon on kirjoittanut Eryksimakhoksen puheen sisällöllisesti ja tyypillisesti vastaamaan, ehkä osittain parodiamaisestikin, sen ajan tyypillisiä tieteellisiä esityksiä. Heidän mukaansa puheen pääajatuksena on se, että Eros on kosminen voima, joka vaikuttaa koko luonnossa ja sovittaa yhteen myös vastakohtaisuuksia, kuten että esimerkiksi ruumin terveys johtuu vastakkaisten voimien tai aineiden tasapainosta. Thesleff ja Knuutila jatkavat, että tämä näyttää olleen melko yleinen käsitys Platonin ajan lääkäreiden keskuudessa. (Thesleff, Knuutila 1979, 378.) Puheessaan Eryksimakhoksen mielestä Eros ohjaa koko lääketiedettä, kuten se ohjaa liikuntaa, maanviljelystä, runoutta ja musiikkia (Platon 187a). Eryksimakhoksen mukaan ihmisen tulisi tiedostaa, että kumman Eroksen vallassa kulloinkin on, saadakseen itselleen nautinnon, mutta ei saisi sortua hillittömyyteen. Eryksimakhos tuo esiin ajatuksen, että kuinka ihminen voisi nauttia keittotaidon tarjoamista houkutuksista niin, ettei terveys kärsisi. Eryksimakhoksen mukaan on suosittava kunnollisia ihmisiä ja vaalittava rakkautta sellaisia kohtaan, jotka kehittyisivät kunnollisiksi, vaikka eivät sitä ole. (Platon 187d-187e.) Eryksimakhos toteaa puheensa loppupuolella, että varmaankin häneltä on jäänyt paljon sanomatta Erosta ylistäessä ja haluaa luovuttaa puheenvuoronsa Aristofaneelle, jolla on ollut hikka. Aristofanes tarttuu tähän ja sanoo: ”Se meni tosiaan ohi, hän sanoi, – mutta vasta kun otin aseeksi aivastuksen. Minua hämmästyttää, että ruumiin sisäinen tasapaino vaatii säilyäkseen aivastuksen kaltaista kutinaa ja pärskettä. Hikkahan loppui siihen paikkaan, kun aivastin.” (Platon 189a). Tällaisella taiturimaisella kirjoittamisella Platon onnistui sekä kirjoittamaan hauskaasti, että sitomaan yhteen lääkärin ja komediakirjailijan ajatusmaailman.

Aristofanes kertoo tarinan aikojen alusta, jolloin ihmiset olivat pallon muotoisia. Nämä pallonmuotoiset ihmiset koostuivat kahdesta eri ihmisestä, jotka Zeus halkaisi. Halkaisemisen jälkeen toinen puolikas on aina etsinyt toista puolikasta ja halunnut hakeutua kaltaisensa seuraan (Platon 189d-191c). Aristofanes toteaa: ”Niin vanhaa perua on siis ihmisissä rakkaus toisiinsa. Se pyrkii palauttamaan entisen ykseyden ja saattamaan ihmisen ennalleen tekemällä kahdesta yhden kokonaisuuden.” (Platon 191d). Thesleffin ja Knuutilan mukaan tämä burleski ajatus pallonmuotoisesta alkuihmisestä, joka halkaistiin rangaistukseksi käyttäytymisestään antaa lähtökohdan psykologiselle rakkauden

kuvaukselle. He jatkavat, että on todella yllättävää Platonin käyttävän niin hienotunteista ja sympaattista otetta suhteessa Aristofaneen, kun tiedämme Aristofaneen kirjoittaneen Pilvet –komedian, jossa irvaillaan Sokrateelle. (Thesleff, Knuutila 1979, 370,379.) Aristofanes päättää puheensa ja vuoro siirtyy Agathonille.

Agathon aloittaa puheensa kuvaamalla millainen Eros on, ja sitten hän kertoo mitä Eros saa aikaan. Thesleff ja Knuutila kirjoittavat, että puheen tarkoitus on luonnehtia rakkauden ja kauneuden aistillista ihanuutta, ja samalla Agathon kuvaa puheessaan myös itseään (Thesleff, Knuutila 1979,379). Agathon kertoo muun muassa Eroksen hyveistä ja siitä, että Eros ei loukkaa ketään eikä väkivalta tehoa häneen ja ettei mikään tarjoa suurempaa nautintoa kuin Eros (Platon 196c). Agathon toteaa, että Eros asettuu vain sellaiseen, joka kukoistaa ja tuoksuu eikä milloinkaan kukkimattomaan ja lakastuneeseen ruumiiseen eikä sieluun (Platon 196a-b). Thesleff ja Knuutila huomauttavat, että on pantava merkille, että olennaisissa kohdissa Sokrateen näkemys on täysin vastakkainen Agathonin näkemyksille. Heidän mukaansa Agathonin puhe on retorinen loistokappale, jossa Platon on tavoitellut äänteellisiä ja rytmisiä efektejä (Thesleff, Knuutila 1979, 379). Puhe on enemmänkin siis retorista ilottelua kuin painavaa sisältöä. Agathon ylistää puheensa päätteeksi Erosta mahtipontisin sanoin:

”Eros on suurin auttaja ja pelastaja, kunniaksi kaikille jumalille ja ihmiselle. Hän on johtajista kaunein ja jaloin ja häntä tulee kaikkien seurata ja ihanasti ylistää yhtyen siihen lauluun, jolla hän itse lumooa kaikkien jumalten ja ihmisten mielet.” (Platon 197e.)

Agathonin jälkeen puheenvuoro siirtyy Sokrateelle, joka toteaa, että hän ei selvästikään ymmärrä yhtään mitään siitä, millä tavoin asioita pitää ylistää. Sokrates tavallaan näpäyttää Agathonia sanoessaan, että hän luuli totuuden ylistämisen tarkoittavat sitä, että pitää puhua totta, eikä vain luetella komeita ja hienoja asioita kohteesta oli niissä perää tai ei (Platon 198d). Tässä Sokrateen kommentissa tulee hyvin näkyviin se Thesleffin ja Knuutilan maininta siitä, että Sokrateella on vastakkaisia näkemyksiä Agathonin puheisiin. Agathonin puheen jälkeen on Sokrateen puheenvuoro. Tämän puheen käsittelen tarkemmin alaluvussa 5. Sokrateen puhe.

Dialogin viimeisen puheen pitää juopunut Alkibiades. Hän on ilmestynyt paikalle juomakumppaneineen. Alkibiades aloittaa: ”Terve miehet, hän sanoi. – Kelpaako seuraanne mies, joka on ihan päissään?” (Platon 212e). Tämän tekstikatkelman halusin tuoda tähän esiin sen vuoksi, että tämä tuo hyvin esiin sen erilaisen filosofian kirjoittamistavan kuin, mitä meillä nyt on. Mielestäni tällainen tekstikatkelma tuo

filosofian harjoittamisen inhimillisiin kehyksiin. Alkibiadeksen humalatila on myös historiallinen tosiasia. Thesleff ja Knuutila kirjoittavat Alkibiadeksen yksityiselämän olleen värikkäästä ja hänen ilmestymisensä humalassa paikalle on ollut Platonin tietoinen valinta. Thesleffin ja Knuutilan mukaan Platon on halunnut viitata siihen, että Alkibiades oli pantu syytteeseen vuonna 415 eaa. Eleusiin mysteerien häpäisemisestä ja Hermes-patsaiden rikkomisesta juovuksissa. Näin historialliset tositahtumat antoivat Platonille hyvän mahdollisuuden kirjoittaa Alkibiades sellaiseen tilaan, jossa hän puheensa pitää. Mielestäni Platon on kirjoittanut Alkibiadeksen humalatilaa myös siitä syystä, että humalatilassa ollessaan Alkibiades todennäköisemmin uskaltaa puhua intiimeistäkin asioista. Alkibiades kuvaa puheessaan muun muassa hänen ja Sokrateen suhdetta. Alkibiades olisi halunnut vietellä Sokrateen, mutta Sokrates torjui hänet. Alkibiades pitää tätä Sokrateen mielenlujutena. Alkibiadeksen pitää koko puheensa Sokrateen kunniaksi ja kuvaa Sokrateen ruumiillistuneena Erosena. Thesleffin ja Knuutilan mukaan Alkibiades kertoo totuuden suhteestaan Sokrateehen ja kuvaa Sokrateen miltei yli-inhimillistä lujutusta ja kestävyyttä. Thesleff ja Knuutila jatkavat, että Platonin tarkoituksena on ollut puhdistaa Sokrateen mainetta. (Thesleff, Knuutila 1979, 373–374.)

Dialogissa puheiden pitäminen keskeytyy, kun paikalle saapuu iso joukko juomingeista palaavia ihmisiä. Platon on kirjoittanut dialogin loppuvaiheenkin siten, että se on ylistystä Sokrateen erityisyydelle. Sokrates oli ainoa, joka jaksoi keskustella, juoda ja valvoa koko yön. Platon päättää dialoginsa näin: ”Autettuaan heidät mukavasti nukkumaan Sokrates nousi ja lähti, ja minä seurasin häntä tapani mukaan. Lakeionissa Sokrates peseytyi, vietti siellä päivänsä kuten tavallista, ja lähti illan tullen kotiin lepäämään.” (Platon 223d). Sokrates auttoi Agathonin ja Aristofaneen nukkumaan ja aloitti itse päivänsä. Thesleff kirjoittaa dialogin loppukohtauksesta teoksessaan *Platon* niin, että ulkoinen symboliikka on selvää: filosofi on voittanut myös molemmat draaman edustajat (Thesleff 1989, 158). Kun Platon on kirjoittanut Sokrateen voittajaksi, hän on myös kirjoittanut filosofian voittajaksi. Näin siis päättyy tämä kaikkien tieteellisten symposiumien varhaisin esikuva, Platonin *Pidot* (Thesleff 1989, 153).

5 SOKRATEEN PUHE

Platon kirjoitti dialogeja, joiden päähenkilönä oli Sokrates. Tutkijat ovat jokseenkin päässeet yhteisymmärrykseen, siitä miten dialogit jakautuvat Sokrateen suhteen. He ovat jaotelleet Platonin dialogit kolmeen kauteen seuraavasti: ensimmäinen kausi kertoo historiallisesta Sokrateesta, toisella kaudella Platon käyttää Sokrateen hahmoa omana äänitorvena ja kolmantena kautena, jolloin Platon tuo esiin pelkästään omia ajatuksiaan. (Henriksson 2001, 171.) *Pidot*-dialogissa on viitteitä historiallisesta Sokrateesta, mutta pääsääntöisesti Platon käyttää Sokrateen hahmoa dialoginsa päähenkilönä. Platon on kirjoittanut Sokrateen puheen siten, että Sokrates on tietoa etsivä ja viisautta rakastava henkilö, joka janoaa lisää tietoa ja ymmärrystä siitä, mistä ei tiedä. Tuomisen mukaan *Pidot*-dialogin näkökulmasta Sokrates on eräänlainen puutteen ruumiillistuma, joka kulkee ilman kenkiä ja on tietoa vailla. Tuominen kirjoittaa Sokrateen olevan todellinen filosofi, koska häneltä puuttuu lähes kaikki, näin ollen Sokrates on todellinen viisauden rakastaja. (Tuominen 2018.)

Kuvaan Sokrateen puheen pääpiirteitä Thesleffin ja Knuutilan kommenttien avulla, kuten olen tehnyt dialogin edellisten puhujien osalta. Tähän päädyin sen vuoksi, että halusin tuoda lukijalle Sokrateen puheen esiin siten, että se on mahdollisimman lähellä Platonin alkuperäistä kirjoitusta. Sokrateen puheesta on valtavasti erilaisia tulkintoja eri maustein. C.D.C.Reeve on käsitellyt artikkelissaan, *Plato on Friendship and Eros*, joitakin kohtia Sokrateen puheesta ja kiinnittänyt huomiota siihen, että oikeastaan tässä puheessa on kyse Sokrateen Platonisoinnista. Tällä Reeve tarkoittaa sitä, että tarinassa esiintyvä Diotima opettaa Sokrateelle platonismin pähkinänkuoressa. (Reeve 2016). Dorothea Frede on puolestaan käsitellyt Sokrateen puhetta artikkelissaan *Platos Ethic's: An Overview*. Frede pitää yhtenä näkökohtana sitä, että puheessa rakkauden avulla ihminen voi täydellistyä omana itsenään. Freden mukaan sekä Platonin *Symposiumissa* että *Faidroksessa* on kyse yksilöllisestä sielusta ja huomio kiinnittyy itsensä säilyttämiseen, itsensä parantamiseen ja itsensä loppuun saattamiseen. (Frede 2017). Juhani Pietarinen on kirjassaan *Platonin filosofi*, liittänyt *eroksen* Jean-Paul Sartren ajatuksiin todeten: ”Täydellisen onnen saavuttamattomuus merkitsee kyllä sitä, että eros on luonteeltaan toteutumaton projekti, kuten Jean-Paul Sartre väittää rakkauden olevan.” (Pietarinen 2005, 148). Tässä vain muutama esimerkki siitä, miten tämä Sokrateen pitämä puhe on innoittanut ihmisiä vielä tänäkin päivänä. Suurena haasteena on siis se, että miten onnistun välittämään lukijalle Sokrateen

puheen siten, että siinä olisi mahdollisimman vähän muiden filosofien näkökulmia, jotka ovat vuosien saatossa ikään kuin muotoutuneet vuosirenkain ytimen ympärille. Tuodessani esiin Sokrateen puheen, haluan nimenomaisesti välttää Platonin jälkeen tulleiden filosofien ajatuksia juuri tässä kohdassa. Mielestäni on syytä paneutua siihen mitä rakkaus tarkoittaa juuri Platonin kirjoittamassa Sokrateen puheessa. Koska kyseessä oleva työni on filosofianhistoriallinen, ja haluan pitäytyä tarkasti myös historiallisissa kontekstissa. Näiden perustelujen myötä kuvaan Sokrateen puheen Platonin sekä Thesleffin ja Knuuttilan historiaan viittaavien kommenttien kera.

Sokrates aloittaa puheensa siten, että hän tuo ilmi oman puheensa olevan hyvin toisenlainen kuin muilla. Sokrates ei aio pitää ylistyspuhetta, vaan sen sijaan totuuspuheen sattumanvaraisesti jäsennehtynä. (Platon 199b.) Sokrates kysyy Agathonilta Eroksen luonteeseen liittyviä kysymyksiä. Saatuaan Agathonin ymmälle, Sokrates jatkaa selostamalla opetusta, joka koskee rakkauden mysteeriä. Tämän opetuksen hän on saanut Diotima-nimiseltä papittarelta. Thesleffin ja Knuuttilan (1979, 371). mukaan tämä selostus sisältää teoksen filosofisen ytimen. Ennen kuin jatkan varsinaisen tarinan kulkua, meidän on syytä pysähtyä hetkeksi tarkastelemaan Sokrateen puheen todella olennaista henkilöä eli Diotimaa. Dialogissa esiintyvä mantineialainen papitar Diotima oli nähtävästi antiikin aikana elänyt Perikleen vaimo Aspasia, joka oli sukupuolestaan huolimatta vaikuttava henkilö sen ajan filosofisessa maailmassa. Thesleff (1989, 156) kirjoittaa Diotiman olleen muunnos Aspasiasta, jolta Sokrates on tarinoiden mukaan oppinut rakkauden taidon. Luultavasti Sokrates ja Aspasia ovat keskustelleet asioista tuona aikana, mutta siitä, ovatko he keskustelleet juuri rakkaudesta, ei ole varmaa tietoa. Mielenkiintoista tässä on mielestäni se, että Platon on antanut filosofian syntymisen naisen käsiin, ja nainen on siis opettanut Sokrateelle tiedon rakastamisesta ja rakastamisesta yleensä. Thesleff ja Knuuttila (1979, 372) kirjoittavat, että Platon esittää Diotiman suulla Eros-käsitteeseen perustuvat näkemyksensä siitä, mikä saa ihmiset harrastamaan filosofiaa siinä kontekstissa, jonka Platon antoi filosofialle. Jälleen siis todistamme Platonin nerokkuutta faktan ja fiktion yhteen kietomisessä. Platon kirjoittaa Diotiman puheeksi omaa filosofiaansa ja todennäköisesti myös Sokrateen ja Aspasian käymää keskustelua.

Sokrateen puheessa Diotima opettaa Sokrateelle rakkaudesta. Sokrates kertoo puheensa alussa Diotiman opetuksen tapahtuneen siten, että Diotima johdatteli Sokratesta esittämällä kysymyksiä, ja Sokrates aikoo esittää asiansa muille nyt samassa muodossa. Ensin Sokrates kertoo kuulijoilleen kuka ja millainen Eros on ja vastaa sitten, mitä Eros sai

aikaan. Sokrates kertoo Diotiman kysyneen ensin Sokrateen alkuajatusta Erokselta ja Sokrates oli vastannut Diotimalle ajatelleensa Eroksen oleva suuri jumala ja rakkautta kauniiseen. Näin puheen alkuasetelma on selvä ja Sokrates pääsee kertomaan sen, miten hän Diotiman johdattelemana alkaa saada selvyyttä Eroksesta. Sokrates kertoo, että Diotima oli esittänyt perusteluin, ettei Eros ole enempää kaunis kuin hyväkään. Tähän Sokrates oli kysynyt, että oliko Eros ruma ja paha. Diotima esitti vastakysymyksillään Sokrateelle, että aina ei voi olla joko tai, vaan on olemassa välimuoto. (Platon 201e). Diotima tähdentää Sokrateelle filosofian kannalta tärkeää kuvailua käsityksestä:

”Etkö ymmärrä, että jos ihmisellä on oikea käsitys jostakin, vaikkei hän osaa sitä perustella, se ei ole tosin tietoa, niin kuin ei mikään perustelematon asia, mutta ei myöskään tietämättömyyttä, koska ihminen ei voi olla tietämätön, jos hänen käsityksensä osuu oikeaan. Siispä oikea käsitys on tiedon ja tietämättömyyden välimuoto.” (Platon 202a.)

Thesleff ja Knuutila kirjoittavat Diotiman käyttämän termin ”oikea käsitys” viittaavan Platonin tietoteoreettiseen terminologiaan. Thesleffin ja Knuutilan mukaan Platon oli sitä mieltä, että ihmisillä voi olla ”oikea käsitys” tai ”tosi mielipide” vaikka eivät osaa perustella sitä, mutta tietoa se ei ole, koska sille ei ole perusteluita. Thesleff ja Knuutila jatkavat, että Platonille tällaiset perustelemattomat todet uskomuslauseet muodostivat todellisen ongelman. (Thesleff, Knuutila 1979, 381.)

Sokrateen puhe jatkuu siten, että Diotima johdattelee kysymyksillään Sokrateen huomaamaan Eroksen olevan välimuoto eikä jumala, kuten Sokrates oli alkuajatuksessaan ajatellut. Diotima kertoo, että Eros on kuolevaisen ja kuolemattoman välimuoto eli *daimon* (Platon 202d-e). Thesleff ja Knuutila kirjoittavat, että Platon tässä kohden rakentaa *daimon*-oppinsa *daimones* käsitteeseen, joka tarkoittaa alempia jumaluuksia erotukseksi varsinaisista jumalista (*theoi*). Thesleffin ja Knuutilan mukaan Platonia askarrutti kysymys yli-inhimillisen maailman, ideamaailman, suhteesta inhimilliseen ja aistimaailmaan ja näiden välittäjistä. Kuitenkaan tätä *Pitojen* *daimon*-ajattelua ei näytä Thesleffin ja Knuutilan mukaan olevan missään muussa dialogissa, eli tämä on Platonilta ollut ilmeisesti tilapäinen ratkaisu. Thesleff ja Knuutila (1979, 381) huomauttavat lisäksi siitä, että *Pidoissa* esiintyy myös käsite *daimonion*, jota Sokrates käyttää sisäisestä äänestään. Mielestäni Platon on jälleen kertonut nerokkaasti asioita yhteen käyttämällä *daimon* käsitettä Erokselta ja Sokrateen käyttämästä sisäisestä äänestä (*daimonion*). Tämä Platonin punos osoittaa lukijalle sen, että Sokrateen sisällä on Eros, jolloin hän on viisauden rakastaja eli filosofi.

Seuraavaksi puheessaan Sokrates kuulee Diotiman vastauksen Sokrateen kysymykseen Eroksen isästä ja äidistä. Diotima kertoo Eroksen olevan daimon, jonka isä on jumala Poros ja äiti kerjäläinen Penia. Eros on myös Afroditen kumppani ja apulainen, koska hänet oli siitetty kauniin Afroditen syntymäpäivänä ja Eros luonnostaan rakastaa kaunista. Erokselta kerrotaan, että äitinsä Penian vuoksi hän on köyhä, hoitamaton, likainen, paljasjalkainen, koditon, nöyrä, vähään tyytyväinen, nukkuu kaduilla ja porttien edessä ja puute on Eroksen alituinen seuralainen. Isänsä Poroksen vuoksi Eros askartelee aina kauniin ja hyvän parissa, on rohkea ja samalla julkea ja raju, metsästää taitavasti, virittää väsymättä ansoja, on tiedonhaluinen, kekseliäs, harrastaa kaiken ikänsä filosofiaa, on mahtava velho, noita ja sofisti. (Platon 203b-e) Thesleff ja Knuutila arvioivat, että todennäköisesti tarina Eroksen syntymästä on keksittyä ja Eroksen kuvauksesta tarkkaavainen lukija voisi tunnistaa Sokrateen piirteitä (Thesleff, Knuutila 1979, 381). Platon kirjoittaa Diotiman suulla filosofian kannalta jälleen merkittävää määrittelyä käyttäen Erosta aiheena:

”Mitä viisauteen ja tietämättömyyteen tulee, Eros on niiden välimailloilla. Asia on näin. Yksikään jumala ei välitä filosofiasta eikä halua viisastua, sillä jumalat ovat jo viisaita. Eihän kukaan muukaan valmiiksi viisas harrasta filosofiaa. Toisaalta ei filosofia kiinnosta tietämättömiäkään, eivätkä he halua tulla viisaiksi. Sehän tietämättömyydessä onkin pahinta, että se tekee ihmisen tyytyväiseksi itseensä, vaikkei hän ole ollenkaan hyvä eikä kaunis eikä järkevä. Eikä kukaan kaipaa sellaista, mitä ei luule itseltään puuttuvan.” (Platon 204a.)

Tähän Diotiman puheenvuoroon liittyen Sokrates kysyy, että ketkä sitten harrastavat filosofiaa, jos eivät viisaat eivätkä tietämättömät. Diotima vastaa, että sellaiset tietenkin, jotka ovat viisaan ja tietämättömän välillä kuten Eros. Diotima vielä jatkaa, että viisaus on kaikkein kauneimpia asioita ja Eros on rakkautta kauniiseen, joten Eros harrastaa filosofiaa. Platon on kirjoittanut Eroksen olevan joidenkin välinen, kauneuteen ja järkevyyteen pyrkivä asia. Platonin Eros on kuin alati liikkeellä oleva voima, joka ei ole pysähtynyt viisauteen eikä tietämättömyyteen. Historiallinen Sokrates oli myös alati liikkeessä, käveli ja puhui monien ihmisten kanssa matkoillaan tai osallistui eri pitoihin. Platon on kirjoittanut taitavasti, ikään kuin asettanut Sokrateen kertomaan tarinaa itsestään filosofina, joka ei tiedä, vaan on Eroksena kaiken välillä.

Puheessaan Sokrates siirtyy Eroksen hyötynäkökohtiin ja kysyy Diotimalta, että mitä hyötyä Erokselta on ihmisille. Diotima vastaa Sokrateelle, että Eroksen olemus on sellainen, joka kohdistuu kauniiseen. Diotima kysyy Sokrateelta, että miten käy sen, joka saa kauniin omakseen. Sokrates ei osaa vastata tähän, niinpä Diotima muuntaa kysymystä

siten, että kauniin tilalle tulee hyvä. Sokrates vastaa Diotimalle, että sitten kun ihminen saa hyvän itselleen, hänestä tulee onnellinen. (Platon 204c-e). Diotima toteaa:

”Onnelliset siis ovat onnellisia pelkästään siksi, että ovat saaneet hyvän itselleen, eikä ole enää tarvis kysyä, miksi joku tahtoo tulla onnelliseksi. Olemme saaneet lopullisen vastauksen, vai mitä?” (Platon 205a.)

Thesleff ja Knuuttila toteavat, että Platon kuvailee tässä dialogissa ensimmäistä ideaa kauniin (kr. *kalos*) ideaksi, joka on myös vaihtoehtoinen ilmaus hyvän idealle. Thesleff ja Knuuttila jatkavat, että Kreikan kielen *kalos*-adjektiivi kattaa useita eri merkityksiä, muun muassa kaunis, kiitettävä, tarkoituksenmukainen ja hyvä. (Thesleff, Knuuttila 1979, 372.) Diotima kertoo Sokrateelle rakkauden kohteen olevan aina jotakin hyvää: ”*Kaiken kaikkiaan rakkaus on siis sitä, että haluaa hyvän ainaiseksi itselleen.*” (Platon 206a). Thesleff ja Knuuttila kirjoittavat, että mikäli kauniin (hyvän) idea on ensimmäinen idea, se antaa perustelun sille, että ruumiiseen joutunut kuolematon sielu pyrkii alati takaisin alkuperäisen ideain maailman katseluun. Thesleffin ja Knuuttilan mukaan kauniiseen tai hyvään suuntautuva haluaminen (rakastaminen) on näin ollen osoitus olevaisen perusrakenteeseen kuuluvasta asiaintilasta. Platonin ja Sokrateen eettisen ajattelun mukaan ihminen ei voi tehdä väärin, mikäli hän tietää, mikä on oikein. Kauniin idean kaipaus johtaa koko ideamaailman näkemiseen ja näin ollen ihmisen takaisin omaan olemukseensa ja todelliseen hyveellisyyteen. (Thesleff, Knuuttila 1979, 372–373.)

Diotima: ”Oikeaa rakastamista on nimittäin juuri se, että itse kulkee tai antaa toisen ohjata itseään alkaen ensimmäisistä kauneuden aisteista kohti tätä viimeistä askel askeleelta ylöspäin kuin portaita pitkin, yhdestä kahteen ja kahdesta kaikkiin ulkonaisesti kauniisiin ihmisiin ja kauniista ihmisistä taidoissa ilmenevään kauneuteen ja taidoista kauniisiin tietoihin, kunnes hän tavoittaa sen tiedon, joka on tietoa itsestään kauneudesta ja päättyy viimein tajuamaan, mitä kauneus on.” (Platon 211b-c.)

Diotima kuvaa tässä Sokrateelle, että jos tämän pääsee kokemaan, niin ihmiselle elämä on elämisen arvoista, kun hän on saanut nähdä kauneuden itsensä. Diotima jatkaa, että vain todellisen kauneuden nähdessään ihminen pystyy synnyttämään todellisia hyveitä eikä pelkkiä heijasteita. Thesleff ja Knuuttila (1979, 372) toteavat, että Diotiman opetukset tuovat Sokrateelle ilmi sen perustelun miksi vain filosofinen kauneuden ja totuuden kaipaus on ainoa todellisen hyveellisyyden perusta. Jos ihminen todella on saavuttanut täyden filosofisen tiedon oikeasta, hän ei filosofian puitteissa voi tehdä kuin oikein, koska hän on saavuttanut viisautta. Jos ihminen saa jonkin muun kuin filosofisen oikean tiedon, hän voi tehdä myös väärän valinnan, koska hän ei ole nähnyt tiedon kauneutta. Tämä ajatus

on mielestäni unohtunut nykykeskustelussa, että Platon puhuu filosofiasta filosofian sisällä.

Sokrates on päässyt puheessaan siihen vaiheeseen, että hän on saanut selville, kuka ja millainen rakkaus on, ja nyt Diotima aikoo opettaa, mitä Eros saa aikaan. Diotima esittää Sokrateelle kysymyksen: ”Millä tavoin ja miten toimien ihmisen tulisi tavoitella hyvää, jotta voisimme nimittää hänen kiihkeää haluaan rakkaudeksi?” (Platon 206b). Sokrates ei osaa vastata tähän ja Diotima vastaa kysymyksensä, että se on sielun ja ruumiin siirtämistä kauniissa. Sokrates ei ymmärrä Diotimaa, joten Diotima selvittää asian tarkemmin ja lisää, että rakkaus kohdistuu siirtämiseen ja synnyttämiseen kauniissa. Diotima toteaa, että siittäminen ja synnyttäminen on ikuista ja kuolevaisten kuolematon osa. (Platon 206b-e.) Diotima jatkaa:

”Jos nyt rakkaus on sitä, että ihminen haluaa kuten totesimme hyvän itselleen ainaiseksi, hänen on pakostakin haluttava hyvän lisäksi kuolemattomuutta. Tämän päättelyn nojalla rakkaus siis kohdistuu myös kuolemattomuuteen.” (Platon 206e-207a.)

Diotima jatkaa, että kaikki kuolevainen säilyy siten, että vanha ja kuoleva jättää aina tilalleen itsensä kaltaista uutta ja nuorta. Diotima kertoo Sokrateelle, että kaikki olennot luonnostaan pitävät jälkeläisiään arvossa siksi, koska kuolemattomuuden halu täyttää kaikki samalla kiihkeällä rakkaudella. Thesleffin ja Knuutilan mukaan Diotima esittää eroottisen halun perustaksi kaipuuta kuolemattomuuteen eli aistimaailmassa olevat oliot voivat saavuttaa kuolemattomuuden ainoastaan lajin jatkumisessa. Thesleff ja Knuutila jatkavat, että Platon on ehkä pyrkinyt erottamaan toisistaan aistimaailman tuolta puolen tulevan sielun kuolemattomuuden ja sielun ja ruumiin muodostaman yhdistelmän kuolemattomuuden. (Thesleff, Knuutila 1979, 382.) Tämä on nähtävissä Diotiman opetuskertomuksesta Sokrateelle, jossa hän kuvaa erilaisia siittämis- ja synnyttämistapahtumia. Diotima kertoo Sokrateelle, että ne, jotka ovat raskaina ruumiiltaan, rakkaus kuolemattomuuteen ilmenee heissä siten, että haluavat hakeutua naisten pariin ja siittää lapsia ja näin säilyvät ihmisten muistissa. Ja ne, jotka ovat raskaina sielultaan, kuten runoilijat ja keksijät, kantavat viisautta ja hyvettä, haluavat synnyttää näitä asioita. Seuraavassa Diotiman kuvauksessa on nähtävissä Platonin mukainen aistimaailman tuolta puolen tulevan sielun siittämistapahtuma. Diotima toteaa Sokrateelle kaikkein suurimman ja kauneimman viisauden olevan valtioiden ja yhteisöjen hallinnassa, ja se on järkevyyden ja oikeamielisyys. Diotima puhuu jumalallisesta ihmisestä, joka kantaa sielussaan kaikkia näitä ja haluaa siittää ja synnyttää kauniissa. Ja jos tällainen kohtaa

sielun, joka on itsekin kaunis, jalo ja hyvin muodostunut, niin näin voi siittää ja synnyttää mitä on kauan kantanut. Diotiman mukaan tällaisten keskinäinen side ja ystävyys on voimakkaampi kuin niiden, jotka ovat synnyttäneet yhteisiä ihmislapsia. Diotima kuvaa, että edellä mainittu pari voisi siittää ja synnyttää esimerkiksi lakeja kuten Solon. (Platon 208e- 209d). Tässä Sokrateen puheen kohdassa on mielestäni näkyvissä ensinnäkin ajatus filosofisen tiedon tärkeydestä ja ensisijaisuudesta Platonille, kuten myös Platonin suhde valtiollisiin asioihin.

Sokrateen puheen loppupuolella Diotima opastaa Sokratesta rakkauden tielle siten, että hänen mukaansa jo nuorella iällä tulee aloittaa ulkonaisesti kauniiden ihmisten etsiminen ja aluksi rakastaa yhtä kaunista ihmistä ja siittää tämän kanssa kauniita puheita. Tämän jälkeen nuori oivaltaa, että kauneus yhdessä on sukua kaikelle kauneudelle kaikissa muissa ja hahmoon nähden ja samana kauneutena tulee pitää kaikkea ulkoista kauneutta. Tämän ymmärrettyään ihminen alkaa rakastaa kaikkia kauniita ja luopuu kiihkeästä rakkaudesta yhteen kauniiseen. Tämän jälkeen ihminen arvostaa enemmän sielun kuin ruumiin kauneutta ja hän synnyttää ja etsii puheita, joilla on kyky tehdä nuorista parempia ihmisiä. Näin ihminen joutuu pakostakin havaitsemaan kauneuden, joka on ihmisten taidoissa ja tavoissa sekä näkemään, että kaikki kauneuden ilmentymät ovat sukua toisilleen. Taidoista ihminen ohjautuu tietojen piiriin näkemään tietojen kauneuden, joka on kuin kauneuden aava meri. (Platon 210a-210d).

”Hän kääntyy nyt katselemaan kauneuden aavaa merta ja synnyttää paljon kauniita ja yleviä puheita ja ajatuksia rajattomassa viisauden etsinnässään. Sillä tavoin viimein kasvaa ja voimistuu tajuamaan yhden ja ainoan tiedon: tiedon kauneudesta.” (Platon 210d.)

Sokrates saa siis Diotimalta opetusta rakkauden tiellä kulkemisessa. Tämän jälkeen Diotima kuvaa yksityiskohtaisemmin opetustaan. Dialogin loppuosasta Thesleff ja Knuuttila kirjoittavat, että dialogin loppuosassa (210e-211be) esitellään joukko ominaisuuksia, jotka luonnehtivat ideoita yleisesti ja Platonin käsityksen mukaan jokaisella idealla on ominaisuuksia, jotka erottavat sen kaikista muista ideoista. Thesleff ja Knuuttila näkevät tässä eri aspektien luettelossa olevan yhtymäkohtia Aristoteleen kategoriooppiin. (Thesleff, Knuuttila 1979, 383). Mielestäni tässä Diotiman rakkauden tien, rakkauden portaiden, kulkemisen opastuksessa, Platon kuvaa aika selvästi myös ihmisen ihmisenä kasvua tiedon kasvun ohella. Yleensä murrosikäisinä ihmisillä tiedollinen taso on vasta orastamassa, ja silloin kiinnitetään helposti huomiota ulkoiseen kauneuteen. Iän karttuessa ihminen alkaa havainnoida ja ymmärtää maailmaa enemmän ja luonnostaan siirtyy

enemmän myös ihmisen sisäisen kauneuden pariin. Ihminen myös tarvitsee aina toista ihmistä tullakseen enemmän ihmiseksi. Platon on jälleen onnistunut kutomaan monta asiaa yhteen ja kuvaa sitä ihmisen moninaisuutta ja kokonaisuutta, jota filosofisessa maailmassa voidaan ymmärtää.

Sokrateen puheen loppupuolella Diotima päättää opetuksensa Sokrateelle sanoihin:

”Vasta ihmisen, joka on synnyttänyt todellisen hyveen ja kasvattanut sen, on mahdollista päästä jumalten suosioon ja tulla kuolemattomaksi, jos se yleensä kenellekään on mahdollista.” (Platon 212 a)

Sokrates toteaa Diotima-kertomuksensa jälkeen, että Eros on ihmiselle hyvä apuri kauneuden päämäärän saavuttamiseksi. Sokrates sanoo, että jokaisen miehen on kunnioitettava Erosta. Sokrates: ”Itsekin pidän rakkautta arvossa ja harjoitan sitä minkä ehdin ja kehotan toisiakin harjoittamaan.” (Platon 212b). Lopuksi Sokrates kertoo aina ylistävänsä voimiensa mukaan Eroksen mahtia ja uljuutta (Platon 212b). Platon on kirjoittanut Sokrateen puheen päättymään rakkauden harjoittamisen kehotukseen. Platon, joka on kirjoittanut Sokrateen filosofin ideaaliksi, pyytää meitä harjoittamaan rakkautta dialoginsa välityksellä. Ajattelen, että tässä kehotuksessa on meillä nykyisessä filosofiassa paljon opittavaa.

6 PLATONIN FILOSOFIAA RAKKAUDESTA

Platon kirjoittaa dialogissaan *Pidot* omaa ja Sokrateen rakkauden filosofiaa. Sitä, mikä on Sokrateen filosofiaa, ja mikä on Platonin filosofiaa, ei voida erottaa toisistaan. Platon on dialogin kirjoittajana vastuussa kokonaisuudesta, joten *Pitojen* filosofiaa käsitellessäni, puhun pelkästään Platonin filosofiasta. Pääluvussa 5 toin esiin historianfilosofian historiallisella painotuksella esiin filosofisia аспекtejä. Tässä luvussa puolestani keskityn enemmän historiafilosofian filosofisempaan puoleen. Lähden tarkastelemaan Platonin rakkauden filosofiaa *Pidoissa* esiintyvien teemojen avulla. Ensin avaan Platonin tiedon/rakkauden portaiden ajatusta, tämän jälkeen tarkastelen Erosta. Sitten lähden pohtimaan, mitä Platon on rakkaudella tarkoittanut. Tähän osaan tutkielmaa historian tuntemus on ollut avaintekijä. Tieto siitä, että Platon on ollut kiinnostunut Pythagoraan filosofiasta ja ympyrämuodosta sekä Diogenes Laertioksen esiintuoma ajatus Platonin pallon muotoisesta maailmankaikkeudesta, avasivat minulle syvemmän ymmärryksen Platonin rakkauden filosofian tarkoituksesta. Lopuksi kerron Pierre Hadot'n ajatuksista Platonin rakkauden filosofian suhteen. Platonin *Pitojen* filosofinen anti on ehtymätön. Näin vuosituhansien jälkeen Platonin tiedon/rakkauden portaita astellessani olen muodostanut myös oman käsitykseni, jonka esitän tässä luvussa. Tämä todistaa Platonin neroutta kirjoittaa filosofiasta filosofiaa, joka tuottaa filosofiaa.

Lukiessamme *Pitoja* astelemme filosofian tiedon portaita itse. Platon kuvaa dialogissaan monia eri nimityksiä saaneen kuvauksen: tiedon portaata, rakkauden portaata/ askeleet³, jossa Platon ikään kuin antaa ohjeet, kuinka voimme kasvaa ihmisinä, saavuttaa tietoa ja tietoutta. Nämä tiedon/rakkauden portaata ovat innoittaneet useita kirjoittajia pohtimaan ja analysoimaan Platonin filosofiaa. Juhani Pietarinen kirjoittaa kirjassaan *Platonin*

---

³ Platonin tiedon portaata:

1. nuorella iällä aloittaa ulkonaisesti kauniiden ihmisten etsiminen
2. rakastaa aluksi yhtä kaunista ihmistä (kelvollinen opas) ja siittää tämän kanssa puheita
3. oivaltaa, että kauneus yhdessä on sukua kauneudelle muissa ja on tarkoitus etsiä sitä mikä on hahmoon nähden kaunista (on järjetöntä olla pitämättä kaikkea ulkonaista kauneutta yhtenä ja samana)
4. alkaa rakastaa kaikkia kauniita ihmisiä ja luopuu kiihkeästä rakkaudesta yhteen ainoaan
5. arvostaa enemmän sielun kuin ruumiin kauneutta (ulkonaisen kauneuden puute ei estä rakastamasta, jos on sielultaan moitteeton)
6. synnyttää ja etsii puheita, joilla on kyky tehdä nuorista ihmisistä parempia
7. havaitsee ihmisten taidoissa ja tavoissa esiintyvää kauneutta ja näkee, että kaikki ilmentymät ovat toisilleen sukua
8. taidoista siirtyy näkemään tietojen kauneus
9. kääntyy katselemaan kauneuden aava merta ja synnyttää paljon kauniita ja yleviä puheita ja ajatuksia rajattomassa viisauden etsinnässään.
10. kasvaa ja voimistuu tajuamaan yhden ja ainoan tiedon: tiedon kauneudesta

(Platon, *Pidot*, 210a-d)

harmonisen mielen etiikka, että Platonin *Pidoissa*, jossa kuvataan filosofisen rakkauden etenemistä, tulee parhaiten esiin se, että Platonin *erosta* ohjaa hyvin älyllinen sisältö (Pietarinen 1996,124). Rakkauden portaita on käsitellyt myös D. C. Schindler kirjoituksessa *Love (ERÔS)*. Tässä kirjoituksessaan hän toteaa Diotiman tunnustavan Sokrateelle, että ”lopullinen ja korkein” rakkauden mysteeri saattaa ylittää Sokrateen kapasiteetin. Schindler kuvaa Diotiman esittelemän reitin rakkauden saavuttamiseksi sen puhtaimmassa merkityksessä seuraavasti: ensin alkaa rakkaus kehoja/ruumiita kohtaan, ensin yhtä ja sitten kaikkia kauniita ruumiita kohtaan, sitten unohdetaan ruumiillinen rakkaus ja aletaan rakastaa sielua, heidän tekonsa ovat jaloja ja lain mukaisia ja kolmanneksi he alkavat rakastamaan erilaisia tietoja. Schindler jatkaa, että toisin sanoen tässä kuvataan liike fyysisestä moraaliseen ja siten kohti älyllistä kauneutta. Lopuksi saavutetaan absoluuttinen kauneus, joka ei ole suhteessa mihinkään. (2012, 198) mukaan tämä kauneus itsessään on syynä kaikelle kauneuteen haluamiselle. Platon itse kirjoittaa dialogissaan, että kauneus on ikuista. Se ei muutu, vaan on itsenäinen, itsessään yksimuotoinen, ikuinen, jossa kaikella muulla kauniilla on siinä osansa. Se ei kasva eikä vähene, eikä sille tapahdu yhtään mitään, vaikka kaikki muu syntyy ja kuolee (Platon 211a-b.) Platonin ajatus on siis se, että kun rakkauden avulla astelemme tiedon portaita voimme saavuttaa jotakin ikuista.

Mitä on rakkaus, Eros, jonka avulla kuljemme tiedon portaita kohti ikuista kauneutta? Schindlerin (2012, 198) mukaan osa tutkijoista on sitä mieltä, että Platon jättää kokonaan ulkopuolelle yksilön rakkauden, ja toisten tutkijoiden mukaan taas Diotiman puheessa on nähtävissä kuvauksena sellainen rakkaus, jota ei voi omistaa, mutta yksilölle se on periaatteessa saavutettavissa. Pirkko Pitkänen (1997, 57) kirjoittaa kirjassaan *Platonin hyvän elämän filosofia*, että Platon ylistää Erosta, ideaalisen ja näkyvän maailman mahtia, joka herättää ihmisen ikävän ja kaipauksen korkeampaan. On siis hyvin nähtävissä jo näistä muutamista esimerkeistä, että Platonin rakkauden määrittely on hyvin monisyistä ja moninäkökulmaista. Se, mitä Sokrateen puheenvuorossa Diotima kertoo rakkaudesta, voidaan ajatella ja luokitella yksityiskohtaisesti tekstin mukaan esimerkiksi, niin että rakkaus, Eros, on Penian ja Poroksen lapsi (Platon, 203b). Tämän työni kannalta on kuitenkin merkityksellisempää vastata tutkimuskysymykseen siten, mitä Platon on mahdollisesti tarkoittanut rakkaudella ja mikä anti tällä on filosofialle.

Platonin rakkauden käsittelemistä tässä työssä tarkastellaan filosofianhistorian puitteissa. Jotta voisimme ymmärtää, miksi Platon on ylipäättään kirjoittanut rakkaudesta siinä

maailman ajassa, jossa hän on elänyt, meidän täytyy tarkastella sen ajan kuvaa hiukan tarkemmin. Diogenes Laertios kertoo kirjoituksissaan *Merkittävien filosofien elämät ja opit*, että Platon kannatti seuraavia näkemyksiä: sielu on kuolematon ja siirtyy useisiin ruumiisiin, sielun perusta on numeerinen ja ruumiin perusta on geometrinen, sielu on joka suuntaan ulottuvaisen hengen idea, sielu on itseään liikuttava kolmiosainen siten, että järkevä osa on asettunut pään alueelle, innokas osa sydämen alueelle ja haluava osa navan ja maksan alueelle (Laertios 2003, 123). Laertios kirjoittaa myös, että hyvästä ja pahasta Platon oli sitä mieltä, että päämääränä on tulla jumalan kaltaiseksi ja hyve itsessään riittää onnellisuuteen (Laertios 2003, 125). Tässä kohtaa on hyvä muistaa filosofianhistoriallinen konteksti, sillä sielu ja jumala eivät ole tarkoittaneet Platonille samaa kuin mitä ne tarkoittavat meille nyt. Eli jos Platon rakkauden portaita kirjoittaessaan on halunnut ohjata lukijoitaan kohti ikuista kauneutta tai jumalaa, niin hän tarkoittaa niitä transsendentaalisia asioita, jotka ovat silloin olleet hänelle relevantteja. Pirkko Pitkänen kirjoittaa *Platonisen filosofian perusteet, johdatus Platonin metafyyssiseen epistemologiaan* kirjoituksessaan, että Platon käyttää jumala-sanaa usein vertauskuvallisesti enemmän universaalijärjen, kuin persoonallisen jumaluuden merkityksessä (Pitkänen 1994, 8). Platonille sielu ja jumala ovat siis merkityksellisiä asioita, joten emme voi sivuuttaa niitä tulkittessamme Platonin rakkautta. Pitkänen kirjoittaa, että Platonin (*eros*) kauniiseen kohdistuva rakkaus oli ruumiiseen joutuneen sielun kaipausta takaisin alkuperäiseen eksistenssiin. Pitkänen jatkaa, että viisauden rakkaus (*filosofia*), joka pyrki ideaalisten muotojen näkemiseen, mahdollisti sielun sekoitussuhteiden pysyvän paranemisen ja näin ihminen saattoi saavuttaa oikein harmonisoidun sielun tilan ja alkuperäisen olomuodon palautumisen. (Pitkänen 1994, 34). Pitkänen kuvaa viisauden rakastamisen olevan ihmiselle mahdollisuus palautua alkuperäiseen olomuotoonsa. Sielu on siis tärkeä käsite tarkastellessamme Platonin rakkauden filosofiaa. Tarkemmin sielusta Platon kirjoittaa dialogissa *Faidon*, ja vaikka *Pidoissa* sielun käsite on taustalla, niin se on erityisen tärkeä, koska Eros auttaa sielua siittämään. Sielu on viisauden ja muiden hyveiden koti ja Eros on voima, joka tuo esiin nämä sielun kantamat asiat (Platon 209 a).

Platonin rakkauden filosofiaa tarkasteltaessa filosofianhistoriallisessa kontekstissa *Pitöjen* Sokrateen puheessa, meidän tulee ottaa huomioon niin filosofiset kuin historiallisetkin tekijät. Filosofian kannalta Platonille rakkaus on siis jotakin kahden välillä, kuten välittäjä, daimon tai energia, ja se syttyy kun ihminen haluaa siirtyä puutteesta täydempään. Platonin filosofiseen rakkauteen liittyy muun muassa tietäminen, hyve, kauneus ja onnellisuus.

Benjamin Jowett toteaa kääntämänsä *Symposiumin* esittelypuheessa, että Platonin rakkauden oppi sisältää korkeimman ja puhtaimman abstraktion, totuuden yhtenäisyyden, rakkauden, joka on mystistä mietiskelyä kauneudesta ja hyvästä (Jowett 1969, 489) Historian kannalta Platonin rakkauteen liittyy sielukäsitys ja jumalakäsitys, josta aiemmin kerroin viitaten Pitkäsen ajatuksiin. Jotta pääsisimme tarkastelemaan Platonin rakkauden tarkoitusta filosofisessa kontekstissa, on meidän loitonnettava perspektiiviä. Seuraavaksi tuon esiin näkemykseni, jonka olen saanut tätä työtä tehdessäni. Kun olen ottanut huomioon Platonin filosofiset ja historialliset puitteet, olen tullut siihen käsitykseen, että Platonille rakkaus on voima/energia, joka ohjaa ihmistä filosofisen tiedon kautta hyveeseen, kohti onnellisuutta ja ikuisen kauneuden ideaa saavuttaakseen alkuperäisen sielullisen eksistenssinsä ikuisuudessa. Käsitystäni tukee muun muassa Platonin kiinnostus Pythagoraan filosofiaan ja erityisesti ympyrä muotoon⁴. Laertioksen mukaan Platonille maailmankaikkeus on yksi ja se on pallon muotoinen, tällä mallilla se on luotu ja se on myös luojan muoto (Laertios 2003, 124). Platon on siis näkemykseni mukaan kuvannut *Pidoissa* Sokrateen puheenvuorossa ympyrän, jossa ihminen tiedon rakastamisen avulla voi tulla kokonaiseksi itsekseen jälleen. Myös Platonin *anamnesis*⁵, tiedon saavuttaminen mieleen palauttamisen avulla, tukevat sitä Platonin ajatusta, että ihminen on ollut aiemmin tietoinen ennen nykyistä eksistenssiään.

Saamani näkemys poikkeaa esimerkiksi Reeven ja A. W. Pricen näkemyksistä Platonilaisen rakkauden suhteen *Pidoissa*. Mielestäni Reeve ja Price kuvaavat Platonin rakkautta aika kirjaimellisesti ja käsitteellistään, mikä on tietysti yhdenlainen tapa ajatella Platonin *Pitojen* rakkautta. Reeve ja Price käsittelevät rakkautta silloisen ateenalaisen poikarakkauskulttuurin kautta sekä jaotellen rakkauden mentaaliseen rakkauteen ja fyysiseen eroottiseen rakkauteen. Reeve tuo esiin kirjoituksessaan *Love and the Ascent to the Beautiful* muun muassa sen, että *Pidoissa* Alkibiadeksen rakkauspuhe on erilaista muihin puhujiin verrattuna siinä mielessä, että Alkibiadeksen rakkaus Sokratesta kohtaan ei saavuttanut Alkibiadesta rakastamaan itse rakkautta. Reeve kirjoittaa myös, että Diotiman puhe olisi puhetta, jossa mainostetaan miten poikia tulisi rakastaa oikein.⁶ (Reeve 2016.) Näistä Reeven huomioista ilmenee hyvin hänen lukutapansa. Reeve lukee Platonia hyvin konkreettisella tavalla ja nostaa esiin esimerkiksi poikarakkauden, mikä

---

⁴ Käsitöksessäni on otettava huomioon myös Platonin suhde Pythagoraan filosofiaan ja harmonia käsitteeseen. (kts. mm. Laertios, 2003,106, Pitkänen,1994,34)

⁵ kts. Platon dialogi *Menon* (81c-e)

⁶ Reeve viittaa kohtaan *Pitojen* kohtaan 211b5-6

silloisessa historiallisessa ajassa oli hyvin yleistä. Price ottaa myös kantaa poikarakkauteen. Hän pohtii asiaa muun muassa siten, että rakastaja rakastaa poikaa aina pojan ylösnousemukseen saakka. Price tarkoittaa tällä sitä, että tällaisessa henkilökohtaisessa rakkauden harjoittamisessa on aina kyseessä rakkaudesta johonkin edeltävään, kohoamisesta ylöspäin. Price toteaa, että Diotiman alkuperäisessä rakkauden määrittelyssä saavutetaan kuolemattomuutta kauneuden kautta eli näin ollen rakastajan on saatettava loppuun asti rakastettavan mentaalinen kohoaminen. (Price 1989, 48–49.) Nämä Reeven ja Pricen esiintuomat asiat löytyvät kiistattomasti *Pitoja* tarkasteltaessa. Molemmat kirjoittajat tuovat esiin myös sen, että Platon on Diotiman myötä halunnut tuoda esiin sen käsitteen määrittelyn tarpeen, joka rakkauden (*eroksen*) ja filosofian suhteen on olemassa. Sekä Reeven että Pricen esittämien ajatusten suhteen on nähtävissä hyvin myös nykyinen filosofinen ajattelu, jossa pyritään pilkkomaan asioita osiin sekä tarkkaan sananmukaiseen ymmärtämiseen ja käsitteiden määrittelemisen vaatimukseen. Minun tuomani ajattelu poikkeaa tästä siten, että olen pyrkinyt ajattelemaan Platonia ja hänen historiallista kontekstiaan sekä Platonin perimmäistä motivaatiota *Pidoissa* esiintyvälle filosofian määritelmälle. Reeve ja Price kirjoittavat mielestäni Platonin rakkaudesta siten kuin Platonin *Pidot* olisivat oikean historiallisen tapahtuman kuvausta. Esimerkiksi kohta, jossa Sokrates torjuu Alkibiadeksen, luettaisiin tällöin konkreettisenä kuvauksena siitä, että Sokrates hillitsi seksuaaliset halunsa olla yhtymättä Alkibiadekseen. Näinhän on historiallisesti voinut ollakin, mutta mielestäni meidän täytyy ottaa huomioon Platonia lukiessamme, että hän oli kirjailija ja kirjoittaja, joka halusi vaikuttaa Ateenalaisten elämään. Platon ei ollut konkreettisen historian kirjoittaja, vaan filosofi, joka eli itse filosofista elämää. Näin ollen Platonin *Pitojakin* voisi mielestäni lukea siten, että yritettäisi ymmärtää mitä ja millaista tietoa Platon ehkä halusi välittää kirjoittamallaan tekstillä. Saamani käsitys Platonin rakkaudesta perustuu tähän ajatukseen, että Platon kirjoitti filosofiseen dialogiinsa metafilosofisen tason, jota ei voi ajatella pelkästään yhdestä koulukunnasta käsin. Pierre Hadot on myös mielestäni katsonut monisyisemmästä perspektiivistä Platonin *Pitoja* ja pohtinut Platonin rakkausajattelun antia filosofialle.

Hadot kuvaa myös teoksessaan *Mitä on antiikin filosofia* Platonin rakkauden ajatusta. Hän tuo myös esiin sielutietouden merkityksen. Hadot kirjoittaa, että sielujen pre-eksistenssiä koskevan myytin mukaan ennen kuin sielu on laskeutunut ruumiiseen, se on nähnyt ideat eli yliaistilliset normit. Kun sielu on saapunut aistimaailmaan, se on unohtanut kaiken, eikä pysty tunnistamaan niitä edes intuitiivisesti aistimaailman kuvista. Vain kauneuden idealla

on etuoikeus ilmentymiseen kuvissa eli kauniissa vartaloissa. Hadot jatkaa, että sen rakkauden tunteen, jonka sielu kokee kauniin vartalon nähdessään, johtuu siitä, että sielu muistaa tiedostamattomasti yliaistillisen kauneuden aiemmasta olemisestaan. Hadot kuvaa edelleen, että sielun kokiessa vaatimattomintakin maallista rakkautta, sitä vetää puoleensa tämä edellä mainittu yliaistillinen kauneus. Hadot nostaa esiin, että näin kohtaamme filosofisen tilan; ristiriidan, vierauden, sielun epätasapainon, jossa rakastavaa repii halu kahtaalle toisaalta yhtyä lihallisesti rakkauden kohteeseen ja toisaalta yliaistillisuuden kauneus vetää häntä rakkauden kohteen luo. Hadot'n mukaan filosofi ponnistelee ylevöittääkseen rakkautensa ja filosofi haluaa tehdä rakkautensa kohteen paremmaksi. Hadot viittaa *Pitoihin* todetessaan, että filosofin rakkaus tekee hänet hengellisesti hedelmälliseksi ja tämä hedelmällisyys ilmenee filosofisessa puheessa. (Hadot 2010, 82.)

Hadot tuo myös esiin *Pidoissa* esiintyvän aiemmin mainitun tiedon portaikon. Hän kirjoittaa, että rakkauden idean tiedostamattoman vetovoiman ansiosta rakkaus kohottautuu ruumiin kauneudesta sielujen kauneuteen, joista tekoihin ja tietoon ja lopulta ikuisen kauneuden näkyyn. Hadot jatkaa, että tämä edellä mainittu näky, joka ylittää puheen ja sanallistamisen, synnyttää sieluun hyveen ja näin filosofiasta tulee elettyä läsnäolon kokemusta. Hadot'n mukaan rakastetun olennon läsnäolon kokemuksesta kohotaan transsendentaalisen läsnäolon kokemukseen. (Hadot 2010, 82–83.) Mielestäni Hadot'n tulkinta Platonin rakkaudesta on osin virheellinen.

Hadot kirjoittaa, että rakkauden idean tiedostamattoman vetovoiman ansiosta rakkaus alkaa kohottautumaan näkyyn saakka. Ajattelen, että filosofian kannalta tämä Hadot'n ajatus on hakoteillä ensinnäkin siksi, että olisiko Platon ajatellut filosofisen rakkauden olevan tiedostamatonta ja näkyä? Jos näin olisi, filosofisella dialogilla ei olisi mitään merkitystä. Mielestäni Platon nimenomaisesti kuvaa rakkauden ajatuksessaan sitä, että Eros on välittäjä tietoisuuteen ja filosofisten keskustelujen myötä rakkaus tiedostamiseen lisääntyy ja lopulta voidaan päästä näkemään kauneuden idea, joka ei ole näky, vaan perustavanlaatuisen tietoisuus jostakin. Kun Hadot toteaa, että rakastetun läsnäolon kokemuksesta seuraa kohottautuminen transsendentaalisen läsnäolon kokemukseen, on mielestäni sinällään oikea, että filosofissa keskusteluissa tarvitaan toisen läsnäoloa, mutta pelkkä läsnäolo ei yksistään riitä. Ajattelen, että Platon dialogeillaan pyrki tuomaan ilmi filosofiaan kuuluvaa liikkeellä olemisen ideaa. Filosofiasa pelkkä läsnäolo ei riitä, vaan tulee aktiivisesti olla alati Eroksen vaikutuksen alaisena, olla liikkeellä jonkin tai joidenkin välillä tai olla välittäjänä. Ymmärrän, että Hadot haluaa tuoda esiin sen, että filosofia kattaa

koko elämän kirjon. Hadot toteaa, että Platonille tiede ei ole koskaan täysin teoreettista, vaan se on olemisen muuttumista, hyvettä ja kykyä tulla vaikutetuksi (Hadot 2010, 83). Ehkäpä Hadot'n omat käsitykset rakkaudesta ja minun käsitykseni rakkaudesta vaikuttavat Platonin rakkauden tulkintaan. Hadot'lle Platonin rakkaus näyttäisi olevan jotakin rakkauden idean tiedostamattoman vetovoiman kohottautumisesta aina transsendentaalisen läsnäolon kokemukseen, kun itselleni Platonin rakkaus näyttäytyy voimana/energia, joka ohjaa ihmistä tiedon kautta hyveeseen, kohti eudaimoniaa ja ikuisen kauneuden ideaa saavuttaakseen alkuperäisen sielullisen eksistenssinsä ikuisuudessa. Se, mitä kaikkea Platon tarkoittaa rakkaudella jää avoimeksi kysymykseksi. Jokainen voi esittää oman näkemyksensä. Platon on jälleen kerran onnistunut, herättämään ihmiset ajattelemaan, mitä rakkaus on.

7 RENESSANSSIN FILOSOFIAN PÄÄPIIRTEITÄ, MARSILIO FICONO JA HÄNEN SUHTEENSA PLATONIIN JA RAKKAUTEEN

Tässä luvussa aluksi kerron renessanssinaikaisen filosofian pääpiirteistä. Näin sen vuoksi, että lukijaa saatellaan renessanssin filosofiseen maailmaan, jossa teologi, filosofi Marsilio Ficino (1433–1499) eli. Ensimmäisen kappaleen jälkeen kuvaan Ficinon elämää lyhyesti sekä hänen suhdettaan Platoniin ja rakkauteen. Ficinon elämän kuvaaminen ja hänen suhteensa Platoniin auttavat lukijaa ymmärtämään paremmin sen, miksi Ficino on halunnut toisintaa Platonin kirjoituksen. Kerron myös lyhyesti Ficinon ajatuksia rakkaudesta, joka puolestaan perustelee osaltaan sitä, miksi Ficino on halunnut tehdä kommentaarin juuri Platonin *Pidot* -dialogista.

7.1 Renessanssin filosofian pääpiirteitä

Renessanssilla tarkoitetaan filosofian historiassa ajanjaksoa, joka sijoittuu aikavälille 1350–1600 jaa. (Mikkeli 2003, 161). Heikki Mikkelin mukaan renessanssifilosofian määrittely on haastavaa monestakin syystä, kuten esimerkiksi se, mitä pidettiin filosofiassa keskeisenä, muuttui useaan otteeseen tämän ajanjakson kuluessa. Ihminen nousi uudella erityisellä tavalla esiin keskusteluissa renessanssin aikana. Humanisti Pico della Mirandolan näkemys ihmisestä poikkesi keskiaikaisesta näkemyksestä, jossa ihminen nähtiin Jumalan aikaansaannoksena ja palvelijana. Picon kirjoittamassa teoksessa *Ihmisen arvokkuudesta* (1486) ihminen pystyikin järkensä ja vapaan tahtonsa avulla päättämään omasta olemisestaan. (Mikkeli 2000, 13.) Auktoriteetteihin nojautuva ja järkeen perustuva päättely oli renessanssin aikana niin sanotun tiedemiehen tehtävä. Työmetodeina yliopistoissa oli antiikin auktureiden ja heidän kommentaattoreidensa tulkinta. Kuitenkaan monet 1500-luvun keskeiset hahmot kuten Erasmus, Kopernikus ja Galileo eivät toimineet lainkaan yliopistolaitoksen piirissä. (Mikkeli 2000, 25–26.) Filosofin ei enää tarvinnut olla yliopisto-oppinut vaan yliopistojen rinnalle kehittyi muita instituutioita, kuten kirjallisia akatemioita ja ruhtinaiden hoveja. Tällaisen kulttuurin kehittymiseen vaikuttivat suurelta osin kaupunkilaitosten kehittyminen ja kirjapainotaidon keksiminen. (Mikkeli 2003, 161.) Etenkin Italiassa 1300–1400-luvuilla kaupunkien kehittyminen loi pohjaa yliopistoista riippumattomalle filosofialle.

Renessanssia pidetään yleisesti aikana, jolloin antiikin filosofia löydettiin uudelleen. Ajassa skolastiikan rinnalle nousi humanismi. Mikkeli (2003, 161) kuvaa asiaa mielenkiintoisesti: ”...tuon ajan filosofia on mielletty skolastiikan ja humanismin mittelöksi, jota väritti Aristoteleen ja Platonin nimiin vannovien filosofien kamppailu.” Mikkelin mukaan Firenzen platonisen Akatemian ja Padovan aristoteelisen yliopiston merkitys korostuu tässä taistelussa. Filosofiaan vaikutti myös 1500-luvulla alkanut uskonpuhdistus sekä erilaiset filosofikoulut, kuten esimerkiksi stoalaisten ja epikurolaisten kannattajien koulut. Filosofian harrastus laajeni humanistisen virtauksen myötä myös maantieteellisesti Italiasta Alppien pohjoispuoliseen Eurooppaan. (Mikkeli 2003, 161.) Eittämättä Italian suuri merkitys renessanssifilosofiassa on antanut hedelmällisen maaperän myös Ficinin filosofiselle ajattelun kehittymiselle.

Renessanssifilosofisessa ajattelussa vahvasti vaikuttaneessa humanismissa ihminen oli keskeinen maailmankaikkeudessa. Uusplatonistiset opit 1400- ja 1500 -lukujen vaihteessa sielun rakenteesta, mikrokosmoksen ja makrokosmoksen välisestä harmoniasta saivat hyvän vastaanoton ja lisäsivät astrologian ja magian harrastamista (Mikkeli 2003, 162). Ficino, joka oli uusplatonisti ja humanisti, oli myös perehtynyt astrologiaan kuin astronomiaankin. Ficino puhui astronomiasta silloin kun oli kyse tähtiin liittyvistä matemaattisista laskelmista, kun taas astrologian harjoittajan tehtäviin hänen mukaansa kuului päätelmien tekeminen astronomiasta saatujen tietojen pohjalta (Pekkarinen 2000, 274).

1400-luvun loppupuolella aikalaiskeskusteluissa käsiteltiin ihmiskuvaa ja erityisesti sielua koskevia kysymyksiä. Tällöin humanistit pohtivat sitä, että pystyykö ihminen järkensä avulla käsittämään maailmankaikkeuden olemusta ja ihmisen paikkaa siinä. Ficinin väitteet sielusta herättivät ihmetystä. Ficinin mukaan rationaalisten argumenttien valossa voidaan perustella sielun kuolemattomuus. Tätä ajatustaan hän käsitteli *Theologia Platonica* -teoksessaan (1482), jossa hän liitti sielun kuolemattomuuden ajatukseen siitä, että ihmisen tehtävänä on miettiä Jumalaa. Koska ihminen ei maanpäällisessä elämässään tätä päämäärää saavuta, on pääteltävissä, että tuonpuoleisessa elämässä hän tämän, ylimmän päämääräänsä, saavuttaisi. (Pekkarinen 2000, 276.)

Renessanssin aikaa ajateltaessa on syytä ottaa huomioon tiedekäsitysten erilaisuus. Tieteenhistorioitsija Brian P. Copenhaverin mukaan tutkijoiden pitäisi miettiä, mitä tuon ajan filosofit pyrkivät töissään tekemään, kuten aristoteelikko Piero Pomponazzi (1462–

1525), joka yhdisteli lääketiedettä luonnolliseen magiaan (Mikkeli 2000, 15). Samalla tavoin voidaan miettiä miten Ficino käytti astrologiaa, teologiaa ja filosofiaa ajattelussaan. Aiemmin ei-tieteelliset menetelmät ovat johtaneet pitämään renessanssia tieteellisenä harhapolkuna, mutta nykyisin ymmärretään esimerkiksi magian ja astrologian olevan yhtenä tieteellisinä ajattelutapoina sen ajan ihmisillä. Vasta 1990-luvulla renessanssin tiede voidaan nähdä systemaattisesti osana länsimaista tieteenhistoriaa ja ottaa huomioon sen filosofisen käsitteistön ja ajattelun, jotka ovat kiinnittyneet renessanssin traditioihin. (Mikkeli 2000, 18.)

7.2 Marsilio Ficino ja hänen suhteensa Platoniin ja rakkauteen

Christopher S. Celenzan mukaan Marsilio Ficino syntyi 19.10.1433 Figline Valdarnossa Florencen maakunnassa Italiassa. Ficino eli perheessä äitinsä Alexandran, isänsä Dietifeci Ficinon ja sisarustensa kanssa. Dietifeci Ficino oli rikkaan, kuuluisan ja vaikutusvaltaisen Cosimo de' Medicin henkilääkäri ja näin loi pohjaa poikansa ja Medicinien väliselle pitkälle tuttavuudelle. Ficino otti vaikutteita isästään ja oli lahjakas opiskelija. Latinalaiseen peruskoulutuksen äärelle Ficinon johdattivat muun muassa opettajat Comandino Comandi ja Luca di San Gimignano. Skolastisen teologian peruskysymyksiä Ficino pohdiskeli opettajien Antonio degli Agliin, Lorenzo Pisanon, ja Niccolò Tignosin sekä Francesco da Castiglionen kanssa, joka ilmeisesti opetti Ficinolle kreikan kieltä. Ficinon varhaisen elämän ja koulutuksen yksityiskohdat ovat osin epäselviä, mutta voidaan sanoa, että Ficino opiskeli filosofiaa ja lääketiedettä Firenzen yliopistossa ja oli altis Italian kasvavalle humanistiselle koulutukselle. (Celenza 2017.)

James G. Snyderin mukaan jokseenkin varmuudella voidaan sanoa, että Tuomas Akvinolainen vaikutti Ficinon varhaiseen ajatteluun ja hänen myöhempisiin filosofisiin kirjoituksiinsa. Ficino luennoi Platonin *Filebos*-dialogista ja opetti lyhyen aikaa Firenzen yliopistossa. Snyderin mukaan nuori Ficino sai vaikutteita roomalaiselta runoilijalta, epikurolaiseen koulukuntaan kuuluneelta filosofilta Titus Lucretius Carukselta (n.99–n.55eaa.). Lucretiuksen runo *De rerum natura* (Maailmankaikkeudesta) vaikutti sen ajan filosofian ja tieteen kehitykseen merkittävästi. Ficino laati lyhyen kommentaarin Lucretiuksesta. Tässä esityksessä Ficino ylistää epikurolaismaista mielenhallintaa, jossa esimerkiksi poistetaan kivun tunnetta sielusta ruumiista häiritsemällä. Ficino pitää epikurolaisuutta ylivertaisena hedonisteihin, kuten Aristippokseen, nähden. Ficino koki

henkisen, uskonnon ja filosofian välisen ristiriidan kriisin, jonka myötä hän joutui hylkäämään epikurolaisuuden ja Lucretiuksen. Ficino kertoi kirjeessään, että hän poltti Lucretiusta käsittelevän kommentaarin. Snyderin mukaan Ficinon ajattelussa on nähtävissä Lucretiuksen kädenjälki ja renessanssin tutkijat edelleen arvioivat tätä vaikutusta. (Snyder 2012.)

Käännekohta Ficinon elämässä oli, kun vuonna 1462 Cosimo de'Medici tilasi Ficinon kääntämään käsikirjoitetun kopion Platonin vanhoista kirjoituksista. Lauri Ockenström kirjoittaa, että Ficino innostui Platonin teoksista siinä määrin, että hän käänsi koko Platonin tuotannon viidessä vuodessa, vuosina 1463–1468. (Ockenström 2007, 15). Heikki Mikkeliin mukaan Ficino käänsi latinaksi kaikki 36 Platonin dialogia sekä Plotinoksen uusplatonistiset kirjoitukset laatien näihin myös selityksiä (Mikkeli 2003, 166). Ficinon laatimat Platonin käännökset olivat niin onnistuneita ja tarkkoja, että ne olivat standardikäännöksiä 1800-luvulle saakka (Mikkeli 2003, 167).

Mikkeli kirjoittaa Ficinon nuoruudessaan saaman skolastisen koulutuksen näkyneen hänen teoksissaan etenkin hänen suosituimmassa teoksessaan *De triplici vita* (Kolme kirjaa elämästä 1489) sekä Platonin dialogien selityksissä, kuten *Filebos*-dialogin selityksissä, jossa Ficino on lainannut sanasta sanaan Tuomas Akvinolaista. Ficinon pääteos, *Theologia platonica de animorum immortalitate* (Platoninen teologia sielun kuolemattomuudesta, 1474) on ajatuksiltaan lähempänä Plotinuksen uusplatonismia kuin itse Platonia. Plotinuksen tavoin Ficino ajatteli maailman rakentuvan useista jumaluudesta säteilevistä hierarkkisista kerrostumista. Ficinon metafyyssisessä ajattelussa ihminen oli maailma pienoiskoossa eli mikrokosmos, joka sisälsi jotakin kaikista todellisuuden kerroksista. (Mikkeli 2003, 167.) Mikkeli kirjoittaa Ficinon ajatelleen sielun kuolemattomuudesta näin:

”Ihmisellä on oma erityinen arvonsa kuolemattomana hetkenä, joka jumalallisen rakkauden ohjaamana voi kohota kohti henkistä yhteyttä todellisuuden perustaan. Jotta ihminen voisi täyttää olemassaolonsa päämäärän eli maailmasta vetäytyneen Jumalan mietiskelyn, täytyy sielun olla kuolematon.” (Mikkeli 2003, 167)

Mikkeli toteaa, että tämän teesin tueksi Ficino laati viisitoista erilaista filosofista perustelua. Tämä Ficinon erityinen ajatus, että ihminen voisi näin päätellä ja perustella sielun kuolemattomuutta, oli ennenkuulumaton.

Vuonna 1464 Cosimon kuoltua Ficinon yhteys Medicien perheeseen heikkeni, joskin suhde oli edelleen merkittävä. Ficino edelleen edusti Florentin maakunnan keskeisiä henkisiä auktoriteetteja. Hänellä oli laaja ja vaikutusvaltainen ystävä- ja kirjeenvaihtopiiri

kaupunkinsa vaikutusvaltaisten henkilöiden kanssa. Ficinosta tuli Santa Maria de Fioren pappi vuonna 1473 ja hänen loppuelämäänsä leimasi sekä henkinen että fyysinen parantaminen pappina ja lääketieteilijänä. Ficino kuoli Firenzessä vuonna 1499. (Celenza 2017.)

Platon oli suuressa osassa Ficinon elämässä. Pauliina Pekkarinen kirjoittaa, että Cosimo de' Medicin tuella Firenzeen perustettiin Platoninen akademia kreikkalaisen filosofian opetusta varten. Cosimo kutsui Ficinon akademian johtajaksi vuonna 1441. Ficinon johtamisen aikana akademian suosio oli huipussaan ja oppineet, runoilijat ja taiteilijat kokoontuivat keskustelemaan Platonista. Platonia kunnioitettiin siten, että joka vuosi marraskuussa pidettiin juhlat Platonin syntymäpäivän kunniaksi. Cosimo itse osallistui näihin juhlisiin ja lahjoitti Ficinolle kunnianosoitukseksi Careggi-nimisen huvilan Firenzestä. (Pekkarinen 2000, 279–280.)

Ficino yhdisteli filosofiaa, teologiaa ja kirjallisuutta ollen yksi italian renessanssin kuuluisimmista filosofeista. Hän oli kiinnostunut Platonista, erityisesti Platonin kuolemattoman sielun ajatuksesta. Hän julkaisi teoksensa Platonisen teologian vuonna 1482. (Celenza 2017.) Ficinon ajattelussa mielenkiintoista oli filosofinen rakkaus ja teologinen rakkaus. Ikään kuin nämä kaksi maailmaa olisivat ”rakastuneet” ja saavuttaneet kolmannen maailman. Juha Teräväinen kirjoittaa, että Ficinolla sokraattisen rakkauden tila oli kehittynyt hyvin lähelle kontemplaatiota (mietiskeleväisyyttä). Ficino oli kirjeissään ystävilleen todennut, kuinka rakkaus hänen ja ystävän välillä on ollut yhteyttä johonkin muuhun kuin rakastettuun ja kuinka he ovat voineet irrottautua kaikesta siitä tavanomaisuudesta. (Teräväinen 1984, 134.) Tätä ystävien välistä rakkautta voisi kutsua *filiaksi*, mutta tässä Ficinon ”*filiassa*” ystävyuden rakkaus oli portti johonkin suurempaan. Tätä ajatusta on aika vaikea hahmottaa ja Teräväinen toteaa, että Ficinon edustaman sokraattisen rakkauden yleinen kohottava voima on jäänyt historialliseksi kummajaiseksi ja tätä Ficinon ajatusta meidän on ehkäpä aika vaikea käsittää. (Teräväinen 1984, 135.) Mielestäni Ficinon ajatus siitä, että kahden ihmisen välisen rakkauden avulla voidaan saavuttaa jokin uusi maailma, on erittäin mielenkiintoinen ja filosofiaan sopiva.

Ficinolle sokraattinen rakkaus oli rakkauden estottomuutta, hulluutta, haltioitumista ja ennen kaikkea sitä, että se voi irrottaa meidät tavanomaisesta. Ficinon mielestä filosofinen ja nimenomaisesti sokraattinen rakkaus oli avain tällaiseen tilaan. Hänen mielestään aviorakkaus ei kuulunut tähän sen vuoksi, että se on poissulkevaa sen

kahdenkeskisyydessään, kun taas filosofinen rakkaus on avointa ja kaikkia rakastavaa. (Teräväinen 1984, 134.)

Ficino on osannut tuoda filosofisen rakkauden lähemmäs ihmistä. Hän ei sulje pois ruumiillisuutta vaan näkee ihmisen kokonaisuutena. Hänen kuvauksensa rakkaudesta on suorastaan sydäntä riipaiseva. Celenza kirjoittaa Ficinon ajatelleen, että rakkaus ihmisten välillä tapahtuu, kun rakastajan henki hengitetään kohti rakasta ja tämä toistuu päinvastoin. Kun taas rakkaus ilman vastarakkautta on kuin murha, koska ilman rakkautta ihminen menettää elintärkeän elementin suhteessa toiseen. (Celenza 2017.) Ficinon näyttäisi ajatelleen Platonin tavoin rakkauden olevan jonkin tai joidenkin välisyyttä.

8. TOMMASO BENCIN PUHE

Ennen varsinaista puheenvuoron sisällön tarkastelua kerron Ficinon ystävistä Tommaso Bencistä. Se, miksi Ficino valitsi juuri Bencin pitämään Sokrateen puheenvuoron, voi johtua esimerkiksi siitä, että Benci oli Ficinon läheinen ystävä ja suojelija. Myös Bencin runolliset taidot ovat voineet osaltaan vaikuttaa Ficinon valintaan. Peter Hainsworth and David Robey ovat ansiokkaasti koonneet Italian historiaan kuuluvia henkilöitä teokseensa *The Oxford companion to Italian Literature*. Tässä teoksessa kerrotaan Tommaso Bencin (1427–70) olleen Florentinelainen kauppias, patriisi, bibliofiili ja runoilija. Hän käänsi erilaisia teoksia muun muassa Vergiliuksen *Georgican*, Senecan *Medean* ja Ficinon *Jumalallisen Raivon* (*De divino furore*). Merkittävää oli, että Benci käänsi latinaksi neljätoista tulkintaa *Corpus Hermeticumista*, joka tunnetaan paremmin nimellä *Pimander* tai *Poimandres*. Benci oli Ficinon läheinen ystävä ja suojelija. Benci sai merkittävän roolin Ficinon teoksessa *De Amore*, jossa Benci kommentoi Platonin *Symposiumissa* esiintynyttä Sokrateen puheenvuoroa Ficinon järjestämällä juhlaillallisilla Careggissa 7.11. vuonna 1468 Platonin syntymäpäivänä. (Hainsworth, Robey 2002.)

Alkuperäisen asetelman mukaisesti Benci on pitänyt puheen, jonka Ficino on kirjoittanut muistiin. Ficinon latinankielinen versio *Symposiumista* ilmestyi vasta vuonna 1484 ja Toscanalainen versio, *Sopra lo Amore*, johon Ficino oli tehnyt vielä pieniä muutoksia, julkaistiin vasta 60 vuotta myöhemmin. Näiden tietojen valossa, emme voi varmasti tietää mikä puheesta on Tommaso Bencin kertomaa ja mikä on Ficinon omaa ajattelua. Ficinon ja Bencin ajatukset kietoutuvat yhteen kuten Platonin ja Sokrateen. Lieneekö tämä ollut osaltaan myös Ficinon tarkoitus. Tässä työssäni Bencin puheen lähteenä on toscanalainen versio, jonka Arhur Fardell on kääntänyt englanniksi ja teos julkaistiin vuonna 2016. Käyttämäni Ficinon ja Bencin englanninkieliset siteeraukset ovat tästä versiosta. Lukijan on siis syytä suhtautua kriittisesti Bencin puheeseen, ottaen huomioon kaikki nämä kielelliset monimuotoisuudet.

Ficinon kirjoittamasta Bencin puheenvuorosta ilmenee hyvin renessanssin ajan Italian ylimystön käsitys rakkaudesta. Rakkautta on määritelty monin tavoin ja siihen liittyy niin astrologia, filosofia kuin uskonnolliset teematkin. Tämä Bencin puheenvuoro on nykyajan tiedekäsityksen mukaan hämmästyttävä, koska tässä ikään kuin filosofia, psykologia, teologia ja astrologia kietoutuvat yhteen rakkautta määriteltäessä. Rakkautta määritellään filosofian tavoin loogisesti ja perusteluita esittäen, psykologisesti kerrotaan rakkauden vaikutuksesta

ihmisen käyttäytymiseen, astrologian mukaan planeetat vaikuttavat ihmiseen ja teologisesti rakkauden kaikkein ylin on Jumala, joka on myös Ykseys ja filosofisesti myös viisaus.

Aluksi kerron Bencin puheessa olevan määritelmän Eroksesta. Tästä määritelmästä käy lukijalle hyvin ilmi se, että historiallinen aika on aivan toinen kuin antiikissa. Astumme renessanssin aikaan, jossa astrologialla oli osuutensa. Benci aloittaa Eroksen määrittelynsä siten, että hän toteaa Venuksen demonin olevan rakkautta kolmesta näkökulmasta. Benci jatkaa, että Platonin seuraajien mukaan ensimmäinen näkökulma on taivaallinen Venus, joka tarkoittaa enkelimäisen mielen älykkyyttä. Toinen yleinen näkökulma kertoo Venuksen merkitsevän sitä, että kosmoksen sielun hallussa oleva lisääntymisvoima on olemassa. (Ficino 2016, 87–88.) Näitä kahta näkökohtaa Benci kutsuu demoneiksi, koska ne ovat kauneuden ja sen poissaolon välillä. Kolmas näkökulma on demonien järjestys, joka seuraa planeetta Venusta. Tämä järjestys on jaettu kolmeen osaan: osa on osoitettu elementtiin tuli, osa elementtiin puhdas ilma ja osa ilmaan, joka on karkea ja sumuinen. Bencin mukaan näitä kaikkia kutsutaan sanalla *Eroes*, joka tarkoittaa rakastajaa ja sana *Eros* tarkoittaa rakkautta. (Ficino 2016, 88.) Bencin mukaan rakkauksia ei ole vain kaksi vaan niitä on viisi. Kahta ääripäätä rakkautta kutsutaan hengiksi ja kolmea välillä olevaa kutsutaan henkien lisäksi myös tunteiksi. Benci ajattelee, että ihmisen mielessä on aina ikuinen rakkaus jumalalliseen kauneuteen ja tämän rakkauden kehotuksesta me jatkamme filosofian, oikeudenmukaisuuden ja hartauden harjoittamista. Tämän lisääntyvän voiman myötä meillä on myös mystinen kehotus kasvattaa lapsemme, tämä rakkaus on ikuista ja jatkuvasti inspiroi meitä muovaamaan lapsemme ylimaalliseen kauneuteen. (Ficino 2016, 95.)

Bencin puhe etenee jokseenkin Sokrateen puheen rungon mukaisesti ja tähän kommentoiden. Bencin värikkäässä puheessa näkyy hänen runollisuutensa, astrologia, luokittelu, numeroiden käyttäminen, ja tietysti Platonin Sokrateen puheen suorat yhtäläisyydet. Puheen loppupuoli siirtyy voimakkaasti uskonnollisempaan sävyyn, joten voisi kuvitella, että rukouksen omaiset ja voimakkaasti Jumalaa painottavat osiot olisivatkin Ficinon ihan omaa ajattelua. Mielenkiintoista puheessa olivat myös ihan omassa sarjassaan olevat kuvaukset ihmisen ja kaiken olemisesta. Bencin mukaan ihminen koostuu ruumista ja sielusta. Sielu puolestaan kytkeytyy sen yläpuolella olevaan mieleen, joka ymmärtää. Mieli taas on kytköksissä yläpuolellaan olevaan Enkeli-mieleen, jossa ovat äly ja ideoiden moninaisuus. Kaiken tämän yläpuolella on Ykseys, Korkein Hyvä, Jumala. Bencin puheessa kaikki liittyvät kaikkeen. Platonin ideamaailma tulee esiin monin eri

tavoin. Tässä puheessa on mielenkiintoisesti ideat liitetty jo siemennesteessä olevaksi, joten jokainen ihminen koostuu omanlaisista ideoista, jotka luonto on ennalta määrännyt.

Seuraavaksi tarkastelen Bencin puhetta yksityiskohtaisemmin niiltä osin, joilla on yhtymä kohtia alkuperäiseen Platonin kirjoittamaan Sokrateen puheeseen. Tämän rajauksen teen sen vuoksi, että Bencin puheessa on valtava määrä erilaisia näkökulmia ja nyansseja, joita voisi käsitellä erillisessä tutkimustyössä. Tässä työssä tarkastelun kohteena on nimenomaisesti sellainen rakkaus, joka on kestänyt aikaa ja pysynyt samankaltaisena vuosisadoista toiseen. Pyrin seuraavassa luvussa tuomaan esiin ne Bencin rakkautta koskevat asiat, jotka hän suoranaisesti nostaa esiin Sokrateen puheesta. En käsittele syvemmin Bencin rakkautta koskevaan ajattelua, joka koskee esimerkiksi hänen omaa ajankuvaansa, psykologiaan tai teologiaan liittyviä asioita. Ficino itse johdattelee lukijansa Bencin puheenvuoroon siten, että Ficino toteaa Bencin olleen innokas Sokrateen seuraaja, joka kommentoi Sokratesta iloisin kasvoin ja iloisessa hengessä (Ficino 2016, 80).

8.1 Bencin puhe: Eros

Sokrateen puheessa Diotima kuvaa kuinka Eros syntyi. Benci kuvaa puheessaan myös Eroksen syntymän. Eroksen lähtökohdat on jaettu kahteen osaan isään ja äitiin samoin tavoin kuin Sokrateen puheessa. Diotima kertoi Eroksen isän olleen jumala Poros ja äidin olleen kerjäläinen Penia. Benci kuvaa puheessaan myös Eroksen syntymän ikään kuin astrologialla ja uskonnolla kuorutettuna esimerkiksi siten, että Eros syntyi tänä Venuksen syntymäpäivänä, jolloin kosminen sielu ja enkelien mieli ovat syntyneet Jumalassa. Bencin mukaan Venuksia oli kaksi, joissa on kosmisen sielun ja enkelin mielen lisäksi Uranuksen, Saturnuksen ja Jupiterin hyviä puolia (Ficino 2016, 91). Tällaisista Bencin kommentteissa on nähtävissä se historiallinen, uskonnollinen ja astrologinen konteksti, jossa Benci puhettaan pitää.

Benci kuvaa Eroksen olevan isänsä eli runsauden kaltainen ja äitinsä eli puutteen kaltainen. Puheessaan Benci erittelee Diotimaa runsassanaisesti Eroksen olemusta tämän isänsä ja äitinsä osalta. Hän on esimerkiksi nostanut esiin tiettyjä lauseita, joiden avulla hän kytkee Eroksen ihmisen toimintaan. Benci selittää muun muassa Eroksen äidin Penian eli puutteen siten, että se on puutetta ihmisessä. Kun Diotima Sokrateen puheessa kuvaa rakkautta paljasjalkaiseksi, Benci selittää tätä tarkemmin. Bencin kuvaama Diotima kuvaa rakkautta

paljasjalkaiseksi, koska rakastajat ovat niin uppoutuneita rakkauteen, että he eivät välitä yksityisistä tai julkisista vaaroista. Benci kuvaa Eroksen vallassa olevia ihmisiä siten, että he eivät välitä vaaroista matkoillaan vaan heittäytyvät kohtamaan sumeilematta asioita ja kävelevät paljain jaloin yhä uudelleen astuen kivien ja piikkien päälle. Bencin mukaan rakkaus tarkoittaisi siis sellaista hulluuntumista, että ihminen voisi rakkauden pauloissa kävellä paljain jaloin vaaroista välittämättä vaikka piikkien päällä. Mielestäni Diotima ei paljasjalkaisuudella tarkoita tätä, vaan pikemminkin sitä, että rakkaus on köyhä ja paljasjalkainen, mikä ilmentää puutetta. Sokrateen puheen Diotima kertoo rakkauden, Eroksen, olevan nöyrä. Benci selittää sanaa nöyrä siten, että hänen mukaansa Diotima esittää rakkauden lentämisenä matalalla. Benci jatkaa ja kertoo Diotiman tuoneen ilmi, että rakastajat antautuvat täysin rakastetuilleen siten, että he pyrkivät siirtymään rakastettuihin jäljittelemällä heidän sanojaan ja tekojaan. Benci esittää tähän kysymyksen, että onko ketään, joka ei tulisi poikamaiseksi tai tyttömäiseksi jäljiteltynään rakastaan päivät pitkät? Jälleen kerran Benci esittää Eroksen ihmisessä aiheutuvana reaktiona, kun taas Sokrateen puheen Diotima esimerkiksi liittyy nöyryyden Eroksen puutteeseen, siten että on nöyränä vastaanottamassa tarvittavaa tietoa. Vaikka Benci käyttää Erosta kuvatessaan samoja termejä kuin Sokrateen puheen Diotima, mielestäni Bencin tarkoitus on enemmän psykologian kaltainen. Kuvatessaan Erosta Benci ikään kuin selittää ihmisen psykofyysisiä reaktioita, mitä tapahtuu silloin, kun ihminen rakastuu. (Ficino 2016, 101.)

Tällainen samankaltainen kuvaaminen jatkuu myös Bencin puheessa Eroksen isän Poroksen (runsauden) kuvaamisessa. Tosin ei niin yksityiskohtaisilla sanan selityksillä vaan pikemminkin teemojen kautta. Bencin mukaan Eros on isänsä puolelta muun muassa kauneuden valo, taikuri ja ei kuolevainen eikä kuolematon. Benci siirtyy tässä osiossa kuvaamaan rakkautta enemmän jonkin välisyyden voimana kuin ihmisen psykofyysisenä reaktiona, joskin näitäkin kuvauksia löytyy. Benci kommentoi myös suoraan Diotiman ajatuksia ja sanoo Diotiman sijoittavan rakkauden tietämisen ja tietämättömyyden välille. Benci jakaa Diotiman kanssa ajatuksen, että rakkaus on viisauden etsimistä ja viisautta ei etsi sellainen, jolla sitä jo on. Benci toteaa, että rakkaus on osittain viisas ja osittain siitä puuttuu viisaus, näin rakkaus on sijoittunut viisauden ja tietämättömyyden välille. Bencin mukaan Diotima on sitä mieltä, että tämä sijoittuneisuus on rakkauden ominaisuus. (Ficino 2016, 109.)

Benci toteaa, että Sokrateen ja Diotiman mukaan rakkaus on aina jonkin välisyyttä kuten kauniin ja ruman, hyvän ja pahan, siunatun ja kurjan, jumalallisen ja ihmisen. Ajatus

rakkauden välisyydestä on siis kestänyt vuosisatoja. Tämä on filosofisesti mielenkiintoinen asia, että vielä renessanssin aikaan filosofinen ylimystö on ajatuksen kannalla. Benci kuvaa rakkauden välisyyttä magneettiesimerkin avulla, jolloin jännite voi säilyä kappaleiden välillä (Ficino 2016, 81). Benci kuvaa myös rakastumisen alkuvaiheen siten, että kun ihminen saa silmien avulla kipinän kauneudesta se vaikuttaa sieluun, jolloin sielu täyttyy rakkaudesta ja haluaa omistaa tai mennä kohti kauneutta (Ficino 2016, 82). Bencin ja Sokrateen mukaan rakkaus on asioiden välisyyttä, jonka avulla voidaan päästä kauneuteen.

8.2 Bencin puhe: Eroksen hyöty ihmisille

Bencin mukaan Sokrates halusi näyttää, että on kyse vain jumalallisesta (divine) inspiraatiosta siitä, että ihminen alkaa ymmärtää todellista kauneutta, laillista rakkautta (lawful love) ja oikeaa tapaa rakastaa (Ficino 2016, 80). Benci toteaa rakkauden voimasta: ”So great is the power, so great the sublime nature, of Love’s capacity”. (Ficino 2016, 80). Benci jatkaa mahtipontisesti, että rakkauden mysteeri ei ole tarkoitettu epäpyhille ihmisille, jotka ovat maallisen saastan peitossa, vaan se on tarkoitettu puhtaille vapaille sieluille ja ikuisesti onnellisuutta kaipaavalle mielelle. (Ficino 2016, 80–81). Ajatus siitä, ketkä ylipäätään alkavat rakastamaan, on muuttunut Sokrateen puheeseen verrattuna. Bencin mukaan epäpyhät ja saastaiset eivät saa rakastaa, kun taas puhtaat ja vapaat sielut saavat. Sokrateen puheenvuorossa rakastamisen alku ei liity sielun saastaisuuden määrään vaan siihen, että tietämättömät eivät koe kaipaavansa tiedon rakastamista ja jumalat eivät rakasta, koska ovat jo tietävät kaiken. Benci siis liittää rakastamisen sielussa olevaan tietynlaiseen tilaan, kun taas Sokrateen puheessa rakastaminen liitetään tiedon tietämiseen.

Benci esittää kysymyksen: Mitä ihmisten rakkaus on ja mikä on sen tarkoitus? Tähän hän vastaa, että se on halua lisääntyä kauneudessa siten, että aina tulee uusi jälkeläinen ja näin elämä voi jatkua ikuisesti sisältäen kuolevaiset olennot. Benci toteaa yksiselitteisesti, että sellainen rakkaudellinen elämä on tällä planeetalla ja tällainen on rakkautemme päämäärä. Benci on siis yhtä mieltä Sokrateen puheen Diotiman kanssa, että rakkauden päämääränä on myös kuolemattomuuden tavoittelu. Sokrateen puheen Diotiman mukaan ruumiin ja sielun siittäminen ja synnyttäminen kauniissa on rakkautta. Benci puolestaan painottaa lisääntymisen osalta ruumiillista puolta ja kuvaa muun muassa rumuuden vaikutusta lisääntymiseen. Bencin mukaan lisääntyminen on jumalainen tapahtuma ja tapahtuu hyvin helposti kauniiden kanssa, mutta totuus on toinen rumien kanssa. Bencin mukaan tämän

vuoksi vaistomaisesti lisääntymisessä etsitään kauneutta ja kartetaan rumuutta. (Ficino 2016, 110.) Jälleen on siis nähtävissä, että Bencin puheen osuuksissa painottuvat ruumiilliset, fyysiset, tapahtumat. Benci ikään kuin pyrkii konkretisoimaan hengellisiä, sielullisia puheita ihmisten fyysisiksi tapahtumiksi.

Bencin toteaa, että kaksi rakkautta on Platonin mukaan aina läsnä sieluissamme. Toinen, hyvä henki nimeltään Kalodaemon, vetää meitä ylöspäin ja toinen huono henki, Kakodaemon, alaspäin. Bencin mukaan molemmat henget ovat kuitenkin hyviä henkiä, joita tarvitaan totuuden etsinnässä. (Ficino 2016, 96.) Bencin mukaan näiden kahden rakkauden hengen välillä on kolme muuta henkeä, joita kutsutaan kolmella eri nimellä: mietiskelevää rakkautta kutsutaan jumalalliseksi, aktiivista rakkautta inhimilliseksi ja nautintoa etsivää rakkautta eläimelliseksi rakkaudeksi. Nämä kolme eri rakkautta ohjaavat ihmisiä erilaisten elämänalueiden pariin, jos haluamme elää jumalallisessa rakkaudessa keskitymme henkiseen elämään. Jos haluamme elää aktiivista ja moraalista elämää yksikertaisesti keskitymme näkemiseen ja keskustelemiseen. Mikäli haluamme elää nautinnollista elämää, tällöin ihmistä ajaa kosketusten halu. Ne, joilla on taipumusta jumalalliseen rakkauteen menevät ylöspäin, aktiivista elämää ovat keskellä, välillä ja nautinnon harrastajat menevät alaspäin. Bencin mukaan jokainen rakkaus alkaa näkemisellä. Jumalallista rakkautta haluava etsii mietiskelevää ja suuntautuu mieleen, nautintoa etsivä haluaa koskettamista ja aktiivinen persoona haluaa nähdä asioita. (Ficino 2016, 96–97.) Bencin Eros on siis ihmisten tiedollista toimintaa, johon ihmisen fyysisyys vaikuttaa.

8.3 Benci puhe: Ihmisestä yleensä ja Platonin rakastamisen kaavat

Benci kuvaa puheessaan Sokrateen puheen tavoin ihmistä yleensä siten, että ihminen on alati uusiutuva sekä sielun että ruumiin osalta. Bencin mukaan ihmiset elävät lapsuudesta vanhuuteen samassa ajassa, vaikka eivät pysy samanlaisina, vaan jatkuvasti korvaavat vanhat osansa uusilla kuten hiukset, liha, luut, veri ja koko vartalo. Benci jatkaa, että tällainen prosessi on käynnissä myös sielussa muun muassa halujemme, mielipiteidemme ja pelkojemme osalta. (Ficino 2016, 110.) Benci on yhtä mieltä Sokrateen puheenvuorossa esiintyvän tiedon ajatuksen kanssa: tietoa katoaa ja uutta tietoa tulee tilalle. Sokrateen puheenvuorossa unohtaminen on tiedon tapa poistua ja harjoittelulla täydennetään muistia, joten tietomäärä säilyy ennallaan. Benci kuvaa tapahtumaa samankaltaisesti ja kuvaa

unohtamista tiedon lähtöporttina ja pitää meditaatiota muistojen uudelleen palauttamisen keinona. (Ficino 2016, 111.) Sokrateen puheessa muistaminen liitetään tietämisen kasvamiseen ja tietäminen puolestaan on tiedon rakastamista, jolla pyritään viisauteen. Bencillä puolestaan rakastaminen etsii kauneutta.

Benci jakaa rakkauden sielun ja ruumiin rakkauteen ja tuo ilmi konkreettisia asioita siitä, miten ihmisen ruumis ja sielu rakastavat. Bencin mukaan ruumis haluaa ravita omaa ruumistaan erinomaisilla ruuilla, makealla, kauneudella sekä tuottaa kauniin vaimon kanssa hyvännäköisiä lapsia. Sielun osalta rakkaus haluaa täyttyä puhdistetuilla ja viehättävillä harjoituksilla, kuten kirjoittaa kauniilla ja elegantilla tyyllillä, tuottaa omaa tietoa, opettaa ja tuottaa tietoa sanallisesti kauniista sielusta. Bencin mukaan koska emme voi nähdä sielua, emme voi nähdä sen kauneutta, mutta voimme nähdä ruumiin, joka on kuva ja heijastaa sielua. Näin ollen Benci arvelee, että ihminen voi tulla siihen päätelmään, että kaunis sielu on kauniissa ruumiissa ja tämän vuoksi voimme olla iloisia, että voimme opettaa hyvännäköisiä. (Ficino 2016, 112.) Tämä hauska kommentti kuvaa Bencin välillä aika naiivilta tuntuvaa asioiden selittämistä. Bencin puheessa on edelleen nähtävissä yhtymäkohtia Sokrateen puheeseen, mutta Bencin on kuorruttanut asiat ihmisen ruumiillisilla, biologisilla ja psykologisilla kommentteillaan.

Platon on kirjoittanut Sokrateen puheeseen kaavamaisesti sen, miten voimme saavuttaa tiedon kauneuden tai saavuttaa viisautta valtioiden ja yhteisöjen hallinnassa. Bencin puheessa tällaisia kaavamaisuuksia ja luokitteluja on paljon. Benci toteaa puheensa loppupuolella, että nyt aiotaan tarkastella eri tasoja, johon Diotima johdattaa Sokratesta eli johtaa häntä alimmalta tasolta korkeimmalle tasolle välitasojen kautta. Bencin mukaan on olemassa neljä tasoa, joista reitti kulkee seuraavasti: Ruumista Sieluun ja Sielusta Enkeleihin ja Enkeleistä Jumalaan. Nämä neljä tasoa Bencin mukaan ilmenevät myös Diotiman ja Sokrateen välisessä keskustelussa. (Ficino 2016, 118.) Tämän, Bencin puheen loppuosan, olisi varmaankin tarkoitus olla kommentaari Platonin tiedon rakastamisen kuvaamiseen. Tässä on voinut kuitenkin käydä niin, että tätä Bencin puheen loppuosaa ei olekaan kertonut Benci, vaan Ficino on mahdollisesti itse tämän kirjoittanut. Perustelen tätä sillä, että tämä puheen loppu on kovin erilaista tekstiä kuin muu puhe ja enkelien ja jumalan osuus näyttää huomattavasti suurempaa roolia kuin puheen aiemmissa osioissa. Mielestäni puheen loppuosa on kuin suoraan papin saarnasta. Ficino oli pappi, joten sopinee kuvaan, että Ficino olisi itse kirjoittanut loppuosan.

Bencin puheen loppuosa on kuin Platonin tiedon/rakkauden portaat olisi käännetty teologiaan sopivalle kielelle. Ficino (2016, 127) sanoo: ”In this prayer, Plato says that the beauty of Soul lies in truth and wisdom, and that truth is granted to men by God.” Jo tässä Ficinin yhdessä kommentissa, tulevat esiin sanat rukous ja Jumala hyvin hartaassa merkityksessä, jotka muutoin eivät mielestäni Bencin puheen alkuosassa kovinkaan hyvin nouse esiin. Niinpä tässä Bencin puheen loppuosassa siteeraankin suoraan Ficinoa. Ficino on kietonut Platonin ja teologian yhteen, mikä ilmenee hyvin myös aiemmasta Ficinin lainauksestani. Platon kuvaa ihmistä ja ihmisen tiedon rakastamista siten, että ihminen viisautta saavuttaessaan alkaa nähdä kauneuden ideaa. Ficino puolestaan kuvaa ihmisen sielua, joka saavuttaessaan moraalisia ja älyllisiä hyveitä, voi saada sielun kaikkein kauneimman valon (Ficino 2016, 127). Ficinin mukaan sielujen yläpuolella on yksittäinen viisaus ja tämä viisaus on Enkelien kauneuden viisauden valoa ja tämä valo on peräisin Ykseydestä eli Jumalasta (Ficino 2016, 128–129). Ficino päättää Bencin puheen yhdistämällä Platonin ja Jumalan. Ficino (2016, 130) kirjoittaa: ”I want you all to know that the true man and the Idea of the man are one and the same. ...And by loving God, it will be seen that we have loved ourselves.” Ficino kirjoittaa Jumalasta ja päättää puheen siihen, että Jumalan rakkauden avulla tulee näkyviin se, että rakastamme itseämme.

9 FICINON FILOSOFIAA RAKKAUDESTA

Olen tuonut esiin Bencin puheesta niitä aiheita, joita myös Sokrates käsitteli omassa puheessaan. Tämän myötä lähden muotoilemaan vastausta tutkimuskysymykseeni Ficinon osalta, siitä mitä Ficino halusi tuoda esiin rakkaudesta kirjoituksessaan. Dennis J.-J. Robichaud (2018) kirjoittaa teoksessaan *Plato's persona: Marsilio Ficino, Renaissance humanism, and Platonic traditions*, että Ficino *Symposiumin* kommentaarissaan on löytänyt tietyn kehityksen Platonin epistemologiassa sen suhteen, että kuinka Platonin mielestä ihmiset saavat tietoa ideoista. Robichaudin mukaan Ficinon mielestä Platonin aiemmissa kirjoituksissa on nähtävissä, että ihmisillä olisi synnynnäinen ominaisuus älyssään tiedon ymmärtämiseen, mutta Platonin myöhemmissä kirjoituksissa olisikin niin, että vaikka ihmisillä on älyssään tiedon ymmärtämisen ominaisuus niin ihmiset ymmärtävät jumalallisen valaistuksen avulla. (Robichaud 2018, 80.) Ficino on halunnut nähdä rakastamisen ensisijaisesti Jumalalaan liittyvänä asiana ja liitti Platonin ajattelun myös Jumalaan. Ficinon mukaan Jumalallinen kauneus on synnyttänyt kaikkiin asioihin rakkauden (Ficino 2009, 192). Ficinolle siis filosofinen rakkaus on Jumalallista. Robichaud toteaa, että vaikka Platonin kirjoituksissa yleensä ottaen on nähtävissä muutoksia Platonin epistemologiassa ideoiden suhteen ja Ficino on havainnut tämän, niin Ficinon kirjoittamassa Bencin puheenvuorossa ideoita koskevat muutokset ovat täysin Ficinon omaa keksintöä. (Robichaud 2018, 80.) Ficino on siis havainnut epistemologisen muutoksen ja halunnut nähdä muutoksen omalta kannaltaan suotuisasti. Ficino on itse halunnut ymmärtää Platonin jumaliin tai jumalaan liittyvät käsitteet oman jumalakäsityksensä mukaisesti. Kun Diotima kertoi Sokrateelle, että ”Yksikään jumala ei välitä filosofiasta eikä halua viisastua, sillä jumalat ovat jo viisaita.”, Ficino on käsittänyt tai halunnut käsittää Jumalan samana kuin miten hän sen itse asiasta ajatellut. Tämä tulee ilmi myös Ficinon ajatuksesta, jossa hän pitää Platonin aikana olevaa jumalaa, Zeusta, maailmankaikkeuden valtiaana. Ficinon (2009, 192) mukaan voimme nimittää Zeusta, maailmankaikkeuden valtiasta hyväksi, oikeudenmukaiseksi ja kauniiksi Platonin tavoin. Yhtenä vastauksena tutkimuskysymykseen on siis se, että Ficino tarkoittaa rakkaudella ensisijaisesti sitä, että rakkaus on Jumalaan kuuluva asia. Filosofianhistoriallisessa viitekehyksessä tämä tarkoittanee sitä, että Ficinon Platonin tulkintaan on voimakkaasti vaikuttanut hänen oma historiallinen aikansa sekä ammattinsa. Koska Ficino oli pappi, hänelle oli hyvin luontevaa sitoa Jumala filosofiaan. Toinen painava seikka on myös se historiallinen aika, jolloin Ficino eli. Tällöin esimerkiksi harhaoppineita poltettiin. Celenza

kirjoittaa, että Ficino asetettiin kyseenalaiseksi kolmannen *De Vita*-kirjan julkaisemisen jälkeen. Kirja sisälsi esimerkiksi harhaoppisia teemoja ja käsitteli muun muassa tiettyjä tähtiä, joilla oli erillisiä voimia ja kertoi muinaisen ajattelija Thebit'n opetuksesta. Celenzan mukaan Ficinon julkaisu herätti kielteistä huomiota kirkollisissa piireissä. On epäselvää, mitä todella tapahtui, Ficino oli käynyt laajaa kirjeenvaihtoa vuonna 1490 toukokuun jälkeen ja pyytänyt ystäviltään apua joutuessaan Paavi Innocent VIII:n tuomioistuimeen. Saman vuoden elokuussa Ficinolle kuitenkin vakuutettiin hänen maineensa olevan suotuista tuomioistuimessa. (Celenza 2017) Ficinon ollessa pappi ja sen ajan julkisuuden henkilö, häneltä ikään kuin edellytettiin julkaisuissaan sovinnaisuutta suhteessa sen ajan ajatteluun. Näin ollen Platonin liittäminen Ficinon aikaiseen jumalakäsitykseen oli sopivaa sekä historiallisen ajan että Ficinon ammatin puolesta.

Tiedon kannalta se, että Ficino asettaa Jumalan korkeimmaksi tahoksi, merkitsisi sitä, että ihmiset ovat epätasa-arvoisessa asemassa suhteessa tietoon. Jos vain jumalanmiehet ovat oikeutettuja niin sanotusti puhtaampaan ja kaikkein pyhimpään tietoon, tämä asettaa ihmiset epätasa-arvoiseen asemaan ja antaa oikeuden käyttää tietämistä vallan välineenä suhteessa toiseen ihmiseen. Kun Jumalaan suuntautunut saa tietoa suoraan Jumalalta, hän on tällöin parempi ihminen kuin sellainen, joka ei saa tietoa, koska hän ei usko jumalaan. Näin ollen Ficino sitoo rakastamisen Jumalaan, eli ne, jotka eivät usko jumalaan eivät voi rakastaa ja vielä lisäksi eivät saa tietoakaan. Ficino siis kirjoituksissaan oikeuttaa tiedon rakastamisella ihmisten epätasa-arvoisuuden. Tätä Ficinon käyttämää perustelua edelleen käytetään monissakin asioissa, etenkin uskonnollisissa yhteyksissä. Ficinon mukaan filosofin tulisi ensin uskoa Jumalaan, jotta hän voisi rakastaa tietoa ja tulla viisaammaksi. Näin ollen uskonto on Ficinolle filosofoimisen ehto.

Ficino on Bencin puheessa sitonut rakkauden, Eroksen, ihmisen fyysisiin ominaisuuksiin. Bencin puheen alku- ja keskiosassa rakkautta käsitellään paljolti fyysisinä reaktioina. Ficinon isä oli lääkäri ja hän itse oli myös kiinnostunut ihmisen fyysisestä olemuksesta ja terveydestä. Tämän tiedon valossa ei ole lainkaan ihmeellistä, että Ficino liitti rakkauden myös fyysisiin reaktioihin. Bencin puhetta fyysisyyden lisäksi myös väritti tietynlainen naiivius. Lieneekö Ficinon tarkoituksena ollut kirjoittaa niin, että teksti herättäisi tavallisissakin kansalaisissa vastakaikua. Tämä lähteenäni käyttämä Ficinon kirjoitus oli nimenomaisesti suunnattu tavallisille toscanalaisille. Ficinolle rakkaus tarkoitti siis ensisijaisesti Jumalallista valoa, joka saa aikaan ihmisessä halun kohota Jumalan yhteyteen. Ficinolle rakkaus oli myös fyysisyyttä ja rakkauteen vaikutti myös astrologia.

Näihin edellä mainittuihin asioihin hän kutoi Platonin ajatukset ja ideat. Näin ollen voisimme todeta, että Ficinolle rakkaus on moninainen kudelma.

Joseph Milne on kirjoituksessaan, *Ficino on the Nature of Love and the Beautiful*, käsitellyt Ficinon rakkauden ajatusta. Milnen mukaan Ficino Platonin ja Plotinuksen mukaisesti halusi tunkeutua syvemmälle elämän mysteereihin ja samalla kohottaa ihmisen henkeä puhtauden ja valaistuneisuuden tilaan, palauttaa sielun Jumalan luo, olemisen lähteelle. Milne jatkaa, että Ficino, kuten hänen monet edeltäjänsä, oli huolissaan siitä, kuinka voidaan selittää sielun matka takaisin alkuperäänsä. (Milne 1999, 77.) Ficino on siis nähtävästi omaksunut Platonin alkuperäisen ajatuksen ihmisen sielun palaamisesta omaan alkuperäisyyteensä, mutta solminut oman jumalakäsityksensä Platonin ajatusten sekaan. Milne toteaa, että Ficino yhdisti kristillisen ymmärryksen Platonin rakkauteen. Milne kirjoittaa, että Ficino sovitti koko keskiaikaan kuuluvan kosmoksen hierarkkisen järjestyksen Platonin kosmologiaan. Milnen mukaan Ficino kuitenkin huomasi, että tavalliselle kansalle tällainen abstraktinen malli jäi liian etäiseksi ja oivalsi, että rakkauden luovan voiman kautta asian tulee paremmin ymmärrettäväksi. Milne jatkaa, että Ficinon mukaan jokainen ihminen tunnistaa rakkautta ja kauneutta sydämessään. (Milne 1999, 78–79.) Mielestäni Milne tuo hyvin esiin Ficinon motiivin siitä, miksi hän käytti rakkautta niin suurella painoarvolla. Ficinolle oli tärkeää, että myös tavallinen kansa voisi kohota ylemmälle tasolle, ja tämä *Pitojen* toscanankielinen versio on yhtenä osoituksena siitä. Milnen mukaan Ficino ajatteli, että ihmisen ainainen tehtävä sukupolvesta toiseen on se, että on ymmärrettävä ja työskenneltävä yhä uudelleen tässä rakkauden tehtävässä omien olosuhteidensa mukaisesti. Milne toteaa, että Ficino ajatteli rakkauden olevan sellainen voima, joka aktiivisesti tuotti luonnon monimuotoisuutta ja veti ihmisen sielua takaisin Jumalan luo. Ficinolle rakkaus oli voimaa, joka aina tuottaa jotakin ja alati uudistuu. (Milne 1999, 79.) Aiemmin puhuin siitä, että Ficinon ajattelu voi tuottaa epätasa-arvoa, koska vain Jumalaan uskovat voisivat kohota ylemmäksi. Ficinon kirjoittamassa Bencin puheessa todetaan, että rakkauden mysteeria ei ole tarkoitettu epäpyhille ja saastaisille. Tämä on siis ristiriidassa Milnen esiin tuoman ajatuksen kanssa, jossa todetaan, että Ficinon mukaan kaikki tuntevat sydämissään rakkauden ja kauneuden. Ajatus saastaisuudesta ja epäpyhyydestä voi olla tietysti puhtaasti pelkästään Bencin oma ajatus, mutta Ficino kirjoittaessaan on halunnut tällaisen ajatuksen säilyttää tekstissään. Voisi ajatella, että ehkä Ficinon tarkoituksena olisi ollut ohjeistaa tavallista kansaa välttämään

saastaisuutta ja epäpyhyttä. Mielestäni epäselväksi jää, onko Ficino todella ajatellut kaikkia ihmisiä vai kaikkia uskovaisia ihmisiä kirjoittaessaan rakkaudesta.

Milnen kirjoituksesta ilmenee Ficinon sama kehämäinen, ympyrämäinen, ajatus kuin Platonilla. Milne kirjoittaa, että Ficinon mukaan rakkaus syntyy pitäen kauneuden itsellään, antaen sitä itsestään ja lopulta palaa jälleen itsekseen. Tällainen rakkauden kauneus ei voi olla muuta kuin itseään, koska se on jumalallista hyvyyttä ja hyvyyden loistoa. (Milne 1999, 81.) Mielestäni tästä ilmenee hyvin Platonin ja Ficinon ajattelu ero. Platonin mukaan ihmisen sielu palaa omaan alkuperäiseen eksistenssiinsä, kun taas Ficinolla ihminen on jumalallista alkuperää ja palaa Jumalaan. Milne huomauttaa lukijaa toisenlaisesta filosofisesta erosta. Milnen mukaan Platonilla kaikki perustuu alati olevaan liikkeeseen, kun taas Ficinon mukaan jumalallisessa valtakunnassa kaikki on levossa, täydellisessä täydellisyydessä, joka on jakamaton ja kutsutaan Yhdeksi. (Milne 1999, 81.) Ficinon oivallinen ajatus käyttää rakkautta selittävänä tekijänä, yhdistää myös edellä mainitut esiin tuodut ajatukselliset erot. Milne kirjoittaa, että Ficinolle rakkaus on voima, joka vetää jokaisen olennon omakseen, omaan yhtenäisyyteen, tullakseen itsekseen ja samaan aikaan aika vie unioniin Jumalan kanssa. Milne jatkaa, että näin rakkaus voittaa ilmeisen dualistisuuden Jumalan ja luomisen kaksinaisuuden välillä. (Milne 1999, 84.) Ficinolle rakkaus on siis jotakin kolmatta, olennon ja Jumalan lisäksi. Ficinolle rakkaus on liikettä ja rakkaus on kuin liima, joka yhdistää yksittäisiä yhteiseen ja lopulta Ykseyteen.

Ficino seuraa Platonia myös tietoa koskevassa ajattelussa. Milne kirjoittaa, että Ficino ajatteli tiedon olevan sisäsyntyistä Platonin tavoin. Jos jokainen rakastettu olento haluaa kauneutta, silloin täytyy jokaisella olennolla olla tietoa kauneudesta, jonka avulla se tunnistaa kauneuden. Milnen mukaan Ficino yhtyy Platonin ajatukseen, ettei äly voi etsiä totuutta, mikäli totuutta ei olisi istutettu sieluun, ilman luontaisia keinoja ei olisi kykyä ymmärtää totuutta. (Milne 1999, 84.) Näin ollen ihmisellä olisi siis luontainen ominaisuus totuuteen. Milne kirjoittaa, että Ficinon mukaan tosiasiallinen tieto on sellaista, jossa tieto yhdistyy ihmisen todellisen olemuksensa kautta ja vastaa siten ihmisen jumalallista keskustaa. Tällainen tosiasiallinen tieto voidaan saavuttaa vain rakkauden kautta, koska vain rakkaus haluaa asioita itselleen. Milne jatkaa, että filosofia ei saavuta todellista tietoa, jos se etsii vain käsityksiä ja asioiden määritelmiä. Milne tuo esiin ajatuksensa siitä, että tällainen tietämyksen teoria, joka perustuu rakkauden yhdistämisen periaatteeseen, on filosofisesti merkittävä. Näin sen vuoksi, koska se ylittää subjekti-objekti-dualismin, joka on lähtöisin Descartesilta ja Kantkin on sitä käsiteltyt. (Milne 1999, 86.)

Ficinolle rakkaus on siis voima, joka auttaa ihmistä tulemaan enemmän omaksi itsekseen, lähemmäksi omaa jumalallista keskustaansa. Ficinin mukaan rakkauden avulla ihminen voi kohota kohti Jumalaa, Ykseyttä. Ficinin kirjoittaman Bencin puheen mukaan rakkaus aiheuttaa myös fyysisiä toimintoja. Ficinin rakkaus on siis voimaa, henkistä ja fyysistä, mutta ennen kaikkea pyrkimystä kohti Jumalaa. Ficinin rakkaus, kuten Platoninkin, ei ole mitään yhdentekevää vaan pikemminkin erittäin merkittävää ja ihmisen elämän kannalta välttämätöntä. Mielestäni Ficinin ja Platonin kirjoitukset rakkaudesta nostavat esiin sen tärkeyden, jolla meidän tulisi suhtautua rakkauteen. Nykyfilosofiallemme tämä esittää melkeinpä vaatimuksen aloittaa pohdinta rakkaudesta nykyisessä filosofiassamme.

10 TUTKIELMAN PÄÄTÄNTÖ

Tutkielman päätännössä palaamme alkuun, ympyrä sulkeutuu ja saamme aineksia uuden ympyrän kiertoon. Tässä luvussa kuvaan kootusti vastauksia tutkimuskysymykseen ja pohdin niitä metafilosofisesta näkökulmasta, arvioin käyttämäni tutkimusmenetelmää ja pohdin tämän tutkielman tekemistä sekä esitän jatkotutkimusehdotuksia.

10.1 Platonin ja Ficinon antia elämänfilosofiaan

Hadot on esittänyt teoksessaan *Antiikin filosofia* filosofian olevan elämänfilosofista. Aiemmin kirjoitin Hadot'n korostaneen filosofisen puheen perustuvan eksistentiaaliseen kokemukseen ja elämänvalintaan. Tässä työssäni filosofianhistoriallinen tutkimusote toi esiin nimenomaisesti sen, että filosofia kytkeytyi voimakkaasti päähenkilöittäni aktuaaliseen elämään. Tämä näkyy muun muassa siten, että Platon oli tekemisissä Sokrateen kanssa ja Ficinon pappeus näkyy selvästi Ficinon puheissa jumalan korostamisena. Voisi sanoa, että Ficino ja Platon elivät filosofiaa. Hadot kirjoittaa myös, että filosofia ja filosofit tarvitsevat ollakseen olemassa ryhmän tai yhteisön. (Hadot 2010, 16–17.) Hadot'n mainitsema väite näkyy Ficinon ja Platonin filosofisissa kirjoituksissa esimerkiksi siten, että Platon on kirjoittanut filosofiansa dialogeiksi ja Ficino järjesti filosofiset kutsut toisintaakseen Platonin dialogin. Filosofia näyttää olleen Platonille ja Ficinolle Hadot'n mukainen heidän elämässään oleva asia, eikä pelkästään jokin yksittäinen työ tai työskentelymenetelmä. Seuraavaksi tuon esiin Platonin ja Ficinon rakkaudesta nousseita ajatuksia esiin juuri ihmisten arkipäiväiseen elämään pohdittavaksi.

Työssäni pohditaan rakkauden tarkoitusta filosofisessa viitekehyksessä; mitä filosofit ovat tarkoittaneet rakkaudella? Sokrateen puheenvuorossa Diotiman esiintuoma rakkaus on nimenomaisesti joidenkin välillä olevaa voimaa tai energiaa. Kyseessä ei siis ole yksittäinen tunne, vaan pikemminkin jokin, joka saa aikaan tunteita ja toimintoja. Platonille rakkaus, Eros, on siis joidenkin välillä oleva voima tai energia, joka aiheuttaa liikettä tai toimintaa. Sokrateen puheesta ilmeni se, että juuri rakkaus on se voima, joka saa tiedon ja tietämisen etenemään ihmisessä kohti hyvettä, onnellisuutta ja ikuista kauneutta. Platon on kuvannut yksityiskohtaisemmin tätä ”tiedon/rakkauden portaat” (kts.s.36

alaviite) kirjoituksensa avulla. Platonille filosofinen tietäminen ei ole siis pelkästään tiedon tiedollista lisäämistä, vaan tiedon avulla saavutettua hyvettä, joka johtaa onnellisuuteen.

Itselleni yksi mielenkiintoisimmista työni esiin tuomista ajatuksista rakkauden suhteen on ollut se, että Platonin tiedon rakastamisen päämääränä ei olekaan pelkästään yksittäisen ihmisen onnellisuus vaan se, että ihminen palaa omaksi alkuperäiseksi olemukseensa osaksi ikuisuutta, kaikkeutta, yhteistä harmoniaa. Tässä kohtaa on hyvä huomata se, että sana ikuisuus ei tarkoita kristillistä ikuisuutta. Syntyessään ihmisessä on jo kaikki mitä hän on, kuin ruusun nuppu, ja vähitellen avautuu tietoisuuden lisääntyessä, täydelliseksi omaksi kukakseen. Platonia mukaillen, pystymme täydellistymään omaksi itseksemme tietoisuuden lisääntyessä. Ja me, kaikki, olemme osa tätä samaa ikuisuutta. Ajattelen, että Platonin ikuisuus tarkoittanee sellaista tietoutta, ikään kuin maailman sielua, joka käsittää kaiken kaikkeuden tiedon, josta jokainen yksittäinen ihminen on osa ja josta jokaisen yksittäinen sielu voi saada tietoa. Mielestäni Platonin viesti on se, että kaikki tieto ja tietous on alati läsnä, mikäli vain ihmisellä syttyy rakkauden palo alkaa etsiä tietoa, saavuttaa onnellisuutta ja vähitellen täydellistyä omaksi itsekseen.

Ficinon filosofian osalta filosofianhistoriallinen tarkastelu nostaa esiin oikeastaan samankaltaiset teemat rakkaudesta kuin Platonilla, mutta uskontoon ja astrologiaan kääriytyneenä. Ficinolle tieto on tietoa Jumalasta, jota kultivoitunut ihminen voi saavuttaa paremmin kuin sellainen, joka on ruumiillisten halujensa vanki. Ficinon ajattelusta en löytänyt samanlaista ikuisen kiertokulun ajatusta kuin Platonilla, vaan pikemminkin niin, että uskonnollinen jumaluus on kaiken tiedon perusta, ja ihminen voi kohota kohti Jumalaa. Ficinon filosofian antia tässä työssä on pikemminkin filosofoimisen tapa. Ficino tuo voimakkaasti esiin filosofian ja filosofoimisen tärkeyttä yhdessä toisen ja toisten kanssa. Ensinnäkin se, että Ficino on halunnut tehdä samanlaisen toisinnon *Pidoista* ja kutsua ystäviään filosofian äärelle, mielestäni osoittaa sitä, että filosofiaan kuuluu yhdessä tekeminen. Mielestäni Ficinolla on hieno ajatus siitä, että toisen kautta tai yhdessä toisen kanssa voidaan saavuttaa jotakin enemmän, päästä ikään kuin kolmanteen maailmaan. Tässä mielessä Ficinon anti nykyiselle filosofialle on erityisen merkityksellinen. Ajatus laajemman tiedon ja tietouden saavuttaminen yhdessä keskustellen on tärkeää nykyisen teknologisen kehityksen ollessa vallalla. Mikäli haluaisimme täyttää Ficinon ajatuksen filosofiasta, niin tulisiko filosofien ja filosofian opiskelijoidenkin tehdä kaikki työnsä vähintään pareittain tai pienissä ryhmissä, jotta tietoa ja tietoutta saavutettaisiin enemmän tai syvemmin?

10.2 *Filosofista rakkautta ja metafilosofiaa*

Tutkimuskysymyksessäni kysyin mitä rakkaudella tarkoitetaan Platonin *Pitojen* Sokrateen puheenvuorossa ja Marsilio Ficinon Platonin *Symposiumin* kommentaarin Tommaso Bencin puheenvuorossa? Olen vastannut tutkimuskysymykseen filosofianhistoriallisten silmälasien läpi osioissa *Platonin filosofiaa rakkaudesta* ja *Ficinon filosofiaa rakkaudesta*. Seuraavaksi kokoan yhteen tutkielmani antia ja nostan perspektiivini metafilosofiselle tasolle työni alkuperäiseen ajatuskehikkoon.

Platon ja Ficino ovat kirjoittaneet rakkaudesta siten, että se on ihmisen elämään kuuluva välttämätön asia, joka ilmenee ihmisen eri tasoilla kuten; fyysisellä, psyykkisellä ja sosiaalisella tasolla. Rakkauden fyysisyys ilmenee Platonilla muun muassa siittämisenä, lajien jatkumisena, poikarakkautena ja Ficinolla rakkauden fyysisten toimintojen kuvaamisena esimerkiksi mustan sapen liittymisenä melankoliseen rakkauteen. Psyykkisellä tasolla Platon ja Ficino liittävät rakkauden ihmisen tiedolliseen kasvuun, älyyn, kauneuden näkemiseen sielussa, henkiseen kasvuun ja harmonian saavuttamiseen. Sosiaalisen rakkauden merkityksen ilmeneminen tulee parhaiten esiin Platonin ja Ficinon filosofisen rakkauden harjoittamisen muodossa. Molemmat toivat esiin ihmisten yhteen kokoontumisen, keskustelemisen ja eri näkökulmien esittämisen. Platon kirjoitti filosofiansa dialogien muotoon, koska hän nimenomaisesti halusi kunnioittaa Sokrateen ajatusta filosofian elävyydestä ja elossa olemisesta ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa. Sokrates ei kirjoittanut mitään pitäessään kirjoituksia kuolleina. Ehkäpä Platon yritti saavuttaa Sokrateen ajatuksen filosofiasta elävänä, muuttavana ja liikkuvana kirjoittaessaan dialogit kuin liikkeeseen ja aporiaan. Ficino puolestaan on todennut, että kun filosofoidaan jonkun kanssa, voidaan päästä jollekin kolmannelle tasolle. Näin ollen voisimme ajatella, että yksi tärkeimmistä filosofoimisen ehdoista olisi aktiivinen sosiaalinen vuorovaikutus.

Merlau-Ponty toi esiin *Filosofisia kirjoituksia* kirjassaan esiin kritiikkiä Platonin filosofian suhteen siitä, että sen metafysiikka on ihmisluonnon päällä. Merlau-Pontyn mukaan eksistentiaalisuus toisi metafysiikan ihmisen sisään, kokemukseen. Platonin ja Ficinon kirjoituksista tulee hyvin ilmi tämä Merlau-Pontyn huomio. Sekä Ficino että Platon ovat kirjoittaneet rakkauden ihmisen maailmaan kuuluvaksi, mutta myös johonkin muuhun.

Tämä jokin muu ilmenee liikkeenä, kohoamisena ja harmoniana. Ficinolla rakkauden avulla kohotaan kohti jumalaa ja Platonin mukaan kohotaan kauneuteen, harmoniseen sielun tilaan. Mielenkiintoisesti molemmat tuovat esiin rakkauden avulla kohoamisen jonnekin ylemmäs. Rakkaus olisi siis ihmiselle fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen merkityksen lisäksi jotakin transsendentaalista.

Työni alussa kerroin tarkastelevani aihettani metafilosofisin silmälasein. Metafilosofia tarkastelee filosofiaa itseään esimerkiksi kysymällä mikä on filosofian tehtävä ja miksi filosofoidaan? Jos tämän työni tuloksia tarkastellaan näiden kysymysten valossa, voitaisiin sanoa, että mikäli filosofialla tarkoitetaan viisauden rakastamista Platonin ja Ficinon hengessä, filosofian tulisi vaikuttaa ihmisen fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen maailmaan sekä ottaa kantaa ihmisen suhteesta transsendentaalisiin asioihin. Näin ollen filosofian kenttä on erityisen laaja. Kysymykseen miksi filosofoidaan Platonin osalta tuon esiin minulle muodostuneen määritelmän eli Platonille rakkaus on voima/energia, joka ohjaa ihmistä tiedon kautta hyveeseen, kohti onnellisuutta ja ikuisen kauneuden ideaa saavuttaakseen alkuperäisen sielullisen eksistenssinsä ikuisuudessa. Ficinolla puolestaan rakkauden avulla ihmisen sielu kohoaa jumalaan, täydelliseen Ykseyteen. Molempien kirjoittajien mukaan rakkaus on jotakin sellaista, minkä avulla ihminen täydellistyy johonkin laajempaan kokonaisuuteen. Työni puitteissa metafilosofisesta näkökulmasta voitaisiin ajatella, että filosofian alkujuurilla oltaessa filosofia käsittää koko ihmisen elämämaailman, mutta myös jonkin muun maailman johon ihminen liittyy. Platon ja Ficino molemmat puhuvat jostakin kokonaisuudesta kuten esimerkiksi Ykseys ja ikuisuus. Aiemmin työssäni viittasin Laertiokseen, jonka mukaan Platonille maailmankaikkeus on yksi ja se on pallon muotoinen, tällä mallilla se on luotu ja se on myös luojan muoto. Eli kokonaisuuden voisi selittää yksinkertaisesti muodolla ympyrä.

10.3 Tutkielman arviointia ja jatkotutkimusehdotus

Platon ja Ficino ovat kirjoittaneet rakkaudesta, joten tietäessämme heidän filosofisen painoarvonsa historiassa, emme voi suhtautua väheksyen aiheeseen. Myös filosofia sanana, viisauden rakastamisena, antaa meille kuin vaatimuksen perehtyä rakkauteen. Työssäni lähdin tarkastelemaan aihettani eri perspektiiveistä, metafilosofiasta elämänfilosofian kautta filosofianhistorialliseen tarkasteluun. Aluksi lähdin tekemään työtäni perehtyen Platonin ja Ficinon kirjoituksiin. Tällöin minulle kävi filosofisesti niin, että rakastuin

teksteihini ja henkilöihin niin, että suhtauduin kaikkeen kuin annettuna, kriitikittömästi. Olisin tarvinnut Hadot'n mukaisen filosofisen yhteisön, joka ehkä olisi saanut minut hereille. Työni tekeminen yksin oli täysin oma valintani. Tällainen yksin työskentelemiseni paljasti minulle sen, että mikäli haluan filosofoida hyvin, tarvitsen muita filosofeja ympärilleni aktiivisesti. Kriittinen suhtautuminen aineistoihini olisi ehkä tuottanut enemmän moni näkökulmaisempaa ja perustellumpaa filosofiaa. Positiivisena asiana työhöni rakastuneena on ehkä se, että todella ymmärrän omasta kokemuksestani mitä Platon ja Ficino ovat mahdollisesti tiedon rakastamisella tarkoittaneet.

Työni suhteen kävi siten, että olin jo palauttanut työni arvioon, kun sain erittäin osuvan palautteen työstäni. Vasta silloin silmäni avautuivat, että mitä oikeastaan olinkaan kirjoittanut. Kun ensimmäistä kertaa olisin nähnyt rakastettuni oikeasti. Hadot oli jälleen kerran oikeassa, että filosofin tulisi pohtia monia eri asioita ennen varsinaisen filosofoimisen alkua. Huomasin palautteen saatuani, että en ollenkaan ollut kirjoittanut siitä filosofisesta kehikosta, oman filosofiani lähtökohdista, joiden kautta tämä työni on oikeastaan olemassa. Keskusteltuani muutaman läheisen filosofin kanssa työni kehikko asettui paikoilleen. Jälleen kerran osoitus siitä, että filosofia tarvitsee ihmisiä tullakseen filosofiaksi.

Valitsin tutkimusmenetelmäkseni filosofianhistorian. Näin sen vuoksi, että mielestäni lukijan on helpompi seurata työtäni jokin tietyn menetelmän avulla. Tutkijalle eli minulle filosofianhistoria avasi aivan uuden näkökulman esimerkiksi Platoniin ja huomasin kuinka historialliset faktat näkyvät hyvin Platonin filosofiassa, kuten ympyrän muodon merkitys Platonille. Filosofianhistorian historiaan kuuluva osuus oli mielestäni erityisen merkityksellinen ensinnäkin sen vuoksi, että se antoi ne historiallisen puitteet, jotka auttoivat ymmärtämään sekä filosofia itseään että hänen aikaansa, jolloin hän tekstinsä kirjoitti. Nämä historialliset puitteet loivat ne raamit, johon filosofien ajatukset voitiin puhalttaa eläviksi. Tämä historiallinen raami oli mielestäni tarpeellinen Platonin ajatuksia tulkittaessa. Ymmärrys siitä, että muun muassa käsitteet sielu ja ikuisuus tarkoittivat Platonin aikaan jotakin muuta, kuin mitä nyt ajattelemme, on ollut erityisen tärkeää tämän työn osalta. Historia auttoi myös ymmärtämään Ficinon aikakauden kummallisuuksia kuten astrologian kuulumisen tieteisiin ja uskonnon suuren yhteiskunnallisen vaikutuksen vallan käyttöön. Ilman tätä historian tuomaa tietoa filosofinen ymmärrys olisi jäänyt vajaaksi tai olisi jopa voinut olla aivan väärää, kuten jos tarkastelisimme Platonin sielu käsitystä nykyisessä kristillisessä merkityksessä. Tämän työn yhtenä suurimmista anneista

itselleni pidänkin juuri filosofianhistorian viitekehyksen paremman ymmärryksen saavuttamisesta. Mielestäni filosofianhistoriallinen konteksti auttaa filosofia asemoimaan tarkasteltavan henkilön ajatuksia. Filosofianhistoriallinen työskentely tarkoittaa myös historiallisen ja yhteiskunnallisen tilanteen huomioimista. Esimerkiksi Ficinon tapauksessa yhteiskunnallinen tilanne oli uskonnon suhteen sellainen, että Ficinon ollessa pappi, hänen oli sidottava filosofia uskontoon, jotta hän voisi toimia. Liian uskaliaista kirjoituksista hän heti joutui kuulusteluun (kts. 9 Ficinon filosofiaa rakkaudesta). Olisikin mielenkiintoista tietää, mihin suuntaan Ficino olisi Platon tulkintaansa lähtenyt viemään, mikäli hän olisi saanut aivan vapaasti ajatella ja kirjoittaa.

Tutkielman teossani oli myös haasteita. Erityistä vaikeutta tuottivat kielen kääntäminen englannista suomeen Ficinon kirjoituksen osalta, koska englanninkielinen käännös pohjautui 1400-luvulla kirjoitettuun Toscanan kieleen. Ficinon kirjoittaman Bencin puheiden kääntöksiin ja niiden ymmärtämiseen on suhtauduttava varauksella. Kuitenkin muuta Ficinoon liittyvää kirjallisuutta lukiessani esiin nousivat samat teemat kuin omassa ymmärryksessäni, joten Bencin puheenvuoron voi sanoa olevan jokseenkin hyvissä käsissä. Yhtenä haasteena työni alussa koin filosofianhistoriallisen tarkastelun. Näin sen vuoksi, että historiallisessa mielessä tutkijan täytyisi osata kuvata asioita mahdollisimman tarkasti ja todenmukaisesti. Minulle tässä työssä yksi haasteista on ollut renessanssin osuus. Osaksi tämä johtui ehkäpä siitä, että nykyiseen tiedemaailmaan ei lueta kuuluvaksi astrologiaa, magiaa ja uskontoa. Ajatus siitä, että Ficinon aikaan juuri renessanssin Italian ylimystö vakavissaan puhui esimerkiksi enkelien kuulumisesta tieteelliseen keskusteluun, tuntuu aika ihmeelliseltä nykyään. Ehkäpä tulevaisuuden filosofit ajattelevat, että on ihmeellistä, kuinka vuonna 2020 on ajateltu niin kapeasti ja mekanistisesti ilman enkelitasoa. Kun tutkimusaines on näin voimakkaasti ristiriidassa tutkijan oman ajattelun kanssa, se vaatii erityistä työstämistä ja keskittymistä siihen, että todella pyrkii aidosti ymmärtämään tuon ajan filosofista keskustelua. Tämä samainen ongelma on koskettanut koko renessanssin ajan tieteellistä tunnustamista, kuten Mikkeli on todennut, että vasta 1900-luvulla renessanssin tiede voidaan nähdä systemaattisesti osana länsimaista tieteenhistoriaa (Mikkeli 2000, 18).

Jatkotutkimusehdotukseni on jatkumo tarkastelemilleni keskusteluille. Voisimme pitää nykyaikaisen filosofisen keskustelun rakkaudesta, joka pidettäisiin samanlaisella kaavalla kuin edelliset keskustelut historiassa. Tarkoituksena olisi saada selville, mitä nykyajan filosofit tarkoittavat rakkaudella. Keskustelijat perehtyisivät Platonin *Pitoihin* ja nyt myös

Marsilio Ficinon tutkielmassani esille tuomaan kommentaariin. Jokainen filosofi saisi oman kohdan Platonin pidoista edellisten keskustelujen tapaan. Keskustelu pidettäisiin Platonin syntymäpäivänä 7.11. Nykyajan tekniikan sallimana tilaisuus voitaisiin videoida, mutta siten, ettei se vaikuttaisi juurikaan tilanteen aitouteen. Näin olisimme osana ainutlaatuista maailmanhistoriaa ja saisimme tietää nykyajan filosofien ajatuksia rakkaudesta, jotta voisimme päästä kohti parempaa filosofiaa.

Tutkielmani erityisenä antina on mielestäni filosofialle se vaatimus, että meidän on syytä miettiä millä perusteilla voimme kutsua nykyistä toimintaamme filosofiaksi. Työssäni nousee filosofiaan ja filosofoimiseen liittyen kolme asiaa ylitse muiden. Ensimmäinen Platonin ja Ficinon filosofiassa filosofia nähdään yhteisen keskustelun myötä tapahtuvaksi uudeksi ymmärrykseksi. Toiseksi filosofia nähdään ihmisen tiedollisena matkana eri tasoilta kohti jotakin kokonaisuutta (Platonin tiedon/rakkauden portaat, Ficinon sielun kohoaminen kohti Ykseyttä). Kolmanneksi filosofialla on päämäärä, joka koskettaa koko ihmislaajaa. Platonin päämääränä on se, että sielu täydellistyy itsekseen ikuisen harmoniseen kiertokulkuun ja Ficinolla sielu pääsee Ykseyteen. Näihin päämääriin ihminen pääsee hyveellisen tiedon kautta. Siispä filosofiassa on pyrkimys kasvaa ihmisenä hyveellisen tiedon avulla yhdessä toisten kanssa siten, että säilytämme maailmamme harmonian. Mielestäni tällaista filosofiaa maailmamme kaipaisi juuri nyt. Sisältääkö nykyinen filosofia tämän filosofianhistoriallisen filosofian? Jos filosofit historian saatossa ovat toimineet Platonin viisauden rakastamisen mukaan, niin voisimmekin kysyä, mitkä ovat ne perusteet, joiden mukaan voimme nykyisiä filosofeja kutsua filosofeiksi ja nykyistä filosofiaa filosofiaksi?

Platon: ”Sinä katselet tähtiä, oma Aster; kunpa minä olisin taivas, niin saisin katsoa sinua lukemattomin silmin.” (Laertios 2003, 113).

LÄHTEET

Celenza, Christopher, S. (2017) Artikkel: *Marsilio Ficino*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla:< <http://plato.stanford.edu/entries/ficino/#LifStyPlaAca> > luettu 11.7.2018.

Ficino, Marsilio (2016) *The Commentary of Marsilio Ficino to Plato's Symposium*. Teoksessa *On the nature of love. Ficino on Plato's symposium*. Englanninnos ja alkusanat Arthur Farndell. United Kingdom: Shephard-Walwyn (Publishers) Ltd.

Ficino, Marsilio, Artikkel: Rakkaudesta. Kommentaari Platonin pitoihin, *Commentarium in Convivum Platonis, De Amore* (1469), 2.puhe.. Teoksessa: *Etiikan klassikot. Platonista Tolstoihin*. Toimittaneet Ilona Reines, Anita Seppä, Jyri Vuorinen. Helsinki: Gaudeamus. Helsinki University Press. 2009. 192–204

Frede, Dorothea (2017) Artikkel: *Platos Ethic's: An Overview*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Saatavilla:< <https://plato.stanford.edu/entries/plato-ethics/> >luettu 5.11.2019

Hadot, Pierre (2010) *Mitä on antiikin filosofia*. Ranskankielinen alkuteos, Pierre Hadot: "Ou'est-ce que la philosophie antique?" Editions Gallimard, 1995. Suomennos Tapani Kilpeläinen. Eurooppalaisen filosofian seura ry/niin&näin

Hainsworth, Peter, Robey, David (2002) *The Oxford companion to Italian Literature*, Edit by Peter Hainsworth and David Robey. Published in the United States by Oxford University Press Inc.,New York. First published 2002. ISBN 0-19-818332-1

Henrikson, Alf (2001) *Antiikin tarinoita 1-2*. Juva: Ws Bookwell Oy.

Juti, Riku (2013) *Tiedon filosofia, antiikista nykyaikaan*. Gaudeamus Oy. Tallinna: Tallinna Raamatutrükikoja OÜ.

Jowett, Benjamin (1969) *The Dialogues of Plato*. Translated into English with analyses and introductions. First edition 1871.Fourth edition. Great Britain: Oxford University Press

Kotkavirta, Jussi. *Sokrates, Platon ja filosofian suhde arkiajatteluun*. Artikkel teoksessa Tomperi, T., Juuso, H. 2008. *Sokrates koulussa. Itsenäisen ja yhteisöllisen ajattelun edistäminen opetuksessa*. Tallinna. Eurooppalaisen filosofian seura ry/niin&näin. 2008. 222–235.

Korkman, Petter & Yrjönsuuri, Mikko (toim.) (2003) *Filosofian historian kehityslinjoja..* Gaudeamus. Tampere: Kirjoittajat 1998, Gaudeamus Kirja/Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd.

Laertios, Diogenes (2003) *Merkittävien filosofien elämät ja opit.* Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Summa

Merleau-Ponty, Maurice (2013) *Filosofisia kirjoituksia.* Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy

Mikkeli, Heikki: *Reenesssifilosofia* Teoksessa: Korkman, Petter & Yrjönsuuri, Mikko (toim.) *Filosofian historian kehityslinjoja.* Gaudeamus. Oy Yliopistokustannus University Press Finland Ltd. 2003. 161—186

Mikkeli, Heikki, Joutsivuo, Timo (2000) *Reenesssin tiede.* Toimittaneet Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkeli. Artikkelin kirjoittajina: Timon Joutsivuo, Liisa Kanerva, Heikki Mikkeli, Pauliina Pekkarinen. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy.

Milne, Joseph: *Ficino on the Nature of Love and the Beautiful* Teoksessa: *Friend to mankind: Marsilio Ficino (1433-1499).* Editor Michael Shepherd. London: Shepherd-Walwyn. 1999. 76–87

Nordin, Svante (1999) *Filosofian historia. Länsimaisen järjen seikkailut Thaleesta postmodernismiin.* Heiskanen, J. (suom.). Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Ockenström, Lauri (2007) *Hermeettisen Corpus Hermeticumin ja Asclepiuksen vaikutus Marsilio Ficinin ihmiskeskeiseen ajatteluun.* Yleisen historian pro gradu -tutkielma. Historian ja etnologian laitos, Jyväskylän yliopisto.

Pekkarinen, Pauliina. Artikkel: *Ihminen maailman kuvana. Lorenzo Bonincontri ja astrologia renessanssin Italiassa.* Kirjassa: *Reenesssin tiede.* Toimittaneet Timo Joutsivuo ja Heikki Mikkeli. Suomalaisen kirjallisuuden seura, Vammala: Vammalan Kirjapaino Oy. 2000. 273–324

Pietarinen, Juhani (1996) *Platonin harmonisen mielen etiikka.* Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press.

Pietarinen, Juhani (2005) *Platonin filosofia.* Juhani Pietarinen ja Kirja-Aurora, Turku 2005. Rauma: Digipaino, Turun yliopisto/ Laine Directions Oy.

Pitkänen, Pirkko (1994) *Platonisen filosofian perusteet. Johdatus Platonin metafyyseen epistemologiaan*. Joensuun yliopiston täydennyskoulutuskeskuksen julkaisuja, Sarja B: Oppimateriaalia. Joensuu: Joensuun yliopiston monistuskeskus.

Pitkänen, Pirkko (1997) *Platonin hyvän elämän filosofia*. Helsinki: Yliopistopaino, Helsinki University Press.

Platon. (1979) *Pidot*. Teoksessa *Platon, teokset, kolmas osa*. (suomennos: Marja Itkonen-Kaila, Pentti Saarikoski, Marianna Tyni, A.M. Anttila) Helsinki/Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava

Platon (1961) *Pidot*. Teoksessa *Viisi tutkielmaa*. (suomennos Hollo, J.A.) Porvoo, Helsinki: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Price, A.W. (1989). *Love and friendship in Plato and Aristotle*. Oxford: Clarendon Press. ISBN: 0198248997

Reeve, C.D.C. (2016) *Plato on Friendship and Eros*. Stanford Encyclopedia of Philosophy. Copyright c by C.D.C.Reeve < <https://plato.stanford.edu/entries/plato-friendship/> > luettu 5.11.2019

Robichaud, Dennis J.-J. (2018) *Plato's persona: Marsilio Ficino, Renaissance humanism, and Platonic traditions*. Philadelphia, Pennsylvania 19104-4112: University of Pennsylvania Press.

Russell, Bertrand (1996) *Länsimaisen filosofian historia, poliittisten ja sosiaalisten olosuhteiden yhteydessä varhaisimmista ajoista nykyaikaan asti, 1 osa*. (suomentanut J. A. Hollo) Kuudes painos. Juva: WSOY:n graafiset laitokset

Schindler, D.C. *LOVE (Erôs)*. Artikkeliteoksessa *The Continuum Companion to Plato*. Edit by: Gerald A. Press. Associate Editors: Francisco Gonzalez, Debra Nails and Harold Tarrant. Great Britain: Continuum International Publishing Group. 2012. 196–198

Snyder, James.G. (2012) *Marsilio Ficino (1433-1499)*. An encyclopedia of philosophy articles written by professional philosophers. Marist College. U.S.A Saatavilla: <<http://www.iep.utm.edu/ficino/>> luettu 3.9.2019

Thesleff, Holger (1989) *Platon*. Keuruu: Kustannusyhtiö Otavan painolaitokset.

Thesleff, Holger (2011) *Platonin arvoitus*. Gaudeamus Helsinki University Press Oy Yliopistokustannus, HYY Yhtymä.

Thesleff, Holger, Knuuttila, Simo (1979) *Esittelyjä ja selityksiä*. Teoksessa *Platon, teokset, kolmas osa*. (suomennos: Marja Itkonen-Kaila, Pentti Saarikoski, Marianna Tyni, A.M. Anttila) Helsinki/Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otava

Teräväinen, Juha (1984) *Poikarakkaus ja teoreettinen intressi*. Teoksessa *Rakkauden filosofia*. Saarinen, Esa & Alanen, Lilli & Niiniluoto, Ilkka (toim.). Porvoo-Helsinki-Juva: Werner Söderström Osakeyhtiö.

Tuominen, Miira (2018) *Antiikin filosofia*. (Julkaistu 18.5.2018)
Saatavilla:<<https://filosofia.fi/node/7319>>luettu 15.10.2019

Turtia, Kaarina (2001) *Sivistyssanat*. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Vlastos, Georgy (1981) *Platonic Studies*. United States of America: Princeton University Press.

Väyrynen, Kari (2019) *Viisauden haaste, Metafilosofinen johdatus filosofiaan*. SoPhi. ISBN 978-951-39-7845-7 (verkkoj.) ISSN 1238-8025 . University of Jyväskylä.